

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Regionální integrace post-sovětských zemí

Mgr. Petra Pavelková

© 2020 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Mgr. Petra Pavelková

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Regionální integrace post-sovětských zemí

Název anglicky

Regional Integration Processes in the Post-Soviet Area

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je zhodnocení regionálních integračních procesů v postsovětském prostoru.

Dále se práce bude zabývat příčinami vzniku těchto uskupení, jejich fungováním a analýzou případných úspěchů či neúspěchů sledovaných uskupení. Hlavní pozornost bude věnována Eurasijské hospodářské unii.

Metodika

Diplomová práce bude rozdělena na tři části. První část představuje část teoretickou a jedná se o formu literární rešerše. Jsou zde vymezeny pojmy k danému tématu a aktuální problematika post-sovětské integrace. Tato část bude zpracována z vědecké literatury, odborných časopisů a dalších informačních zdrojů. Metodicky se jedná o analýzu dokumentů.

Druhá část je praktická. Je zde analyzován vývoj integračních procesů ve sledovaném prostoru spolu s ekonomickým zhodnocením dopadu integrace na jednotlivé země. V této části práce bude také provedena komparace jednotlivých integračních ukazatelů.

V poslední části jsou definovány závěry zkoumání a výsledky. Metodicky se jedná o syntézu výsledků.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stránek

Klíčová slova

Ruská federace, Eurasijská Ekonomická Unie, Společenství nezávislých států, celní unie, zóna volného obchodu, mezinárodní organizace

---

Doporučené zdroje informací

- Berkofsky A. Comparing EU and Asian Integration Processes-The EU a Role Model for Asia? / The European Policy Centre Issue Paper. 2005.
- CIHELKOVÁ, E. *Aktuální otázky světové ekonomiky : proměny a governance*. Praha: Professional Publishing, 2012. ISBN 978-80-7431-104-8.
- Galiakberov, A., & Abdullin, A. (2014). Theory and practice of regional integration based on the EurAsEC model (Russian point of view). *Journal of Eurasian Studies*, 5, pp. 116 – 121
- Libman, A., & Vinokurov, E. (2011). Regional Integration and Economic Convergence in the Post-Soviet Space: Experience of the Decade of Growth. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), pp. 112 – 128
- Saivetz, C. (2012). The ties that bind? Russia's evolving relations with its neighbors. *Communist and Post-Communist Studies*, 45, pp. 401 – 412
- Chrysochoou D. N. (2001): *Theorizing European Integration*, Sage Publications, ISBN 978-0415437516

Předběžný termín obhajoby

2020/21 ZS – PEF (únor 2021)

Vedoucí práce

doc. Ing. Irena Benešová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 23. 11. 2020

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 11. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 11. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Regionální integrace post-sovětských zemí" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2020

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velmi poděkovat vedoucí diplomové práce doc. Ing. Ireně Benešové Ph.D. za vstřícný přístup, který mi byl při tvorbě práce velkou oporou, dále za profesionální odborné vedení práce, za podporu a trpělivost při její finalizaci. Děkuji také za cenné rady, za poskytnutí materiálů a dalších zdrojů k tomuto tématu a v neposlední řadě za možnost konzultací o řešených problémech, bez kterých by dokončení práce bylo velmi složité.

Regionální integrace post-sovětských zemí

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje tématu integračních procesů probíhajících v post-sovětském prostoru od rozpadu Sovětského svazu. Úvodní část zdůvodňuje relevantnost uvedeného tématu, formuluje cíle a předmět práce. V úvodní části práce jsou popsány výzkumné metody nezbytné pro vyhodnocení úspěšnosti integračních procesů. V následující teoretické části jsou s využitím analýzy dokumentů rozebírány vznik a důvody regionální integrace, její dopady a možné překážky bránící jejímu rozvoji.

V praktické části je chronologicky analyzován vývoj integračních procesů v post-sovětském prostoru od rozpadu Sovětského svazu po současnost v rámci hlavních integračních uskupení se zaměřením na Eurasijskou hospodářskou unii. Jsou zde vymezeny hlavní instituce a jejich činnost v rámci unie. Součástí práce je charakteristika jednotlivých členských států a zhodnocení míry integrace na základě ekonomické analýzy vzájemného obchodu, penetrace importu, intenzity obchodu a poměru vzájemných investic. Z výsledků vyplývá, že hlavním příjemcem výhod plynoucích z integrace je v převážné míře Rusko. V předposlední části jsou vymezeny problémy spojené s integračními procesy EAEU a popsány budoucí možnosti integračního rozvoje a spolupráce. V závěru práce jsou za pomoci syntézy zhodnoceny výsledky analýzy a uvedeny možnosti prohloubení integrace.

Klíčová slova: EAEU, EaAsEC, SNS, SHP, celní unie, region, integrace, vývoj, inflace, HDP, obchod, spolupráce, Eurasie

Regional integration of post-Soviet countries

Abstract

The diploma thesis deals with the topic of the integration processes that have taken place in the post-Soviet area since the dissolution of the Soviet Union. The introductory part gives reasons for the relevance of the topic, formulates the work objectives and the work subject of the matter. The introductory part of the thesis describes the research methods necessary to evaluation of the integration processes success. In the following theoretical part, the formation and reasons for the regional integration, its impacts and possible obstacles blocking its development are discussed by way of using the documents analysis.

The practical part chronologically analyses the development of integration processes in the post-Soviet area from the dissolution of the Soviet Union to the present within the main integration groups with a focus on the Eurasian Economic Union. The main institutions and their activities within the union are defined here. Next part of the work deals with the characteristics of the individual member states and the evaluation of the integration degree based on the economic analysis of the mutual trade, the import penetration, the trade intensity and the ratio of mutual investment. The results show that Russia is predominantly the major beneficiary of the benefits following from the integration. The penultimate part defines the problems associated with EAEU integration processes and describes the future possibilities of integration development and co-operation. At the end of the work, the results of the analysis are evaluated by means of synthesis and the possibilities of the integration improvement are presented.

Keywords: EAEU, EaAsEC, CIS, CES, Custom Union, Region, Integration, Development, GDP, Inflation, Trade, Cooperation, Eurasia

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce	14
2.2 Metodika	14
3 Teoretická východiska	17
3.1 Regionalismus	17
3.2 Regionální integrace.....	19
3.2.1 Teorie procesů integrace	19
3.2.2 Podoby utváření ekonomické integrace	21
3.2.3 Typologie modelů integračních forem.....	22
3.2.4 Důvody pro ekonomickou integraci	27
3.2.5 Dopady regionální integrace – členské země	28
3.2.6 Dopady regionální integrace – nečlenské země.....	30
3.2.7 Překážky integračních procesů	31
4 Praktická část	33
4.1 Vývoj integrace post-sovětského prostoru	33
4.1.1 Společenství nezávislých států SNS	35
4.1.2 Eurasijské ekonomické společenství (EurAsEC)	39
4.1.3 Eurasijská hospodářská unie (EAEU).....	47
4.2 Zhodnocení hospodářské úrovně členských zemí a vybraných aspektů EAEU ...	54
4.2.1 Členské státy EAEU	54
4.2.2 Vývoj vzájemného obchodu	65
4.2.3 Kapitálové toky	70
4.2.4 Migrace pracovních sil.....	78
5 Výsledky a diskuse	82
5.1 Aktuální problémy při integračních procesech unie	82
5.2 Možnosti rozvoje spolupráce EAEU	85
6 Závěr.....	90
7 Seznam použitých zdrojů	92

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa EAEU	54
----------------------------	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj regionálních obchodních dohod (2020)	37
Tabulka 2: Matice vzdáleností	38
Tabulka 3: Přehled integračních uskupení v regionu	53
Tabulka 4: Přehled makroekonomických ukazatelů Ruska v období 2015–2019	55
Tabulka 5: Přehled makroekonomických ukazatelů Běloruska v letech 2015–2019	58
Tabulka 6: Přehled makroekonomických ukazatelů Kazachstánu v letech 2015–2019	60
Tabulka 7: Přehled makroekonomických ukazatelů Kyrgyzstánu v letech 2015–2019	62
Tabulka 8: Přehled makroekonomických ukazatelů Arménie v letech 2015–2019	64
Tabulka 9: Vzájemný obchod zemí v rámci CU a SHP v letech 2010–2014 v mld. USD ..	66
Tabulka 10: Vzájemný obchod zemí v rámci EAEU v letech 2015–2019 v mld. USD	67
Tabulka 11: Podíl obchodu v EAEU v letech 2000, 2005, 2010 a 2019 v %	68
Tabulka 12: Vzájemné přímé investice zemí EAEU v letech 2010, 2015, 2018	74
Tabulka 13: Přímé zahraniční investice Ruska v období 2010–2019 v mil. USD	75
Tabulka 14: Přímé zahraniční investice Kazachstánu v období 2010–2019 v mil. USD ..	76
Tabulka 15: Přímé zahraniční investice Běloruska v období 2010–2019 v mil. USD	76
Tabulka 16: Přímé zahraniční investice Kyrgyzstánu v období 2010–2019 v mil. USD ..	77
Tabulka 17: Přímé zahraniční investice Arménie v období 2010–2018 v mil. USD	77
Tabulka 18: Index intenzity vzájemně akumulovaných investic	78
Tabulka 19: Ukazatele mezinárodní migrace v členských zemích EAEU v letech 2013– 2019	80
Tabulka 20: Dohody o volném obchodu třetích zemí s EAEU	87

Seznam grafů

Graf 1: Aktuálně platné RTA (podle roku vstupu v platnost), 1948–2020	18
Graf 2: Poměr obchodu k HDP v Rusku v období 2005–2019 v %	56
Graf 3: Poměr obchodu k HDP v Bělorusku v období 2005–2019 v %	58
Graf 4: Poměr obchodu k HDP v Kazachstánu v období 2005–2019 v %	60
Graf 5: Poměr obchodu k HDP v Kyrgyzstánu v období 2005–2019 v %	62
Graf 6: Poměr obchodu k HDP v Arménii v období 2005–2019 v %	64
Graf 7: Index intenzity obchodu EAEU v letech 2010–2019 v %	69
Graf 8: Ukazatel penetrace importu obchod mezi státy EAEU 2010–2019 v %	70
Graf 9: Příliv PZI do zemí EAEU v letech 2000–2019 v mil. USD	71
Graf 10: Příliv PZI ze zemí EAEU v letech 2000–2019 v % HDP	72
Graf 11: Příliv PZI ze zemí EAEU v letech 2000–2019 mil.USD	73
Graf 12: Přijaté remittance v členských zemích EAEU v letech 2000–2019 v % HDP	81
Graf 13: Vývoj HDP na osobu ve stálých cenách v členských zemích EAEU v letech 1990– 2019	83
Graf 14: Obchodní bilance EAEU a EU v letech 2011–2019 v mld. USD	88
Graf 15: Obchodní bilance EAEU a Číny v letech 2011–2019 v mld. USD	89

Seznam použitých zkratek

ASEAN	Sdružení národů jihovýchodní Asie
BRI	Belt and Road Initiative
CU	Celní unie
ČLR	Čínská lidová republika
EAEU	Eurasijská Hospodářská Unie
EDB	Eurasijská rozvojová banka
EFSD	Eurasijský fond pro stabilizaci a rozvoj
EHK	Eurasijská hospodářská komise
EU	Evropská Unie
EurAsEC	Eurasijské ekonomické společenství
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství
FTA+	Free Trade Area (rozšířená dohoda o volném obchodu)
HDP	Hrubý domácí produkt
JHP	Jednotný hospodářský prostor
MERCOSUR	Sdružení volného obchodu jihu
OSN	Organizace spojených národů
PZI	Přímé zahraniční investice
RF	Ruská Federace
RTA	Regionální obchodní dohoda
SNS	Společenství nezávislých států
SZP	Společná zemědělská politika
UNCTAD	Komise o obchodu a rozvoji
UNIDO	Organizací OSN pro průmyslový rozvoj
USD	Americký dolar
WTO	Světová obchodní organizace

1 Úvod

Dynamický rozvoj mezinárodní ekonomické integrace je charakteristickým jevem moderní ekonomické architektury. Jedná se o důsledek zesilování procesů globalizace světové ekonomiky, přispívající k výraznému zvyšování úrovně obchodu a ekonomické aktivity. Tím dochází ke zvyšování konkurenceschopnosti jednotlivých zemí či mezistátních společenství.

Rozpad Sovětského svazu (SSSR), který byl federací patnácti sovětských socialistických republik, připravil půdu pro nepokoje v oblasti, která zabírá téměř šestinu zemského povrchu. Během přechodného období po rozpadu federace prošly nově nezávislé republiky (známé také jako postsovětské státy), které se oddělily od SSSR, obrovskou a bezprecedentní změnou. Post-sovětské státy se z velké části vydaly vlastní cestou, zvolily v tomto procesu výrazně odlišné politické a ekonomické trajektorie a za prioritu své politiky stanovily posílení své nově získané suverenity, která byla považována za dosažení úplné vzájemné nezávislosti. Rozdílné směřování je naprosto zjevné např. u pobaltských zemí, jejichž okamžitou a neustálou preferencí byla prozápadní trajektorie. Tato práce se zaměřuje spíše na zbylé post-sovětské republiky, u kterých směřování bylo spíše východním směrem.

Důležitým bodem v otázkách postsovětské regionální integrace bylo dosažení dohody o budoucím směřování Sovětského svazu po roce 1991. Po kolapsu přišla myšlenka integrace států, která však zpočátku neměla podporu mezi sovětskými republikami. Až podpis dohody o ukončení existence Sovětského svazu a následné založení Společenství nezávislých států za účasti 12 z 15 sovětských států byl prvním krokem ve snaze o obnovení spolupráce. Po celou dobu od rozpadu se Rusko snažilo o reintegraci, zejména z důvodů navrácení svého mocenského postavení v regionu, a vytvoření Společenství nezávislých států bylo prvním krokem k realizaci těchto plánů. Nevedlo to však k vyrovnání negativních důsledků tzv. civilizovaného rozvodu svazových republik a funkčnost uskupení se omezila pouze na diskuse a jednání, u žádných z podepsaných dohod nedošlo k reálnému naplnění. Vytvoření plnohodnotné mezinárodní organizace, jež by prohlubovala ekonomickou integraci členských států, se postupně stalo pro post-sovětské země důležitým krokem.

Přes několik pokusů, tzv. falešných začátků, které však neskončily úspěchem, se povedlo na základech Eurasijského ekonomického společenství a zejména Celní unie Ruska, Běloruska a Kazachstánu v roce 2015 přivést k životu Eurasijskou hospodářskou unii (EAEU), která je v současnosti nejrozvinutější institucí regionální integrace mezi

postsovětskými státy. Díky úsilí pěti členských států Ruska, Běloruska, Kazachstánu, Kyrgyzstánu a Arménie se podařilo vytvořit regulační orgány, odstraňovat překážky vnitřního obchodu a postupně formovat agentu pro budoucí společný rozvoj.

Eurasijský projekt však v sobě stále nese určité charakteristiky specifického vývoje ekonomiky SSSR, jedná se zejména o velkou asymetrii povahy spolupráce, obzvláště kvůli ekonomické převaze Ruska vůči ostatním členským státům a slabé diverzifikaci ekonomik těchto zemí, čímž se odlišuje od většiny regionálních uskupení.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této práce je zhodnocení regionálních integračních procesů v post-sovětském prostoru, příčiny vzniku, fungování a definování případných úspěchů či neúspěchů jednotlivých uskupení se zaměřením na Eurasijskou hospodářskou unii.

Mezi dílčí úkoly této práce patří:

- vymezení teoretických základů regionální integrace
- analýza vzniku a vývoje jednotlivých integračních procesů regionu od rozpadu Sovětského svazu
- analýza úrovně vnitřní interakce členských států a dopad na hospodářskou spolupráci
- určení hlavních problémů při integračních procesech mezi členskými státy
- vymezení dalších možností integračního rozšíření a spolupráce.

2.2 Metodika

V procesu výzkumu budou použity obecné vědecké metody, jako je analýza a syntéza, seskupování, historická a logická analýza, jakož i metody ekonomické analýzy. Informační základna závěrečné kvalifikační práce zahrnuje hloubkové studium materiálů vědecké a ekonomické povahy publikované v monografiích, předpisy upravující integrační procesy, přední ruské a mezinárodní ekonomické časopisy, noviny a statistické údaje sledovaných zemí i různých integračních skupin.

Struktura závěrečné kvalifikační práce sestává z teoretické a praktické části.

Úvodní část zdůvodňuje relevantnost uvedeného tématu, formuluje cíle, předmět a objekt a charakterizuje také teoretický základ a výzkumné metody. Následující kapitola je věnována rešerši literatury na téma regionální integrace, jejího vzniku, důvodů vedoucích k integračním procesům, jejich dopadům a možným překážkám bránícím rozvoji.

V praktické části bude chronologicky popsán a analyzován vývoj integračních procesů v post-sovětském prostoru na základě primárních pramenů a sekundární literatury. Zde je uvedeno vymezení institucí, jejich fungování a možnosti dalšího rozvoje.

V následující kapitole bude provedeno zhodnocení míry integrace na základě ekonomické analýzy dat, která bude zahrnovat:

Ukazatel podílu obchodu ukazuje, jaký je podíl obchodu členských zemí v rámci regionální spolupráce.

$$Ukazatel\ podílu\ obchodu\ (Imp) = \frac{E_z + I_z}{E + I}$$

E_z – export do dané země

I_z – import z dané země

E – celkový export

I – celkový import

Index penetrace importu, který ukazuje, do jaké míry je domácí poptávka, rozdíl mezi DPH a celkovým vývozem, uspokojována celkovým dovozem.

$$Imp\ penetrace = \frac{M}{HDP - X - M} * 100\%$$

HDP – celkové HDP států EAEU

M – celkový dovoz států (veškeré zboží)

X – celkový vývoz států (veškeré zboží)

Index intenzity obchodu ukazuje míru orientace států EAEU na uspokojování poptávky dovozu od zemí EAEU v porovnání se světovou průměrnou úrovní orientace na uspokojování poptávky dovozu skrz dodávky z EAEU.

$$Index\ intenzity\ obchodu\ (Imp) = \frac{M_{EAEU,EAEU} / M_{World,EAEU}}{M_{EAEU,World} / M_{World,World}}$$

M – import veškerého zboží (odkud, kam)

Index intenzity vzájemných investic ukazuje, zda dochází ke změně v přílivu vzájemných investic mezi členskými státy.

$$\text{Index vzájemných investic } (I) = \frac{X_d / X_{EAEU}}{X_{EAEU} / X_W}$$

X_d – vzájemné investice EAEU

X_{EAEU} – celkové investice EAEU

X_W – celkové světové investice

Poslední kapitola představuje závěr vyplývající ze zjištěných poznatků. Metodicky se jedná o syntézu zjištěných výsledků.

Jedním z nejvíce limitujících faktorů provázejících zpracování této práce byla problematická datová základna v případě některých zemí. Získání relevantních podkladů komplikovaly rozpory v jednotlivých zdrojích dat. Obzvláště patrný byl tento problém při zjišťování dat z Arménie, Kyrgyzstánu a Běloruska, kdy tyto země některé ukazatele nezveřejňují, či vůbec neumožňují jejich sběr. Autorka práce se nespokojila pouze s oficiálně uváděnými daty na stránkách statistických úřadu, ale když při ověřování kvality dat narazila na nesrovnalosti v datech, snažila se e-mailovou komunikací se statistickými úřady sledovaných zemí zjistit příčinu. Bezproblémová komunikace byla např. se statistickým úřadem Kazachstánu. Naproti tomu z Arménie nezískala jedinou odpověď.

Toto souvisí s druhým omezujícím faktorem, kterým je reliabilita dostupných dat. Při ověřování kvality dat z více zdrojů a při vzájemné kontrole uvedená data často neodpovídala všeobecně akceptovaným charakteristikám těchto zemí. V souvislosti s těmito skutečnostmi je možné položit si otázku, zda jsou data nesprávně uváděna záměrně státními institucemi, či se jedná o profesionální pochybení při zpracování dat.

3 Teoretická východiska

3.1 Regionalismus

Co znamená regionální integrace nebo regionalismus v ekonomickém smyslu, by mělo být výchozím bodem pro pochopení celkového konceptu dohod o regionální integraci. Ve svém slovníkovém významu lze regionalismus definovat jako zahraniční hospodářskou politiku, která vymezuje národní zájmy země z hlediska konkrétních geografických oblastí. Na druhé straně WTO definuje regionalismus jako kroky vlád k liberalizaci nebo usnadnění obchodu na regionálním základě, někdy prostřednictvím oblastí volného obchodu nebo celních svazů.

Před zkoumáním typů regionální integrace je důležité si definovat rozdíl mezi regionalismem a regionalizací. Zatímco **regionalizace** je proces poháněný hlavně tržními silami obchodních a investičních toků, **regionalismus** vychází ze státem vedených politik spolupráce a mezivládních smluv. Tím se odlišuje regionalismus jako formální proces mezivládní spolupráce mezi dvěma nebo více zeměmi a regionalizace jako růst ekonomické vzájemné závislosti v dané zeměpisné oblasti. (Ravenhill, 2017)

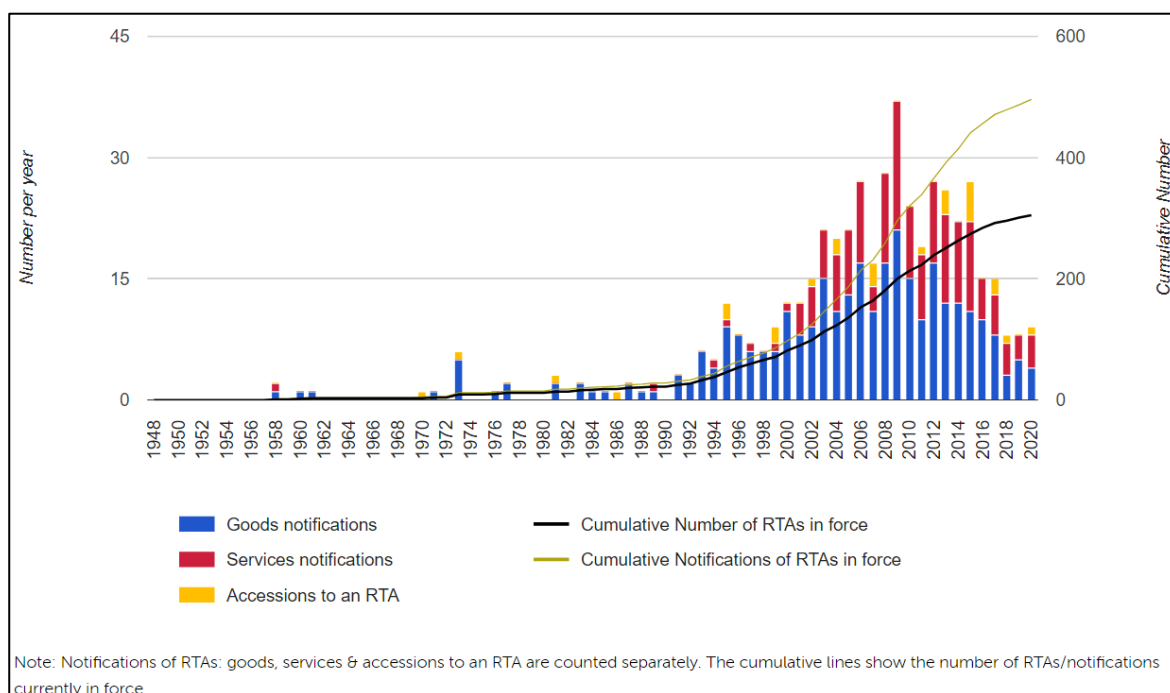
Integrace, resp. regionální integrace, patří dlouhodobě mezi jednu z nejdůležitějších otázek mezinárodní spolupráce jak v ekonomickém, politickém, sociálním, vědním, tak i v kulturním rozvoji. Integrační procesy určitého druhu probíhaly v průběhu celé historie naší civilizace, nyní se však postupně změnily základní rysy těchto procesů, které se přesunuly převážně do ekonomické oblasti, ze které se přelévaly i do ostatních oblastí společenského uspořádání a lidských činností. V současné době je naprostá většina regionů ve větší či menší míře součástí probíhajících integračních procesů. V ekonomické teorii není jednotný názor na otázku, zda je integrace hybatelem globalizace, či je tomu naopak. Po mnoha zkušenostech v uplynulých letech je však možné říct, že integrace je svého druhu možná určitá ochrana před negativními dopady, které s sebou globalizace světové ekonomiky může přinést.

Liberalizace a odstranění obchodně-regulačních politik a harmonizace ekonomických a politických politik se vedle opatření obchodní politiky staly novými tématy regionální ekonomické integrace.

Zejména v posledních letech došlo k dynamickému vývoji systému integrační interakce jak v globálním, tak v regionálním měřítku. Vzhledem k moderním specifickým regulace přeshraniční výměny produktů a výrobních faktorů je výrazným projevem posun

globálních tendencí v oblasti integrace směrem k podpisu tzv. dohod o ekonomické integraci. Tyto nevytváří celní unii či společný trh, ale liberalizují pohyb zboží a služeb ve vybraných odvětvích tak, aby zároveň zůstalo zachováno omezení v citlivých oblastech. Na základě tohoto trendu se objevuje nová platforma – **ekonomické partnerství**, jejichž počet se zvyšuje. Jinými slovy, „negativní integrace“¹ zahrnující odstranění diskriminace a omezení obchodních toků byla doplněna „pozitivní integrací“, která vyžaduje koordinaci členských zemí při úpravách stávajících politik a institucí spolu s vytvořením nové politiky v rámci regionální integrace. Regionální obchodní dohody mezi jednotlivými státy, které se postupně změnilly v regionální integrační dohody, zahrnují různé typy ekonomické integrace. V posledních dekáдах je vidět vzrůstající počet těchto integračních uskupení (viz Graf 1), často jsou země členy organizací, což vede k překrývání.

Graf 1: Aktuálně platné RTA (podle roku vstupu v platnost), 1948–2020

Zdroj: WTO – Regional trade agreements (WTO, 2020)

Změny v probíhajících procesech přišly zejména ve 2. polovině 80. let, kdy došlo k velké proměně v geopolitické mapě světa, což s sebou přineslo kromě odklonu od bipolárního rozdělení světa také větší ochotu ke spolupráci mezi státy, podpořenou probíhající globalizací. Velkým zlomem v 90. letech byl postupný a dokonáný rozpad

¹ Toto označení jako první použil nizozemský ekonom Jan Tinbergen v roce 1959.

Sovětského svazu, který se stal opačným procesem probíhající globalizace. Došlo k tzv. **fragmentaci**, kdy se velký celek rozdělil na několik malých ekonomických či politických uskupení (Cora, 2017).

3.2 Regionální integrace

3.2.1 Teorie procesů integrace

Pojem integrace je obecně vnímán jakožto synonymum pro spojování či sloučení několika samostatných celků v jeden blok, jež je založen na jednom či několika hodnotových systémech, např. ekonomický, politický, společenský, sociální systém. Integrace je založena na souboru opatření odstraňujících diskriminační tendencí mezi ekonomickými jednotkami z různých národních států. **Neformální** integrace probíhá spontánně za účelem ekonomického a sociálního vývoje, rozvoje vědního a technického oboru. Probíhá průběžně a má postupný vývoj. Oproti tomu **formální** integrace je účelově vytvořený výstup založený na politických jednáních dotčených stran. Její vývoj je spíše nárazový, podle politických rozhodnutí či uzavřených smluv. (Jehlička, 2000)

Přestože je známým jevem již po mnoho desetiletí², různily se názory na její teoretické uchopení. Koncept integrace stejně jako proces se objevil ve vědeckém zkoumání na konci 19. a počátku 20. století. Pojem „integrace“ v překladu z latinského jazyka znamená spojení, doplnění, celek – integrace tedy znamená proces. Mnoho vědců však přistupuje k interpretování pojmu z různých úhlů pohledu. B. Raisberg ve svém díle *Modern Economic Dictionary* považuje integraci za sdružení ekonomických subjektů různých úrovní, založené na vzniku, rozvoji a posilování společných ekonomických vazeb. N. Didenko popisuje integraci jako formu mezistátní spolupráce. První pokusy o teoretické uchopení integrace přinesl německý politolog Ernst B. Haas v díle *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*, který integraci označil za proces postupného přesunování svých aktivit a očekávání a loajality směrem k novému centru, založenému na institucích, držících pravomoci nad státy, či ji požadující. Přestože je to definice, jež v sobě nepromítá všechny teoretické přístupy, je považována za vhodné východisko. (Kosov, 2012)

---

² Pojem regionální integrace se začal používat po konci 2. světové války, kdy začala postupně vznikat uskupení s širokým rozptylem svého zaměření. V 60. a 70. letech byly vědecké práce věnující se teorii regionálních integračních procesů ve shodě, od 2. pol. 70. let došlo k obratu směrem ke skeptickému pohledu na relevanci těchto teorií a k pochybnostem o způsobech zkoumání a teoretizování regionálních integračních procesů. Tzv. druhý cyklus přinesl nový typ teorií omezených na jeden konkrétní kontinent s ohledem na úspěšná Evropská společenství. Až do konce 80. let byl výzkum evropské integrace kvůli bipolaritě ve světovém uspořádání v útlumu.

Pojem **ekonomická integrace** se objevil ve 30. letech 20. století a počet definic s postupem let vzrůstá. Liší se úhly pohledu, kterými ekonomové uvažují. Jeden ze zakladatelů teorie integrace, americký ekonom Bela Balassa, přinesl dvojí pohled na integraci, přičemž tento koncept považoval jak za **proces** (procesní přístup), tak za **stav** (smysluplný přístup). Tímto zkombinoval definice o integraci popisující integraci jako určitá opatření spolu s opatřeními k odstranění sociálně-ekonomické nerovnosti mezi ekonomickými subjekty a určující stav, ve kterém by nedocházelo k ekonomické diskriminaci států. Tento koncept v současnosti zůstává relevantní vědeckou hodnotou.

Za pokročilejší konceptualizací teoretického výzkumu stojí Joseph Nye, jež rozložil integrační postupy na jednotlivé typy. Jeho typologie sestává ze tří částí. **Utváření nadnárodní ekonomiky** jakožto ekonomické integrace, **vznik nadnárodních společností** v rámci sociální integrace a **formování nadnárodní politické nezávislosti**. Na základě tohoto dělení, které později Nye rozdělil do dalších osmi podskupin, bylo možno lépe určit chování v rámci integračních procesů na základě empirických ukazatelů, a tím mohl oproti obecné teorii přijít s měřitelnými výstupy. (Cihelková, 2012)

Druhou teorií, s níž přišel ve stejném roce Johan Galtung, je strukturální teorie integrace a je snahou o všeobecný výklad integrace. Tu rozděluje na **teritoriální** na bázi prostorové blízkosti a na **sociální**, postavené buď na spřízněnosti a hodnotové blízkosti, nebo výměně něčeho. Za primární prvky integračních procesů považuje samotné státy, které mohou být spojeny na základě prostorové blízkosti, kdy je výsledkem regionalismus. Pokud jsou spojeny na základě hodnotové sounáležitosti, výsledkem je **funkcionalismus**. Příkladem mohou být mezistátní vládní organizace. (Waisová, 2009)

Základem funkcionalismu podle jednoho z jeho zakladatelů, politologa Davida Mitranyho, je ve skutečnosti rozšiřování oblastí integrační interakce a transformace národních zájmů ve vztahu k jednotlivým oblastem činnosti do nadnárodních spolu s převodem některých pravomocí orgánů národní administrativy na orgány, jež řídí integraci. (Mitrany)

Funkcionalismus je určitým konceptem ekonomické integrace, jelikož efektivita implementace integračních projektů závisí přímo na povaze a objemu interakce účastníků. přímo nesouvisí s existencí řídicích institucí, jež hrají roli zejména pro budování mezi-integračních vazeb. Na začátku budování integračních vazeb je kladen důraz zejména na určení oblastí s integračním potenciálem, jež umožňuje spojit důležité body národních zájmů integračních účastníků a následně posilovat spolupráci v daných oblastech.

Proti funkcionalismu se staví teorie **federalismu**, která je více orientována na politickou integraci, protože v rámci tohoto přístupu jsou politickým institucím, jež jsou jak na úrovni národních integrujících se států, tak na úrovni institucí v rámci integrace, na ústřední pozici. Zástupci federalismu Richard Nathan a Erik Hoffman jej popisují jako dobrovolný přechod od jednoho centra moci a kontroly k několika včetně přerozdělení kompetencí. (Nathan, 1991)

Zejména úspěch EU jako integračního projektu jako celku stál za zvýšením zájmu vědeckých pracovníků, proto se v posledních letech vytvořil samostatný směr v teorii mezinárodní integrace – **regionalizace**, jeden z nejdůležitějších trendů moderního mezinárodního politického procesu.

Jedna z hlavních charakteristik studií regionalismu je, že znamená rozdílné pojetí pro různé výzkumy v rozdílných kontextech a časových úsecích. Pro srovnání regionalismu je důležité se hlouběji zabývat historickými perspektivami vývoje regionu a regionalismu z různých časových období, diskurzů, oborů a regionálních specializací. Společná představa o regionalismu jakožto fenoménu poválečného období není přesná, protože tyto tendence probíhaly dávno před a takto se nepromítly hluboké historické kořeny regionalismu do výzkumu, který byl tímto založen na poměrně krátkém časovém úseku. I v diskusi o rozdílnosti nového a starého regionalismu často panuje neshoda v tom, co autoři označují jako „staré“ (uzavřený koncept) a „nové“ (otevřený koncept)³. (Södernbaum, 2015)

Mezi oběma směry není časová kontinuita, jsou implementovány paralelně a často v rámci jednoho integračního projektu. I při budování integrace EU, jež byla na základech „uzavřeného“ regionalismu, se v posledních letech uplatnila řada přístupů, jež jsou charakteristické pro otevřený regionalismus, např. víceúrovňová integrace s odlišnou rychlostí.

3.2.2 Podoby utváření ekonomické integrace

Integrační procesy nikdy neprobíhají ve stejné podobě, liší se způsobem, intenzitou, šíří a formou. Z geografického hlediska je možné rozdělit integraci na **globální**

---

³ Uzavřený regionalismus je založen na celní unii, zatímco otevřený regionalismus se přesouvá od statických účinků integrace k dynamickým, založeným na zvyšování efektivity fungování integrované ekonomiky, důsledcích úspor z rozsahu a zlepšování kvality institucionálního prostředí aj.

a **regionální**⁴. Dalším dělením dle rozsahu je na všeobecnou integraci všech sfér národního hospodářství a částečnou integraci, která se dotýká buď jedné konkrétní či více sfér. (Waisová, 2009)

Pokud se integrují veškerá odvětví národního hospodářství, jedná se z odvětvového hlediska o **integraci vertikální** jako v případě Evropské Unie. Pokud dochází k odstraňování překážek v konkrétním sektoru či odvětví a propojování těchto sektorů mezi jednotlivými ekonomikami, zatímco státy jsou separovány, mluvíme o **integraci horizontální**.

Z hlediska institucionálního rozlišujeme integraci na **intergovernmentální**, tj. mezivládní, jež je založena na úplné suverenitě členských zemí, které mezi sebou mají rovnocenné postavení v otázce rozhodovacích procesů založených na principu vzájemné shody, případně na společném hlasování na základě jednomyslnosti s právem zastavení procesu. K integraci dochází v ekonomikách zemí. Druhou formou je **supranacionální**, tj. nadstátní integrace, kde členské státy dobrovolně přenechávají části svých pravomocí nadnárodnímu orgánu – komisi, radě, ve kterém jsou však zastoupeny a na jehož rozhodování se taktéž spolupodílejí. Tato forma integrace může být založena na rovnoprávném postavení států, případně může na základě vzájemné dohody zvýhodňovat vybrané státy či skupiny. V rozhodovacích procesech se může jednat i o kombinaci obou uvedených forem podle toho, o čem má být rozhodováno. (Fiala, 2018)

3.2.3 Typologie modelů integračních forem

Současná fáze integrace ve světě předvádí dva společně podmíněné, ale vnitřně protichůdné procesy – **globalizaci** a **regionalizaci**. Globalizace je univerzálním jevem odrážejícím jak vzájemnou rostoucí závislost států při řešení společných problémů, tak úzký vztah mezi mezinárodním a vnitrostátním právem. Globalizace trhů jednotlivých národních států s sebou postupně přinesla potřebu vytváření vyšších celků, které by pomohly prosazovat cíle, dosažitelné kolektivní a koordinovanou akcí. K základním prvkům světové ekonomiky – ekonomikám národních států s původní právní subjektivitou, se tak přidala regionální integrační seskupení, která na sebe převzala určité politiky daných států. Jsou to

---

⁴ Ty se dle dělí do pěti geografických regionů – euro-středomořský, východní Evropa a střední Asie, asijsko-tichomořský, Amerika, subsaharská Afrika.

uskupení dvou či více členských států, jejichž spolupráce je založena na různých formách spolupráce a rozdílných stupních integrace. (Galiakhberov, 2014)

Regionální integrace má několik typizací, dělitelných dle různých hledisek. Dva základní typy je možné rozdělit na integraci danou geografickou blízkostí jednotlivých států se společným zájmem na vzájemné kooperaci, a/nebo v kombinaci s názorovou a hodnotovou blízkostí. V minulosti byl dominantní první zmíněný typ integrace, v současnosti je převládající právě druhá zmíněná forma.

Spolupráce dle geografického zastoupení může probíhat na úrovni regionů, kontinentů, případně jde o celosvětové uskupení. Příkladem úspěšné celosvětové organizace je Organizace spojených států, jež je postavena na členství a spolupráci 193 států. Kontinentální spolupráce je patrná u organizace ASEAN, Sdružení národů jihovýchodní Asie, sdružující Brunej, Filipíny, Indonésii, Kambodžu, Laos, Malajsii, Myanmar, Singapur, Thajsko a Vietnam. Regionální uskupení často také nesdružují striktně státy konkrétního regionu, mohou mít i přesah, kdy je členem i stát z jiného kontinentu, jako je to například v Evropě Evropská Unie (zámořská teritoria Francie).

Geografie v integraci může být pozitivním prvkem, kdy na základě vzájemných pozitivních vztahů může usnadňovat a zjednodušovat vzájemnou komunikaci mezi státy, vytvářet pocity důvěry, blízkosti, vzájemné komunity. V určitých případech se však může stát, že právě společná minulost a negativní události mohou být a jsou komplikací či nepřekonatelnou překážkou pro jakékoliv společné činnosti v rámci spolupráce či koordinace. Jako další předpoklad pro integraci je brán soulad v politických názorech a směřováních států. Při protichůdných postojích a odlišných politických systémech je velice obtížné najít cestu pro vzájemnou spolupráci. Politická nestabilita a nesoulad mohou být příčinou sociálního napětí, což může být spouštěčem dezintegračních tendencí. Důležitým faktorem je také velikost ekonomiky státu. Nepředpokládá se, že všechny členské státy budou mít stejně velké ekonomiky, pro menší ekonomiky bývá vstup do integračních uskupení pozitivní.

Z hlediska zkoumání teoretického vymezení termínu integrace je nutné zohlednit různá hlediska zkoumání. Lze rozlišovat integraci horizontální nesoucí v sobě integraci veškerých odvětví ekonomik integrujících se států a integraci vertikální neboli sektorovou, kdy dochází k propojení nejprve konkrétních odvětví s postupným zapojováním zbývajících.

Dalším hlediskem je teritorialita, která je buď (a) lokální a integrační procesy jsou prováděny mezi určitými ekonomikami, (b) kontinentální, jež v sobě zahrnuje podstatnou

část daného kontinentu, nebo (c) globální, integrující v sobě rozhodující části světové ekonomiky. (Mikić, 1997)

Třetím hlediskem je stadium intenzity zapojení integrujících se ekonomik. Teoretické vymezení jednotlivých úrovní regionální integrace napomáhá k určení rozsahu a intenzity. Od 50. let minulého století, kdy první systematizaci přístupů k vymezení jednotlivých stadií provedl Bela Balassa v článku *The Theory of Economic Integration*, se podle formy probíhajících integračních procesů vymezily čtyři integrace – pásmo volného obchodu, celní unie, společný trh a hospodářská unie. V průběhu let se doplňovaly další předstupně a některé stupně se rozdělily na základní a pokročilé. (Lacina, 2011)

Regionální fórum je mezivládním uskupením států, které se většinou v pravidelných intervalech setkávají za účelem jednání o otázkách vzájemných vztahů, spolupráci a řešení společných problémů. Není institucionalizované a nepatří mezi organizaci založenou na formálních dohodách, jedná se spíše o mezivládní spolupráci.

Regionální režim je již státem podporovaná integrace, založená na sbírce předpisů, pravidel a jednání, směřujících k regulaci a korekci vzájemné spolupráce. Instrukce bývají limitovány územně či obsahově. Stále však není na úrovni zóny volného prostoru, nejsou ustanoveny podmínky pro obchodování s ostatními zeměmi a nedochází k odstranění cel či omezení u produktů, kterou nejsou součástí společných dohod.

Zóna volného obchodu je označována jako nejnižší stupeň ekonomické regionální integrace. Podle Všeobecné dohody o clech a obchodu se jedná o uskupení dvou či více zemí s celním režimem a dalšími obchodními omezeními, jež jsou členskými státy postupně odstraňovány. Stejně tak jsou odstraňovány další možné vzájemné bariéry a překážky, jejichž neexistence je důležitá pro obchod. Zóna může být zaměřena na všechny výrobky, případně jen na odvětví průmyslové. Tato podoba integrace je velmi častou formou, protože ponechává státům samostatnou obchodní politiku ve vztahu k nečlenským zemím. Nevýhodou této formy je neexistence shodných celních tarifů směrem k těmto státům, což umožňuje pohyb zboží přes země s nejnižšími celními poplatky, a to i přes nutnost prokazování původu zboží, kdy musí být alespoň polovina hodnoty vytvořena či dodána na území zóny. To je v současném globalizovaném prostředí stále obtížnější s ohledem na prokazování splnění uvedených podmínek. (Zlý, 2009)

Celní unie je pokročilejší formou zóny volného trhu. Dva či více států s celním režimem vytvoří jeden celní celek tak, aby došlo k odstranění cel a dalších překážek týkajících se veškerého obchodu mezi členskými státy celní unie. Dochází k volnému

pohybu zboží, které prochází celním řízením pouze na vstupu do celní unie, bez ohledu na to, o jaký členský stát se jedná. Je uplatňována společná obchodní politika vůči třetím zemím, postup při liberalizaci obchodu, poskytování obchodních výhod, je určen jednotný celní sazebník optimalizovaný tak, aby nebyl např. ve výši nejvyšších sazeb členských států či výrazně omezující než před vstupem do unie. To samé se týká dovozních kvót pro import a export zboží. Pozitivním prvkem je fakt, že firmy již nemusí jako v případě zóny volného obchodu dokazovat původ zboží před bezcelním postupem vnitřní celní hranicí. Zboží je buď vyrobeno v daném státu, nebo je procleno společným celním tarifem. (WTO, 1986)

Společný trh je třetím stupněm integrace, zahrnuje v sobě celní unii, odstraňuje však zbývající obchodní překážky. Umožňuje bezbariérový pohyb dalších hospodářských faktorů jako jsou kapitál, práce a technologie přes hranice členských států. Občané členských států se mohou volně pohybovat po společném území a mají právo najít si práci a bydlení kdekoli na území členských zemí. Jsou zrušeny veškeré překážky pro pohyb finančních prostředků, tj. firmy si mohou samy určit, kde budou podnikat či investovat. Vyšším stádiem bývá jednotný trh, kde jsou odstraněny i neformální zábrany pohybu výrobních faktorů, např. vznikají společné normy na technickou specifikaci výrobků, či je uznávána kvalifikace pracovníků.

Měnová unie je nejvyšším stádiem hospodářské integrace, obsahuje všechny vlastnosti společného trhu, který však doplňuje o společnou jednotnou měnu, jednotný měnový systém a centrální banku rozhodující o monetární politice členských států. V této fázi díky společné ekonomické politice dochází k celkové liberalizaci bankovních a finančních toků, odstranění měnového rizika při velkých výkyvech měnových kurzů, transparentnosti v cenách členských zemí, úspoře na transakčních nákladech spojených se směněmi vzájemných měn a zrychlením přeshraničních plateb. (Cora, 2017)

Hospodářská unie je již vysoce pokročilým integračním stupněm založeným na plném sjednocení monetární a fiskální politiky členských států na společném vnitřním trhu s fungujícími centrálními nadnárodními orgány dozorujícími zajištění realizace politik.

Politická unie je označována jako nejvyšší stupeň integrace. Je úplnou hospodářskou unií. Ke spojení dochází i na společné politické a sociální úrovni tak, aby byla vytvořena politická jednota členských zemí. Fakticky by došlo ke spojení několika států v jednotný blok, který by měl společné vládnoucí orgány, parlament, zařízení pro ochranu a zajištění suverenity tohoto celku, společné aktivity by se rozšířily do zahraniční, bezpečnostní, obranné a vnitřní politiky. Forma politické integrace je dělitelná do dalších

čtyř podob – politická unie, konfederace států, federativní stát, unitární stát, a to podle způsobu fungování, postavení a působení vrcholných orgánů. (Cora, 2017)

Politická unie však dodnes nebyla vytvořena a unitární stát je stále pouze teoretickou možností. (Waisová, 2009)

Reálnější se v současnosti jeví spíše politická integrace v rámci konfederace států či politické unie států, založená na zachování suverenity jednotlivých členských zemí. V současnosti se nejvýše dosaženou politickou integrací stalo federativní uskupení států. (Zlý, 2009)

V současnosti se vzhledem ke stávajícím podmínkám stále hůře určuje typologie integračních projektů, rozdělení dle typu regionalismu se často také nedá zařadit dle uvedených stupňů. Přesnější představu může umožnit sledování dvou charakteristik – postup při odstraňování překážek fungování jednotného trhu a celkové směřování integračních procesů k pozitivní či negativní integraci. Na tomto základě byly vyčleněny 4 typy modelů, při jejichž implementaci je použit odlišný soubor nástrojů.

Lineární model „pozitivní“ integrace je klasickým modelem, tj. od zóny volného obchodu k celní unii s důsledným odstraňováním překážek pro fungování volného trhu za existence souboru rozvinutých integračních mezistátních, nestátních a nadnárodních mechanismů, zajišťujících implementaci „negativní“ a „pozitivní“ integrace.

Nelineární model „pozitivní“ integrace odstraňuje určité překážky ekonomické spolupráce a prvky „pozitivní“ integrace, aniž by jasně určovala posloupnost fází integračního procesu, případně nepřijme cíle k dosažení maximální možné úrovně integrace. Spolu s tím je realizace „pozitivní“ integrace zajišťována na úrovni mezistátních mechanismů. Je konceptem „otevřeného“ regionalismu a promítá se do nejmodernějších dohod o ekonomické integraci, tzv. FTA+. (Ushkalova, 2017)

Lineární model „negativní“ integrace je u projektů s formálně vytyčeným cílem prohlubování integračních procesů za účelem vytvoření společného trhu. Zavádění tohoto modelu je většinou výsledkem minimální politické i ekonomické vůle k tomu, aby se sloučily ekonomiky do jediného celku. Existuje mnoho objektivních a subjektivních rozporů mezi jednotlivými členy a existuje řada omezení, jež neumožňují zavedení integračních mechanismů. Tento model je spíše formální integrací bez reálné implementace společných politik.

Nelineární model „negativní“ integrace je postaven na odstraňování určitých překážek v ekonomické spolupráci bez toho, aby byly koordinovány společné hospodářské

politiky. Je začleněn v klasických dohodách k volnému obchodu a v mnoha preferenčních obchodních dohodách. (Ushkalova, 2017)

Eurasijskou Hospodářskou Unii, která je tématem práce, je možné klasifikovat na základě Smlouvy o Eurasijské Hospodářské Unii spolu s postupnými výsledky fungování EAEU, jež odpovídají spíše negativní integraci.

Konečným cílem ekonomické integrace je tedy sloučit dvě nebo více národních ekonomik do jedné, v níž je volný oběh zboží, služeb, osoby, kapitálu a poznatků a o hlavních hospodářských politikách se rozhoduje společně. K dosažení tohoto cíle využívá tři nástroje. Za prvé vyžaduje **odstranění omezení a diskriminace**, které brání volnému pohybu výrobních faktorů mezi integračními zeměmi. Za druhé vyžaduje **sblížení a vzájemné uznávání vnitrostátních zákonů a předpisů**. Do třetice zahrnuje **harmonizaci politik**, která může mít různé stupně intenzity, počínaje koordinací národních politik, poté doplňováním nebo nahrazováním národních politik a v nejsilnějším typu nahrazováním národních politik společnou politikou.

3.2.4 Důvody pro ekonomickou integraci

Nejvýznamnějším prvkem teorie integrace je bezesporu motivace účastníků k účasti na integračních procesech. Hybnou silou je přínos výhod a zisků, jež mají plynout ze začlenění se do integračních procesů. Ekonomické a politické důvody pro integraci jsou v současnosti nejpoužívanějšími. Zatímco politická motivace nemá možnosti, jak za pomoci určitých ukazatelů určit pozitivní dopady, ekonomická motivace má způsoby, jak poměrně přesně na ekonomických ukazatelích (udržitelnost a růstový potenciál) či statistických výstupech určit, zda je dosahováno požadovaných zisků. Obě příčiny však jsou do určité míry propojeny, protože zajištění míru a přátelských podmínek je závislé na blahobytu a ekonomické prosperity dané oblasti. (Moser, 1997)

V současnosti se mnoho dohod o regionální integraci neomezuje jen na obchod se zbožím, ale rozšířily se také na služby, investice, normy, práva duševního vlastnictví a pravidla hospodářské soutěže, životní prostředí či práci. Díky tomu se motivy pro integraci diverzifikují. Na straně ekonomické motivace jakožto hlavní síly lze uvést úspory z rozsahu, zvýšení domácích či zahraničních investic, zvýšení konkurence v rámci dané unie, zabezpečený přístup na trh, ochranu hodnoty národní měny. Vznik dohody o regionální integraci rozšiřuje společný trh všem členským zemím. To má za následek efektivnější

strukturu výroby prostřednictvím využití úspor z rozsahu, jež rozloží fixní náklady na větší regionální trhy. Volný obchod se zbožím, službami může zemím pomoci alokovat výrobu na nejefektivnější a nejúčinnější místa v rámci integračního uskupení. Pro rozvojové země, které nemají dostatečně kvalifikované pracovníky, zázemí silného kapitálu a finanční kapacitu, jsou integrační procesy cestou ke zlepšení zásobovací schopnosti členských zemí distribucí regionálních veřejných statků a ke zvýšení zisku ze specializace.

Členství v integračních uskupeních může navíc přispět k tomu, že se domácí ekonomika stane zajímavou pro zahraniční investory. Tento dopad na investice je považován za jeden z dynamických účinků integrace. Větší důvěra, jež vyplývá z větší skupiny, může přinést zvýšení jak domácích, tak zahraničních investic. Důvod pozitivního vlivu integrace vychází ze snížení rizika a zvýšení návratnosti kapitálu. Tento přístup a trh využívají jak rozvojové, tak rozvinuté země, které se tak mohou dostat na trhy dalších vyspělých zemí.

Integrace může také zvýšit konkurenční prostředí pro domácí firmy, vystavené působení firem z jiných členských zemí či nadnárodních podniků, což by v důsledku mohlo přispět k ekonomickému růstu členských zemí.

Dalším ekonomickým motivem je ochrana hodnoty národních měn vytvořením stabilního systému směnných kurzů, což bývá zvlášť patrné v zemích s ekonomikami, jež jsou senzitivní na nejistoty směnných kurzů. (Ballasa, 1975)

Regionalismus tedy v tomto případě může poskytnout počáteční krok k vystavení neefektivních domácích sektorů mezinárodní konkurenci prostřednictvím nezbytných reforem přijatých na regionální úrovni. Výsledkem by byla zvýšená konkurence, která by vedla k pozitivním účinkům, jako je zlepšení rozdělení příjmů snížením nadměrných zisků a pobídek pro technický pokrok.

3.2.5 Dopady regionální integrace – členské země

Regionální ekonomická integrace je postavena na mezivládní spolupráci zemí. I když obecně platí, že tyto země mají různé úrovně rozvoje, ve většině případů vzájemná spolupráce zahrnuje země výrazně se lišící v ekonomických strukturách a ve svých národních zájmech. Tyto základní odlišnosti členských zemí určují dopady regionální integrace na každého člena. Efekty jsou různé a mají obvykle následující podoby:

- *Dopady vyplývající z nákladů na regionální integraci*
- *Účinky vyplývající ze stanovení společného vnějšího tarifu*

- *Účinky vyplývající z rozsahu vnitřní liberalizace*
- *Dopady regionální integrace na výrobní strukturu národních ekonomik*
- *Dopady regionální integrace na investiční toky*

Ekonomické a politické struktury členských zemí se výrazně liší, a to zejména v regionálních uskupeních, které zahrnují rozvojové i rozvinuté země. Nesoulad ve velikosti ekonomik vede k tomu, že regionální integrace má standardy určené rozvinutým partnerem. To má za následek snahu rozvíjejícího se členu o vyrovnání se s těmito normami. Pro tyto země jsou náklady na úpravu výrazně vyšší, což může snížit úroveň rozvoje členského státu. To s sebou nese otázky ohledně kompenzace nákladů na přizpůsobení. Většina rozvojových zemí má výnosy z cel jako podstatný zdroj státního rozpočtu, což u států s větším objemem importu z vyspělejších zemí zvyšuje rozsah ztráty⁵.

Tak jako u obchodu se zbožím, i u služeb existuje vnitřní omezená liberalizace. Nejvíce chráněné či diskriminované služby v rozvinutých zemích nejsou do určité míry ovlivněny integračními organizacemi. Příkladem mohou být audiovizuální služby v případě EFTA a ES, námořní přeprava a určité profesionální služby pro ES, přeshraniční obchod s řadou finančních služeb pro různé země, vzdělávací služby, kde nedošlo k výraznému zlepšení pro ES, US a EFTA.

Výhody plynoucí z regionální integrace nemusí být realizovatelné na stejné úrovni pro všechny členské státy. Zatímco míra z úspor z rozsahu bude závislá na úrovni ekonomického rozvoje členů, regionální integrační dohody mohou mít dopad na strukturu produkce zemí. Některé země se mohou stát centrem výroby, což povede k monopolnímu postavení a snížení efektivity produkce na regionálních hranicích. Tento jev byl nazván „backwash“ a jedná se o polarizaci rozvoje u jednoho či více partnerů, což patří mezi nejdůležitější nevýhody ekonomické integrace. (Elkan, 1975)

Dochází také ke zvýšené snaze o zakládání velkého množství firem fungujících na rozšířeném regionálním trhu. Tento druh koncentrace následně odvádí výrobní faktory v podobě kapitálu a podnikatelských záměrů, jež by byly efektivněji uplatnitelné na světových trzích. Očekávání zvýšení přílivu přímých zahraničních investic tak nemusí být kompletně naplněno. Jak uvádí eklektické paradigma OLI⁶, existují tři určující podmínky pro toky přímých zahraničních investic, tj. výhody specifické pro daný podnik – firma musí

⁵ Například Evropská Unie udržovala různé hladiny cel u některých produktů více než 30 let od svého založení.

⁶ OLI je zkratkou pro ownership, location a internacionalization. Eklektické paradigma z roku 1977 na základě kombinace poznatků dřívějších studií zformuloval Dunning.

mít dostatek schopností, aktiv a pasiv pro zvyšování konkurenceschopnosti na místním trhu, výhody internacionalizace, a výhody spojené s umístěním – ziskovost z umístění v dané zemi musí převyšovat export domácí produkce.

Regionální integrace je schopna ovlivnit zejména výhody plynoucí z lokalizace. Taktéž ovlivňuje toky PZI (přímé zahraniční investice), a to jak při vytváření obchodu, tak při přesměrování obchodu. Tvorba investic by měla sloužit k přemístění obchodu tak, aby mohl být účasten na trhu, který jej dříve mohl diskriminovat. Přesměrování investic slouží k reorganizaci investic zahraničních společností, aby mohly využít nově vzniklé příležitosti, rozsahy z úspor, specializace. Rozhodnutí nadnárodních společností investovat do regionálního trhu většinou zohledňuje stupeň integrace jako jeden z faktorů společně s úrovní rozvoje dané země, infrastrukturu, vzdálenosti ostatních výrobních a spotřebních trhů, systém daní, politickou a finanční stabilitu, otevřenost hranic pro přístup k vnějšímu obchodu. Snaha využít PZI jakožto investice pro vyhnutí se celním nákladům však s sebou nemusí nutně přinést zvyšování úrovně zaměstnanosti či podporu moderních technologií, může dojít k chybným investicím, které budou mít za následek snížení růstu v dané zemi. (Cora, 2017)

3.2.6 Dopady regionální integrace – nečlenské země

Zatímco regionální ekonomická integrace znamená pro členské státy liberalizaci, pro nečlenské státy jde o ochranu diskriminačního postavení. Obecně se dá říci, že regionální integrace vede ke zvýšení vnější ochrany. Mezi efekty, které se objevují u nečlenských zemí, můžeme uvést např.

- *Dopady vyplývající z celní ochrany regionální integrace*
- *Dopady dalších opatření ochrany v regionální integraci.*

V případě zrušení vnitřních celních tarifů dochází ke kompenzaci souvisejících nákladů vnitřní liberalizace úpravou úrovně vnějších tarifů. V důsledku to znamená, že čím větší ztráta v důsledku integrace, tím větší budou ztráty v rámci fiskální rovnováhy vnější celní úrovně. V případě celní unie dochází ke zvýšení celní úrovně u zemí, které měly nižší tarify a naopak. Mimo odklonění obchodu je dalším účinkem tržní síly založení celní unie se společnou vnější celní politikou zvýšení cel vůči nečlenům. Kromě ztráty exportních trhů do členských zemí regionální integrace jakožto vedlejšího efektu odklonu obchodu jsou

dalšími nevýhodami dopady spojené se zvýšenou vnější ochranou, což má vliv na obchodní podmínky nečlenských zemí.

Celní sazby jsou vázány na GATT/WTO systém, tj. zvýšení externích sazeb oslabuje tento systém a jsou protikladem k zásadě nediskriminace. Přestože jsou stanoveny vyrovnávací úpravy pro státy, jichž se zvýšení tarifní výše členů unie negativně dotýká, jsou popsány poměrně nejednoznačně. Skutečné tarifní sazby jsou však většinou nižší než vázané.

Kromě celní ochrany došlo k zavedení dalších ochranných opatření, motivovaných vnější ochranou, jako například antidumpingové, používané podle konkrétních zájmů integrace. Rozsah takového opatření obecně závisí na konkrétní zemi a na vybraných průmyslových odvětvích. Obchodní ochranná opatření jsou také spojena s dalšími příklady vnější ochrany, jež využívají členské státy, příkladem je společná zemědělská politika EU (SZP). Třebaže byla SZP zavedena za účelem ochrany zájmů lokálních zemědělských subjektů, koordinuje cenovou strukturu svých produktů s cílem ovlivňování výběrů spotřebitelů na produkty unie. Důsledkem tohoto se tento sektor stal od zavedení SZP nejvíce chráněnou oblastí mezinárodního obchodu. Jednotný trh s sebou navíc přinesl daleko více nástrojů, diskriminujících nečlenských zemí, a to v oblastech produktových standardů, kulturních činností, specifických služeb apod. (Fatemi, 1996)

3.2.7 Překážky integračních procesů

K integračním procesům se ve světové ekonomice objevují také síly, bránící těmto procesům nebo alespoň se snahami o zpomalení. Mezi hlavní důvody pro antiintegrační tendence patří nacionalismus států, kdy dochází k rozporu v názorové či ideové rovině států a následně k diferenciaci k přístupu k jednotlivým národům. Nacionalismus se může projevat také v hospodářské sféře a jedná se o ideologii, založenou na státních intervencích namísto použití jiných tržních mechanismů. Kontrola nad vnitřní ekonomikou, prací a vytvářením kapitálu je zde důležitějším prvkem, než je zavedení cel a další omezení pěti svobod vnitřního trhu. Ve výsledku dochází k izolování národních hospodářství od okolních ekonomik.

Integrace s sebou přináší v rámci přenosu pravomocí na nadnárodní úroveň oslabení suverenity státu, ztrátu možnosti ovlivňovat určitá témata a rozhodovací procesy. Volný pohyb osob stírá hranice mezi zeměmi a stát tak pozbývá možnost kontroly. Toto vše snižuje

ochotu států zapojit se společných uskupení. Mezi státy existují ekonomické a politické rozdíly, které mohou způsobit, že silnější stát může být dominantnější v daném uskupení a prosazovat si vlastní cíle na úkor zbylých členů. S tím souvisí přímé hraniční spory, probíhající mezi státy, které vnášejí negativní přístup ke vzájemné spolupráci. Mezi další závažné důvody pro bránění integračním tendencím je historická zátěž mezi státy, kdy probíhají nepřátelské vztahy, proběhly zde např. válečné konflikty, historické okupace či ekonomické války.

K rizikovým faktorům úspěšné integrace patří také absence podpory vlivných politických, ekonomických a sociálních aktérů. Pokud dochází k integračním postupům od shora dolů, snižuje se postupem času jejich funkčnost, podpora zdola však snižuje sdílení společných hodnot či solidarity. Ke stejnému výsledku dochází, když si politické zájmové celky států integrační procesy vykládají pouze ve svém zájmu pro posílení moci, případně pro vnitrostátní a mezinárodní nabytí kompetencí. V takovém případě silně klesá důvěra v integraci a mizí zájem na budování funkčních kooperujících struktur.

Přemíra integračních uskupení může být také důvodem, proč dochází k překryvu fungování agend a rozměňování fungování integračních uskupení. Může docházet k situacím, kdy jsou pravidla a zásady jednotlivých organizací kolizní či přímo v rozporu. Současně s tím klesá možnost členských zemí dodržovat povinnosti, jež z členství vyplývají a ke kterým se smluvně zavázaly. (Cihelková, 2012)

4 Praktická část

4.1 Vývoj integrace post-sovětského prostoru

Přestože se v odborné literatuře mluví o integraci po rozpadu Sovětského svazu, potažmo celého Východního bloku, integrační procesy probíhaly na území bývalých svazových republik Sovětského svazu od 50. let 20. století. V podstatě ihned po konci 2. světové války, a to v reakci na Marshallův plán pomoci s obnovou poválečné Evropy, kdy USA nabídly válkou zdecimované Evropě 13 miliard USD na oživení evropské ekonomiky. Vedení Sovětského svazu s tím nesouhlasilo a došlo k vyhrocení vzájemných vztahů mezi východní a západní Evropou.

Jako protipól Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OECD), vznikla v Moskvě 5. ledna 1949 mnohostranná mezinárodní ekonomická organizace sdružující socialistické státy spadající do poválečné sféry vlivu SSSR – Rada vzájemné hospodářské spolupráce (RVHP). Zakládajícími členy byly Sovětský svaz, Československo, Maďarsko, Bulharsko, Polsko a Rumunsko. Po roce 1950 postupně přistoupily státy jako NDR, Mongolsko, Kuba, Vietnam a na několik let přistoupila i Albánie.

Jako cíle si RVHP vytyčila sjednocování a koordinaci úsilí členských zemí k prohlubování spolupráce a rozvoji ekonomické integrace, plánování rozvoje národních hospodářství, urychlení ekonomického a technologického pokroku, rozvoj industrializace u zemí, které byly více agrární a neměly rozvinutý průmysl, zvýšení produktivity práce spolu se zvyšováním životní úrovně obyvatel členských zemí a ke sbližování ekonomické úrovně členů. Systém měl fungovat na principu rovnosti členů, kdy méně rozvinuté země využívaly pomoci vyspělejších zemí a ze kterých profitovaly. Zejména pozdější přidružení zemí jako Mongolsko či Vietnam bylo politickým krokem, protože ekonomická úroveň těchto zemí byla velice nízká, což snižovalo úspěšnost celkového ekonomického rozvoje. (Vykoukal, 2000)

Sovětský svaz byl dominantním členem RVHP a díky svému postavení fakticky určoval priority a cíle. V 50. letech se kvůli vyhrocení studené války snažil prosazovat vojenský a těžký průmysl. Koordinace zahraniční obchodní výměny probíhala zejména na bilaterální úrovni v dalších letech. V rámci tzv. první etapy byla prosazována spolupráce zejména v oblasti výroby, budování taktických děl a propojování soustav energetiky, docházelo ke změnám ve struktuře výroby a také v organizaci zahraničního obchodu. V druhé etapě, jež začala v 70. letech, došlo k přechodu k mezinárodní socialistické

ekonomické integraci, jehož základem byl dokument *Komplexní program socialistické ekonomické integrace* přijatý roku 1971, který obsahoval již konkrétní plány na pětiletá období a rozdělování úkolů ve výrobě a výzkumu pro jednotlivé státy. To mělo zamezit tomu, aby výroba stejných produktů probíhala ve více státech, omezilo se konkurenční prostředí pomocí ochrany členských trhů a mohl se tak v podstatě vytvářet monopol.

V té době už byla RVHP protipólem integračnímu uskupení západoevropských států a pomocí zintenzivňování spolupráce v otázce národního plánování silně prosazoval Sovětský svaz, který v této době zahrnoval přibližně 90 % území RVHP a většinou část kapacit v průmyslovém odvětví, své vlastní zájmy. Členské státy Rady poskytovaly masivní hospodářskou pomoc pro rozvojové země, a to včetně investičních fondů.

Již v 70. letech se začaly objevovat nevýhody tohoto systému. 70. - 80. léta s sebou přinesla rostoucí hospodářské problémy vyplývající z neefektivnosti centrálně plánované ekonomiky, strukturálních problémů a špatného fungování obchodních výměn. Řada členských států se v 70. letech snažila získat pomocí vysokých úvěrů přístupy k moderním technologiím, protože výroba a výrobní prostředky byly zastarávající. Tímto došlo k výraznému zadlužování, které se zvyšovalo o úroky a vedlo tak ke zhoršování ekonomické situace. Kvalitní zboží ze členských zemí bylo určeno pro export do západních zemí. Všechny tyto problémy vedly k dezintegračním tendencím, což ještě umocňovala nastupující politická krize a následný rozpad východního bloku. Členské země postupně transformovaly směrem k liberální demokracii a volnému trhu, což vyústilo v červenci 1991 v rozpad RVHP⁷. (Vykoukal, 2000)

Od roku 1972 se Rada snažila o normalizaci obchodních vztahů s Evropským hospodářským společenstvím, se kterým byly do té doby vztahy spíše plné překážek. Země RVHP nesměly jednat samostatně s Evropskými společenstvími, Rada požadovala jednání na úrovni organizací, s čímž nesouhlasilo EHS, které RVHP nevnímalo jako organizaci s právní subjektivitou. K výraznější změně ve vzájemných vztazích došlo až s nástupem M. Gorbačova do čela KSSS (Komunistická strana Sovětského svazu) v SSSR, kdy 25. června 1988 došlo k přijetí Společné deklarace ES a RVHP. Tímto bylo formálně ukončeno studenoválečné období vzájemných vztahů a vedlo to k započetí jednání ohledně dohod o vzájemném obchodu a spolupráci. (Cihelková, 2003)

---

⁷ Např. v roce 1985 činil podíl členských zemí na celosvětových ukazatelích 18,7 % rozlohy, 33 % průmyslové výroby, 25 % národního důchodu a 9,6 % obyvatelstva.

4.1.1 Společenství nezávislých států SNS

Proces eurasijské integrace či spíše reintegrace sahá skoro 30 let nazpět. Bezprostředně po rozpadu SSSR započaly snahy o záchranu hospodářských a obchodních vazeb budovaných po mnoho desetiletí v Sovětském svazu. Proces integrace byl povzbuzován zejména rozsáhlými vazbami mezi nově vzniklými samostatnými státy v řadě hospodářských odvětví, jako byl průmysl, zemědělství, energetika či doprava. Neméně důležitým faktorem byl také sociální a humanitární prostor, které tyto země ve velké míře sdílely. Přestože hlavní prioritou těchto nových států bylo dosažení kompletní politické i ekonomické nezávislosti, bez zachovaných vazeb by to bylo daleko obtížnější.

Dne 8. prosince 1991 prezidentí Ruska, Běloruska a Ukrajiny na setkání v Bělorusku podepsali Bělověžskou dohodu, jež dala vzniknout *Společenství nezávislých států* (SNS). O 13 dní později, 21. prosince přistoupily podpisem protokolu bývalé sovětské republiky Arménie, Ázerbájdžán, Kyrgyzstán, Uzbekistán, Tádžikistán, Turkmenistán a Moldávie. (SNS, 1991)

Jak v té době členské státy deklarovaly, cílem mělo být vytvoření jednotného ekonomického prostoru, smluvně však nebylo téměř nic oficiálního o ekonomických záměrech a společných úkolech. Fungovalo spíše jako univerzalistické regionální uskupení, které se soustředilo na zajištění míru a bezpečnosti. (Kembayev, 2008)

V počáteční fázi (1991-1994) nebyly v žádné ze zemí SNS kvalitní institucionální podmínky pro rozvoj tržní ekonomiky. Plánované systémové transformace nebyly plně provedeny a vytvořené tržní instituce nebyly schopny převzít regulační funkce a tím se stát plnohodnotnou náhradou za nadnárodní ekonomické orgány zemí SNS. Nejednotné provádění tržních transformací států s rozdílnou socioekonomickou úrovní bránilo vytvoření jednotného ekonomického mechanismu plánované ekonomiky. Země prováděly rozdílné způsoby hospodářských reforem, což bylo rozhodujícím faktorem pomalé a slabé ekonomické integrace zemí SNS a překážkou pro jejich vzájemnou aktivní spolupráci. (Kobinskaya, 2007)

V roce 1993 v podmínkách konce rublové zóny bylo již jasné, že došlo k rozpadu jednotného ekonomického prostoru SSSR, což se projevilo hlavně ve výrazném snížení obrátu se zbožím v zemích SNS. Prvním krokem směrem k nastartování nové koncepce ekonomické integraci se stala *Dohoda o založení Ekonomického svazu*, podepsaná 24. září 1993 v Moskvě. Tato dohoda však nebyla z praktického hlediska hodnotná pro členy SNS,

a tudíž se k podpisu připojilo velice málo států. V počáteční fázi (1991-1994) neměla žádná ze zemí kvalitní institucionální podmínky pro rozvoj tržní ekonomiky. (SNS ES, 1994)

Po fiasku s předchozím projektem byly podepsány další, programově podobné dohody, předpokládané koncepce unie, k jejichž praktické realizaci nikdy nedošlo. Problémem se stalo nejen „chronické“ neplnění podepsaných dohod, ale také zvyšující se diference ekonomických zájmů SNS. V těchto letech byla patrná tendence přeorientování zemí SNS při řešení ekonomických úkolů mimo rámec SNS tak, aby se zvýšily možnosti významného rozšíření vztahů se zeměmi ze vzdálenějšího zahraničí.

Další snahou o posunutí spolupráce zemí SNS se stalo podepsání *Dohody o vytvoření zóny volného obchodu*, kterou dne 15. dubna 1994 podepsalo jedenáct členů Společenství. Tato dohoda byla právním základem preferenčního regionálního obchodu, ze které vyplývalo, že bezcelní obchod ZVO bude dosažen pomocí zrušení celních a necelních omezení, odstranění řady obchodních překážek. To mělo být základem pro vytvoření předpokladů pro rozšíření ekonomických vazeb, stimulace růstu obchodu a udržitelného hospodářského vývoje národních ekonomik včetně eliminace možných krizí. Ani u této dohody však nedošlo ke krokům, které by ji přivedly k realizaci, zejména proto, že státy, jež dohodu podepsaly, nenašly konsensus v seznamu výjimek z režimu volného obchodu, jenž se měl v souladu s podmínkami mezinárodní smlouvy stát její součástí. Ve vzájemné spolupráci tak fungoval režim volného obchodu z roku 1992. (SNS ZVO, 1994)

4.1.1.1 Celní unie SNS

V roce 1994 představil prezident Kazachstánu ve svém projevu před studenty Moskevské státní univerzity návrh nového projektu integrace skutečně fungující unie nezávislých států, konsolidovaných na základě propojených ekonomik. Na rozdíl od SNS měla mít navrhovaná eurasijská unie států, jež byla daleko lépe připravená na další rozvoj spolupráce, jasnější a plnohodnotnější institucionální strukturu a daleko širší záběr pravomocí hlavně v klíčových hospodářských oblastech. Tento plán na vytvoření „nové unie“ se však neseťkal s kladným přijetím u většiny zástupců post-sovětských zemí. Později však země, které byly připraveny na užší ekonomickou spolupráci, začaly uvažovat o nové formě spolupráce, v počátku zejména Rusko a Bělorusko. (Bajdurin, 2014)

Hned ze začátku roku 1995, 6. ledna, podepsaly Rusko a Bělorusko⁸, dohodu o Celní unii (CU). Jejím cílem bylo odstranění překážek, jež bránily volné obchodní spolupráci mezi hospodářskými subjekty, a dále měla být zajištěna volná výměna zboží spolu se zajištěním spravedlivé hospodářské soutěže. V této dohodě se již vyprofilovala tzv. triáda, tedy jakési integrační jádro v postavení hnacího motoru integračních procesů v Eurasii. Následně do CU vstoupily 10. ledna Kazachstán, 26. března 1996 Kyrgyzstán a 28. března 1998 Tádžikistán. (Sirotskij, 2000)

V té době se postupně post-sovětské státy snažily začleňovat do WTO (viz Tabulka 1), což bylo vnímáno jako prioritní krok k rozšíření mezinárodního obchodu. I přes snahy ekonomicky silnějších členských zemí Unie se jako první Kyrgyzstán rozhodl v listopadu 1998 vstoupit do WTO, s čímž nesouhlasily ostatní členské státy, pro které nebyl vstup do WTO aktuální a upřednostňovaly celní unii. (Horák, 2007)

Tabulka 1: Vývoj regionálních obchodních dohod (2020)

	Člen WTO od roku	První FTA	Počet RTA		Počet bilaterálních smluv	Počet mnohostranných smluv	Počet mezi-regionálních smluv	Počet dohod ve vyjednávání
			2000	2020				
Ázerbájdžán	pozorovatel	1993	4	3	3	2	4	0
Arménie	2003	1993	6	11	7	1	11	0
Bělorusko	pozorovatel	1993	3	2	1	1	2	1
Kazachstán	2015	1993	6	5	4	1	12	1
Kyrgyzstán	1998	1993	7	10	5	5	10	0
Moldávie	2001	1993	2	5	4	1	8	1
Rusko	2012	1993	13	6	5	1	13	2
Tádžikistán	2013	1993	3	1	1	0	2	0
Turkmenistán	--	1993	5	4	4	0	5	0
Uzbekistán	pozorovatel	1993	4	3	3	0	4	0
Ukrajina	2008	1995	8	15	13	2	13	3
Gruzie	2000	1994	7	11	9	2	7	0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Světové banky (2020)

Dne 2. dubna 1999 byl podepsán Protokol o změnách a dodatcích k dohodě, což byl rámcový dokument, který musel být přizpůsoben právním předpisům každé země účastnící se zóny volného obchodu. Protokol podepsali prezidenti Ázerbájdžánu, Arménie, Běloruska, Gruzie, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Moldavska, Ruska, Tádžikistánu, Uzbekistánu a Ukrajiny.

Podle protokolu měl být dvoustranný režim volného obchodu platný v SNS nahrazen mnohostranným režimem volného obchodu, přičemž všechna cla, daně a poplatky měly mít

⁸ Rusko a Bělorusko k sobě měly nejbliže, v roce 2000 vytvořily Svaz Ruska a Běloruska, jehož aktivity po vytvoření Eurasijské ekonomické unie postupně upadávají.

rovnocenný účinek, stejně tak jako kvantitativní omezení dovozu a (nebo) vývozu zboží ve vzájemném obchodu členských zemí dohody o volném obchodu a zároveň byl zaveden postup řešení sporů atd. Dohoda a protokol o změnách a dodatcích k dohodě o volném obchodu v balíčku s dalšími dokumenty, které vyvinuly právní základ pro vzájemný obchod, vytvořily poměrně účinný nástroj pro důsledné vytváření režimu volného obchodu. Mnohostranný režim volného obchodu však nikdy nebyl zaveden. Strany dohody se nemohly shodnout na obecném seznamu výjimek z režimu volného obchodu, který se měl v souladu s podmínkami mezinárodní smlouvy stát jejím prvkem. Ve vztazích mezi partnery nadále fungoval režim volného obchodu stanovený v roce 1992. Kromě toho ne všechny zúčastněné země ratifikovaly oba dokumenty (dohoda o zóně volného obchodu a protokol k dohodě), které ve skutečnosti blokovaly provádění rozsáhlé zóny volného obchodu.

Tabulka 2: Matice vzdáleností

	Jerevan	Baku	Minsk	Tbilisi	Astana*	Biškek	Kišiněv	Moskva	Dušanbe	Ašchabad	Kyjev
Baku	453	--									
Minsk	1 984	2 241	--								
Tbilisi	170	447	1 862	--							
Astana*	2 403	2 048	2 935	2 280	--						
Biškek	2 507	2 066	3 605	2 440	954	--					
Kišiněv	1 470	1 836	769	1 398	3 091	3 577	--				
Moskva	1 804	1 929	676	1 648	2 271	2 989	1 144	--			
Dušanbe	2 088	1 634	3 533	2 061	1 419	684	3 352	2 991	--		
Ašchabad	1 229	784	2 934	1 231	1 792	1 472	2 606	2 512	909	--	
Kyjev	1 575	1 868	434	1 464	2 837	3 410	400	755	3 262	2 596	--
Taškent	2 085	1 636	3 366	2 033	2 324	468	3 251	2 792	310	1 005	3 126

Poznámka: * Nur-Sultan

Zdroj: (Benešová, 2019)

Výsledkem těchto snah tak bohužel nebyl výrazný rozvoj vzájemného obchodu. Mezi zeměmi, u nichž byl potenciál ke zvýšení obchodní výměny, byly poměrně velké vzdálenosti (viz Tabulka 2). Rostoucí liberalizace obchodu spolu s vysokou mírou inflace způsobovaly nižší konkurenceschopnost výrobků z CU, snahy o překotný přechod na vyšší integrační model bez důsledného postupného procesu způsobily řadu problémů, bránících plné funkčnosti a efektivitě CU.

4.1.2 Eurasijské ekonomické společenství (EurAsEC)

V rámci pokračující spolupráce byla v roce 1999 podepsána mezi Ruskem, Běloruskem, Tádžikistánem, Kyrgyzstánem a Tádžikistánem *Úmluva o celní unii a jednotném ekonomickém prostoru*, následovaná návrhem *Úmluvy o vytvoření integrační aliance*, jež vstoupila v platnost v témže roce. Všechny země se však z různých důvodů nemohly pohybovat ve stejném režimu.

10. října 2000 podepsali prezidenti Ruské federace, Běloruska, Kazachstánu a Tádžikistánu *Smlouvu o založení Eurasijského ekonomického hospodářství*. Organizace byla vytvořena s cílem urychlení tvorby Celní Unie a Společného ekonomického prostoru. Druhým důležitým cílem byla koordinace činnosti členských států při jejich integraci do světové ekonomiky a mezinárodního obchodního systému. Stejně jako Evropská Unie využilo metodu postupného stupňování integračních procesů od zóny volného obchodu přes celní unii ke společnému trhu. (EurAsEC, 2000)

Skupina byla složena ze zemí, jež tvořily jakousi integrační základnu postsovětských republik v blízkosti Ruska. Přestože byly vyvíjeny pokusy o integrační a kooperační struktury, teprve vznik EurAsEC byl institucionálním stadiem integrace a v ekonomické a humanitární oblasti postupně implementoval funkce, které prakticky ani SNS nevykonávalo. Společenství bylo postaveno na původní celní unii bývalých sovětských republik, jejímž účelem bylo znovuoobnovení obchodu po rozpadu SSSR. V květnu 2003 byla smlouva o založení zaregistrována v sekretariátu OSN a na konci roku 2003 byl organizaci přidělen status pozorovatele při valném shromáždění OSN, což potvrdilo vážnost integračního projektu. (Horák, 2007)

Mezitím se v roce 2004 Rusko připojilo ke Středoasijskému hospodářskému společenství (CAEC)⁹, protože chtělo posílit svoji pozici na území střední Asie. Už v roce 2006 po snahách Uzbekistánu začlenit se také do Společenství došlo k mnoha jednáním členů spolu se zeměmi CAEC, na jejichž konci byla dohoda o sjednocení obou organizací. To vstoupilo v platnost 25. ledna 2006 a většina funkcí byla převedena pod EurAsEC.

Z institucionálního hlediska je v Dohodě, oproti předchozím uskupením, specifikována organizační struktura společenství. První je *mezistátní rada* jakožto nejvyšší

---

⁹ Středoasijské ekonomické společenství CAU byla regionální organizace středoasijských států složená z Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Tádžikistánu a Uzbekistánu, založená smlouvou z 28. února 2002. Byla nástupnickou organizací Středoasijského hospodářského společenství z roku 1994. Vzájemná spolupráce států fungovala v širokém spektru oblastí, poskytovala oporu při předcházení ohrožení nezávislosti členů, prováděla soudržnou politiku v oblasti hraničních a celních kontrol.

orgán integrace. Složena byla ze zástupců – hlav států. Jako podskupina bylo ustaveno Mezivládní shromáždění, složené z předsedů členských vlád s rotujícím předsednictvím po dobu 12 měsíců, postupně podle abecedního pořadí. Mezi její činnosti patřilo projednávání hlavních otázek společenství, určujících strategii a dále směřování a perspektivy integrace.

Druhým orgánem je *integrační rada*, složená z místopředsedů vlád, jež zasedá alespoň čtyřikrát ročně. V rámci rady bylo vytvořeno množství komisí a rad v otázkách sektorové spolupráce. Celkový počet hlasů činil 85, z čehož Rusku připadlo 40, Bělorusku 15, Kazachstánu 15, Kyrgyzstánu 7,5 a Arménii taktéž 7,5. Tato čísla ukazují na nevyváženost hlasovacích práv, kdy Rusko bylo v dominantním postavení a jediné s možností vetování při rozhodování sporných otázek.

Meziparlamentní shromáždění sloužilo jako orgán spolupráce na parlamentní úrovni, složený z delegovaných poslanců z členských zemí. Mezi jeho činnosti patřily zejména koordinování a harmonizace vnitrostátního práva a adaptování právních aktů Společenství do právních systémů členských zemí. Celkový počet hlasů činil 70, Ruská federace měla 28 poslanců, Kazachstán a Bělorusko měly shodně 14 poslanců, Kyrgyzstán a Arménie každý 7 poslanců.

Součástí se, fakticky však až v roce 2012, stal i *soudní dvůr*, jež měl řešit jak výklad právního řádu, tak spory institucionalizovanou formou, nikoliv pomocí vyjednávání, jako tomu bylo u předchozích projektů. Soudci byli vždy po dvou z každého státu pro zajištění rovnocenného členského zastoupení. (EurAsEC, 2002)

EurAsES mělo nově mezinárodně právní subjektivitu. Samostatné orgány disponovaly pravomocí samostatného rozhodování. Společenství mohlo samostatně uzavírat mezinárodní smlouvy, v rámci normotvorného působení mělo legislativní pravomoci, Mezistátní rada mohla rozhodovat o vyloučení či pozastavení členství státu v případě, že by došlo k porušování právního řádu Společenství.

Hlavní cíle v oblasti celní politiky a zahraničního obchodu:

- Zlepšení režimu volného obchodu
- Vytvoření jednotného celního sazebníku a jednotného souboru opatření, jež nespadá pod celní regulaci
- Zavedení ustáleného systému preferencí
- Vytvoření společného postoje ve vztazích s WTO a dalšími mezinárodními orgány (World Bank, MMF)
- Zavedení jednotných pravidel devizové regulace a kontroly

- Rozvoj účinného mechanismu plateb a vypořádání
- Zajištění hospodářské bezpečnosti na vnějších hranicích Společenství
- Posílení a opevnění hranic pro předcházení celních přestupků.

V oblasti hospodářské politiky členské státy měly zajistit koordinaci společného úsilí v oblasti strukturální reorganizace, vypracovat a provádět společné programy sociálně-ekonomického rozvoje, tvorbu společného platebního systému spolu se zajištěním vzájemného působení měnových a finančních systémů. Měly by být vytvořeny rovné podmínky pro produkční a obchodní činnost, zajištění přístupu na trhy zahraničních investic, koordinace tvorby společného trhu dopravních služeb, integrovaného dopravního systému a společného trhu s energiemi. Důležitým segmentem je společný výzkum a vývoj v důležitých směrech vědy a techniky, vývoj jednotného systému právních úprav jak na bilaterální, tak na multilaterální úrovni, vytváření a působení finančních a průmyslových uskupení. V sociální oblasti se cíle dotýkaly rozvoje vnitrostátních systémů vzdělávání, vědy a kultury. (Vousinas, 2014)

Během fungování Společenství se však ukázalo, že toto uspořádání mělo spoustu omezení, která snižovala jeho funkčnost. Volný pohyb zboží byl svázán protekcionalistickými restrikcemi a velkým množstvím výjimek, jež se objevovaly ve společném obchodu. Absence nadnárodních funkcí znemožňovala sledování společné politiky zahraničního obchodu jako základu pro vytvoření celní unie. Rozhodnutí o zahraničně-obchodní činnosti přijímala každá země nezávisle, bez náležitého zohlednění zájmů svých partnerů. Ekonomická nestabilita, závislost na vnějších ekonomických a politických faktorech a tlak mezinárodních organizací, např. Mezinárodní měnový fond (MMF), často přiměly země k neplnění ujednání, či přímo k jednání v rozporu s nimi. Přes schválení a uzákonění nařízení upravujících návrhy legislativních aktů státy často jednaly za účelem vlastních zájmů a přijímaly rozhodnutí bez koordinace s partnery. Zejména se to týkalo otázek deficitu plateb, požadavků domácích trhů, škod způsobených domácím výrobcům díky konkurenci, způsobené např. importem substitutů atd. Důvodem pro tyto skutečnosti byla absence rozsáhlejších pravomocí pro integrační výbor, chybějící systém sankcí za porušování povinností, který by umožnil zemím jednat v souladu se svými zájmy a ignorovat kolektivní rozhodnutí. (Shadurskij, 2009)

4.1.2.1 Eurasijská celní unie

Ekonomická základna eurasijského integračního společenství byla utvářena díky potenciálu akumulovanému zeměmi v rámci spolupráce v SNS, která poskytovala základní mechanismus pro vytvoření víceúrovňové integrace v postsovětském prostoru. Z ekonomického hlediska tedy bylo nejjednodušší vytvářet nové vazby na základě historických zkušeností s jejich existencí v rámci bývalého SSSR.

Do konce roku 2006 bylo přijato více než 90 mezinárodních smluv, akceptována byla také žádost Uzbekistánu o přijetí¹⁰. K členské základně se připojily tři pozorovatelské státy – Moldavsko, Ukrajina a Arménie. Přestože v členských státech rezonovalo určité zklamání z nedostatečně naplněného očekávání v otázce rychlosti společné integrace, neustávaly snahy zejména Ruska o prosazování tohoto modelu ekonomické integrace. Snahy o zapojení Ukrajiny do Společenství se nezdařily, a proto se na základě dlouholeté spolupráce a společné provázanosti vytvořilo uskupení Ruska, Běloruska a Kazachstánu, zemí, jež tvořily v systému dvourychlostních ekonomik¹¹ EurAsEC silné partnery. Tyto země mají zejména politickou ochotu k reálné integraci, kdy stávající integrace poskytovala možnosti vstupu na společný trh s vlastní produkcí za rovných podmínek hospodářské soutěže. Přístupování dalších států, s nimiž probíhaly integrační procesy, mělo probíhat postupně, podle stupně připravenosti. (Waisová, 2009)

Rozhodnutí o zformování celní unie „trojice“ bylo přijato prezidenty států Společenství na zasedání mezistátní rady 6. října 2007, kdy byl postaven právní základ CU – *Smlouva o vytvoření celní unie v rámci Eurasijského hospodářského společenství*. Spolu se Smlouvou byla podepsána *Dohoda o Komisi pro celní unii*. Zde byl také schválen plán činnosti v letech 2008 až 2010, na jehož základu se celní unie formovala ve třech fázích. Přípravná fáze, jež měla být splněna k 1. lednu 2010 implementující *Jednotný celní tarif* – společný systém tarifní i netarifní regulace vůči třetím zemím. Implementace byla rozdělena do 2 částí. První fáze byla realizována k 1. červenci 2010 a týkala se přerozdělování financí z celních poplatků. Druhá fáze byla k 1. červenci 2011 a zahrnovala finální dokončení CU, aplikaci společných forem celních kontrol z vnitrostátní úrovně na hranice CU a nasazení jednotného celního sazebníku pro nečlenské země. Celní unie nyní funguje podle všech

---

¹⁰ Uzbekistán však nebyl schopen zapojit se jak na legislativní, tak na reálné úrovni do stávajících integračních dohod, proto svoje členství v roce 2008 pozastavil.

¹¹ Rozdíl vznikl mezi zeměmi s malým rozsahem realizovaných tržních reforem, kam spadalo Bělorusko, Tádžikistán a Kyrgyzstán.

mezinárodních standardů se společným celním územím, společným celním tarifem a celním zákoníkem, s postupným vybavením funkcemi, souvisejícími se vstupem do WTO. (Vinokurov, 2018)

Jako regulační orgán fungovala mezistátní rada. Dále byla pro podporu fungování vytvořena *Komise celní unie*, jež plnila roli stálého exekutivního orgánu a stala se prvním nadnárodním orgánem v post-sovětském prostoru, jehož členy jsou premiéři Ruska, Běloruska a Kazachstánu. Rozdělení hlasů bylo určeno tak, že Rusko mělo 57 %, Bělorusko 21,5 % a Kazachstán taktéž 21,5 % hlasu. Komise byla oprávněna rozhodovat v různých otázkách, jako je změna dovozních celních sazeb, udržování klasifikace zboží pro zahraniční ekonomickou činnost, stanovení celních výjimek a celních kvót, definování systému celních preferencí a zavedení necelních předpisů. CU byla pověřena vykonáváním svých povinností a odpovědnosti spolu s dalšími institucemi a výbory členských států, jako je Výbor pro regulaci zahraničního obchodu, Vědecká a odborná rada, Soudní celní unie a vládní sekretariáty. Činnost byla upravena stávajícími zákony a protokoly, podepsanými členskými státy od roku 2000. (Krotov, 2011)

Od 1. července 2011 došlo k odstranění všech celních hranic a došlo k vytvoření většího trhu pro obchodní struktury všech členských zemí, což s sebou přineslo výhody jak pro výrobce, tak pro spotřebitele. Postupně došlo k harmonizaci přibližně 85 % dovozních cel. Kazachstán, který byl na začátku nejliberálnější ze tří členských zemí, musel zvýšit zhruba polovinu svých cel z průměrné sazby 6,5 % na 12,1 %, aby se stal součástí uskupení.

Objem vzájemného obchodu zemí CU se v roce 2010 zvýšil o 21 % a dosáhl hodnoty 88,4 mld. USD, o 10 měsíců později v roce 2011 se zvýšil objem o 40 % na 100 mld. USD. Dle vyjádření prezidentů členských států se vytvoření a úspěšná realizace celní unie staly průlomem na post-sovětském prostoru. (Kremlin.ru, 2009)

Nejdůležitější přínos spočívá v tom, že pro obyvatelstvo, výrobce zboží a účastníky zahraničně obchodní činnosti jsou na společném celním území odstraňovány celní, administrativní a další překážky a zboží se může volně pohybovat v rámci CU. Dovážené zboží z ostatních zemí, které projde vnější celní hranicí, se může taktéž bezcelně převážet uvnitř CU a vytvářet konkurenci výrobkům, vyráběným uvnitř společného trhu. Fungující CU pomáhá dalšímu růstu vzájemného obchodu a investic, posiluje konkurenceschopnost, udržuje stabilní ekonomický rozvoj členských zemí, poskytuje ochranu před vnějšími ekonomickými hrozbami a liberalizuje ekonomickou spolupráci s ostatními zeměmi.

Při dovozu zboží do CU lze uplatnit celní preference, jako je snížení sazby, případně úplné osvobození od cla. Týká se to zboží dováženého pod celní kontrolou v rámci příslušných celních režimů dle celního zákona, zboží zahraničního investora pro zvýšení kapitálu, nebo zboží dovážené v rámci mezinárodní spolupráce v oblasti těžby a vesmírného výzkumu. V případě, že závazky nejsou kompatibilní s cíli WTO, mohou být některé celní položky vyloučeny z celního sazebníku. Toto se projevilo při vstupu Ruska do WTO, kdy se několikrát snižovaly celní sazby unie. Zatímco závazky Ruska byly v podstatě splněny, Kazachstán měl v roce 2016 nejvyšší počet výjimek pro celní položky – 1914, Arménie měla 775 výjimek a Kyrgyzstán 169 výjimek. (Vinokurov, 2009)

Výběr celních poplatků se postupně přerozděloval členským státům EurAsEC na základě rozpočtů, a toto rozdělení mělo být v souladu se schváleným rozdělením. Rusku připadla část ve výši 85,3 %, Kazachstánu 7,1 %, Bělorusku 4,6 %, Kyrgyzstánu 1,9 % a Arménii 1,1 %. Negativní jevy globální ekonomické krize v roce 2007 se projevily v poklesu cen vývozních surovin, investicích a v mnoha dalších sektorech ekonomiky. Zatímco krize mají většinou negativní dopad na integraci, v eurasijském prostoru však byla motorem k dalšímu prohlubování. V roce 2009 se státy dohodly na vytvoření Celního kodexu celní unie, kodifikovaného nařízení, jež upravovalo volný pohyb zboží přes hranice celní unie a nahradilo celní kodexy jednotlivých členských zemí. Tento krok spolu s viditelnými úspěchy celní unie vytvořily podmínky pro další prohlubování integračních procesů, které umožnily přechod k dalšímu stupni integrace – vytvoření společného ekonomického prostoru. (Vinokurov, 2009)

4.1.2.2 Jednotný hospodářský prostor

Další etapou v projektu společné integrace bylo vytvoření společného trhu (SEP). 19. prosince 2009 se na neformálním summitu v Almatě prezidenti Ruska, Běloruska a Kazachstánu domluvili na společném plánu činností směřujících k vytvoření SEP pro období 2010-2011. Společným trhem se rozumí území, pro které platí stejné mechanismy regulace ekonomiky, založené na tržních principech a používají harmonizované právní normy, existuje společná infrastruktura a provádí se předem dohodnutá obchodní, monetární daňová a celní politika, zabezpečující volný pohyb 4 svobod.

V roce 2012, kdy došlo po skoro 20 letech vyjednávání ke vstupu Ruska do WTO vznikla společná nadnárodní instituce jednající jako regulační orgán Celní unie a Společného

ekonomického prostoru a hybná síla integrace-*Eurasijská hospodářská komise*. Byly na ní přeneseny pravomoci zrušené Komise celní unie. Více než 140 kompetencí bylo přeneseno na nadnárodní úroveň Komise. Hlavním výkonným orgánem se stala *Rada EHK*, jež se skládá z 10 členů se čtyřletým volebním obdobím, z každé země zastoupena dvěma ministry-komisaři, jednajícími nezávisle na svých zemích podobně jako komisaři EU, jeden z nich je zvolen předsedou rady. Svá rozhodnutí přijímá 2/3 většinou hlasů, výjimku tvoří oblasti, definované mezistátní radou CU, kde musí být shoda. Tento orgán jako jeden z mála zhoršil pozici Ruska, které sice produkuje necelých 90 % HDP Společenství, ale jeho volební síla zde činila pouze 1/5 a bylo na stejné úrovni zastoupení jako ostatní členské země. Hlavními úkoly Komise je zajišťování podmínek nezbytných pro fungování a růst Společenství potažmo Eurasijské ekonomické Unie, CU a SEP, a příprava návrhů k dosažení hlubší integrace. Sleduje ekonomický stav členských zemí, vypracovává programy na stimulaci rozvoje zaostávajících regionů, přijímá opatření pro vyrovnávání makroekonomických ukazatelů.

Komise je ustavena jako dvouúrovňová sestava, a kromě Rady jsou zřízena *Kolegia komise* jakožto nadnárodní orgán, založený na základě rovného postavení členů Společenství. Zde ve své podstatě plní roli vlády, složenou z ministrů, odpovědných za jednotlivé resorty – odvětvové útvary v rámci rozvoje integrace. Každý stát má v Kolegiu tři zástupce – mezinárodní úředníky, pocházející z vládních struktur vysílajících států, kteří se setkávají jednou týdně a jsou průběžně činní. Na rozdíl od ostatních orgánů nejde o politickou instituci, úředníci jsou v pozici zaměstnanců a nesmí souběžně vykonávat jiné veřejné funkce či jinou výdělečnou činnost. Jejich počínání je nezávislé na orgánech členských vlád či jiných vnějších složkách. (EurAsEC, 2012)

Kromě hlavních komor Komise je vytvořeno několik dalších pomocných orgánů. Působí zde dalších 24 oddělení a v rámci Rady pracuje 20 poradních výborů pro klíčové oblasti, které připravují podklady, návrhy rozhodnutí, směrnic a doporučení, mezinárodní smlouvy a taktéž kontrolují dodržování smluv, rozhodnutí a směrnic orgánů Společenství, resp. Unie.

Realizace společného trhu v praktické rovině vyžadovala velký objem činností, potřebných k dořešení právních, institucionálních, organizačních, technických a procedurálních otázek v celé řadě vzájemně propojených oblastí. Politická vůle ze strany prezidentů spolu s aktivní činností vlád členských států a orgánů společenství se souhlasem

mezistátní rady – nejvyššího orgánu CU vedly k dohodě o vytvoření společného trhu do jednoho roku místo původně plánovaných dvou let. Během listopadu a prosince 2010 byl přijat soubor 17 základních mezinárodních dohod, jež zformovaly právní základ společného trhu v uvedených směrech:

- Provádění společné ekonomické politiky a harmonizace systému regulace ekonomiky
- Vytvoření společného trhu služeb, kapitálu, osob
- Realizace společné měnové politiky
- Vytvoření společného energetického trhu, přístup ke službám monopolních odvětví (ropa, plyn, energetika, železniční doprava)
- Technická regulace

Všechna tato ujednání byla ratifikována postupně členskými zeměmi. 19. prosince 2011 na jednání Eurasijské ekonomické rady bylo prezidenty přijato rozhodnutí o zahájení činnosti společného trhu od 1. ledna 2012. Pro zabezpečení plnohodnotného fungování trhu bylo mezi lety 2011 až 2015 přijato dalších 13 mezinárodních smluv¹² a 42 podzákoných předpisů a metodik. Vlády jednotlivých zemí postupně splnily více než 70 závazkových opatření v souladu s dohodami o založení společného trhu a dohodnutými termíny. (Dragneva, 2003)

Formování společného trhu se mělo utvářet tak, aby byly zajištěny rovné podmínky pro obchod a investice, provedení jednotné konkurenceschopné politiky, ustanovení pravidel regulace činnosti v oblasti monopolů, sjednocování poskytování dotací, harmonizace technických a regulačních standardů, zjednodušení řízení pracovní migrace. Společný trh zboží v rámci celní unie byl vytvořen již dříve.

Od 1. ledna 2013 musely členské země plnit klíčové parametry, jež určovaly stabilitu jejich ekonomického vývoje – roční deficit státního rozpočtu nesmí být vyšší jak 3 % HDP, výše inflace nesmí být vyšší než 5% výše inflace země společného trhu, jež má nejmenší růst spotřebitelských cen, a státní dluh nesmí překročit hranici 50 % HDP.

Ke stejnému datu měly být unifikovány železniční tarify na služby týkající se exportu, importu a vnitřní přepravy, vytvořen zákon o konkurenci spolu s právním řádem o přidělování průmyslových a zemědělských dotací. Do 31. prosince 2013 bylo

---

¹² V roce 2011 bylo v rámci SEP připraveno 8 mezinárodních smluv, 4 smlouvy se vztahovaly k ochraně duševního vlastnictví, 3 smlouvy k měnové politice, jedna smlouva o monopolu v energetice. Podzákonné předpisy se vztahovaly o oblastem společného trhu s ropou a ropnými produkty, služeb dopravy plynu, elektrické energie, železniční dopravy, technické regulace, státní podpory zemědělství.

harmonizováno zákonodárství zemí v bankovní sféře, na valutovém trhu a ve sféře podnikání. Pro tyto účely byl zřízen Poradní výbor pro obchodní záležitosti. Všechna přijímaná opatření se bezprostředně dotýkají zájmů podnikatelů. Podnikatelský sektor je pro formování společného trhu velmi důležitý, od účasti představitelů z řad podnikatelů se odvíjí plánování činností obchodních struktur, pracovních kontaktů a spolupráce se zahraničními kontakty.

Během několika let fungování Společenství se ukázalo, že toto uspořádání mělo jednak velký přínos pro členské státy, ale také přineslo spoustu omezení, která snižovala jeho funkčnost. Volný pohyb zboží byl svázán protekcionistickými restrikcemi a velkým množstvím výjimek, jež se objevovaly ve společném obchodu. Absence nadnárodních funkcí znemožňovala sledování společné politiky zahraničního obchodu jako základu pro vytvoření celní unie. Rozhodnutí o zahraničně-obchodní činnosti přijímala každá země nezávisle, bez náležitého zohlednění zájmů svých partnerů. Ekonomická nestabilita, závislost na vnějších ekonomických a politických faktorech a tlak mezinárodních organizací, např. Mezinárodní měnový fond MMF, často přiměly země k neplnění ujednání, či přímo k jednání v rozporu. Přes schválení a uzákonění nařízení upravujících návrhy legislativních aktů státy často jednaly za účelem vlastních zájmů a přijímaly rozhodnutí bez koordinace s partnery, a to zejména v otázkách deficitu plateb, požadavcích domácích trhů, škod způsobených domácím výrobcům díky konkurenci, způsobené importem substitutů atd. Důvodem pro tyto skutečnosti byla absence rozsáhlejších pravomocí pro integrační výbor, chybějící systém sankcí za porušování povinností umožnil zemím jednat v souladu se svými zájmy a ignorovat kolektivní rozhodnutí. (Shadurskij, 2009)

4.1.3 Eurasijská hospodářská unie (EAEU)

Myšlenky a návrhy na vytvoření Unie podle vzoru EU inicioval V. Putin. Na svém vystoupení v roce 2005 poznamenal, že *„přese všechno je třeba uznat, že zánik SSSR byl největší geopolitickou katastrofou století“*. Cílem toho integračního uskupení vznikajícího ve velmi obtížných geopolitických podmínkách, jež ovlivňovaly a stále ovlivňují jeho rozvoj a budoucí existenci, je vytvoření jednoho z největších uskupení na světě. Navazuje na Eurasijskou celní unii z roku 2011 a projekt Jednotného ekonomického prostoru 2015. Podle navrhované iniciativy mělo dojít k vytvoření nové institucionalizované integrační struktury, která by se přímo podílela na budování rozvoje strategické hospodářské politiky a spolu

s tím by se částečně seskupily regulační funkce v hlavních sférách života členských zemí (ekonomická, obranná, politická, kulturní, vzdělávací, environmentální atd.)

Dne 29. května 2014 podepsali v Astaně, hlavním městě Kazachstánu, představitelé tří států – Ruské Federace, Běloruska a Kazachstánu za přítomnosti prezidentů Arménie a Kyrgyzstánu memorandum – *Smlouvu o založení Eurasijské hospodářské unie* na základě Celní unie. O několik měsíců později v říjnu 2014 bylo rozhodnuto, že Eurasijské hospodářské společenství (EuAsEc) vytvořené v roce 2000, formálně zanikne a bude vytvořena Eurasijská unie, která by se podobala EU, ale více se zaměřovala na hospodářskou unii kvůli eliminaci politického, vojenského a kulturně-ideologického rozdělování, a začne fungovat k 1. lednu 2015.

Dohody o přistoupení Arménie a Kyrgyzstánu byly podepsány 9. října 2014, smlouva s Arménií vstoupila v platnost dne 2. ledna 2015 a s Kyrgyzstánem v květnu 2015. Mezi roky 2006 až 2008 byl fungujícím členem také Uzbekistán. V médiích byla často diskutována možnost přistoupení dalších zemí jako Čína a Írán, s Vietnamem byla vytvořena Zóna volného obchodu. (EEC, 2016)

Současně s integračními tendencemi bylo nutné zabezpečit dodržování národních zájmů, např. směřování k vytvoření jednotného trhu s ropou. Tyto skutečnosti se staly logickým vyústěním procesů probíhajících v post-sovětském ekonomickém a politickém prostoru postupně po rozpadu SSSR. EAEU se svým územím zahrnujícím více než 20 mil. km² a s velikostí trhu přes 182 mil. obyvatel představuje nejvýznamnější vývoj v ekonomickém a politickém prostředí regionu od východní expanze EU na počátku 20. let.

V porovnání s evropskou integrací, jež měla velkou podporu mezi obyvatelstvem členských států, vnímání post-sovětské integrace mezi obyvateli zúčastněných zemí je takové, že je to spíše než fungující uskupení velké množství dohod a dokumentů bez použitelné hodnoty a praktického provádění z hlediska zajištění udržitelného rozvoje členských států. (Gubova, 2009)

Na začátku byly všechny země SNS zajedno v názoru, že transformace v regionu a přehodnocení rozvojových priorit nejsou v protikladu se zachováním stávajících vazeb mezi členskými zeměmi a budou směřovat k utváření nové základny a nové oblasti vzájemné spolupráce, ale postupná nutnost řešit vyvstávající problémy spolu s politickými ambicemi ztěžovaly efektivní interakci.

Institucionální rámec Eurasijské ekonomické unie převzal některé orgány z EurAsEC a ve svém složení se již více podobá strukturám EU. Unie funguje na bázi

rotačního předsednictví, každoročně se obměňuje hlava EAEU z členských zemí. (EAEU, 2020)

Nejvyšším řídicím orgánem, kterou ve Společenství tvořila Mezistátní rada, je *Nejvyšší eurasijská ekonomická rada*, složená z hlav členských států, což jsou podle politického uspořádání prezidenti, pouze za Arménii zasedá premiér. Zasedání probíhá minimálně jednou ročně, většinou však 2-3krát ročně, ve výjimečných případech může být svolána i mimořádně. Jejím úkolem je určování strategií, cílů Unie a kroků k jejímu rozvoji, rozdělování povinnosti mezi členy Nejvyšší rady a schvalování rozpočtu.

Eurasijská mezivládní rada je na druhém místě v organizační hierarchii. Je složena z vedoucích vlád členských zemí, zasedá dvakrát ročně, v případě nutnosti může radu svolat předseda Rady či samotné členské státy. Pracuje v rámci 10 kompetencí¹³, mezi nejdůležitější patří dodržování smluv EAEU a rozhodnutí Nejvyšší eurasijské ekonomické rady, schvaluje návrhů rozpočtu Unie, projednávání návrhů členů na změnu či zrušení rozhodnutí Komise, které poté předává Nejvyšší radě. (EAEU, 2020)

Eurasijská hospodářská komise, založena v původní CU v roce 2012, si ponechala své postavení hlavního regulačního orgánu Unie. Rozhoduje v mnoha oblastech, jako jsou regulace zahraničního obchodu, celní a necelní regulace, ochrana duševního vlastnictví, průmyslová regulace v energetickém průmyslu a dopravě, regulace trhu práce, veřejné zakázky aj. Přijímá rozhodnutí, závazné pro všechny členské státy. V rámci rozvoje integrace provádí analýzy dopadů integrace na hospodářský a sociální rozvoj členských zemí za účelem posouzení ekonomické efektivity projektu, což dále umožňuje plánování prohlubování integrace a stará se o distribuci informací o EAEU v členských zemích i v zahraničí pro zvýšení odpovídajícího povědomí o fungování unie. Od roku 2012 systematicky rozvíjí dvoustranné vztahy s partnery, zájmovými se o vytvoření ZVO s EAEU. Od roku 2013 má EHK status pozorovatele v UNCTAD, na konferencích OSN ohledně obchodu a rozvoje, dále spolupracuje s UNIDO – organizací OSN pro průmyslový rozvoj, FAO – organizací pro zemědělství a dalšími zeměmi. (Vinokurov, 2018)

Ačkoliv je EHS formálně nadnárodní institucí, nemá pevně ustanovené kompetence. Přestože má dle smlouvy o EAEU definovaných 19 oblastí, ve kterých může realizovat své pravomoci, neexistuje jediná oblast, kde by měla pravomoci výlučné.

---

¹³ Jedná se o celní spolupráci, obchod, technické předpisy, sanitární, fytosanitární a veterinární opatření, energie, dopravu a infrastrukturu, průmysl, agro-industriální komplex, hospodářskou soutěž a antimonopolní nařízení, hospodářskou a finanční politiku.

Soud EAEU je faktickým nástupcem Soudního dvora Společenství, přestože v původních návrzích měly fungovat současně oba soudní orgány, jak v EurAsEC, tak EAEU. Ve své kompetenci má řešení sporů, které se týkají mezinárodních smluv EAEU, případně rozhodnutí orgánů Unie. V současnosti jsou Soudnímu dvoru vyčítány velké nedostatky. Mezi členskými státy a orgány Unie nepanují dobré vztahy, pravomoci soudu jsou omezeny, nejsou dostatečně dodržovány rozsudky soudu, pověst mezi podnikatelskou a právní komunitou je nízká. (Diyachenko, 2017)

Eurasijská rozvojová banka (EDB) spolu s *Eurasijským fondem rozvoje* patří mezi hlavní prvky finančního systému integrace, zajišťuje finanční podporu pro hospodářský rozvoj, vývoj integrace a stabilitu Unie. Zastřešuje kromě členských zemí také Tádžikistán. Sice není formálně připojena k Unii jakožto nezávislý orgán, ale stará se o financování rozvoje energetiky, dopravy a komunální infrastruktury s důrazem na integrační projekty¹⁴.

Eurasijský fond pro stabilizaci a rozvoj (EFSD) byl založen v roce 2009 pěti členskými zeměmi EurAsEC jako *protikrizový fond* na základě ekonomických dopadů globální finanční krize v roce 2008 jako jistící prvek ekonomické a finanční stability a podpory integrace. V současnosti je Fond plně fungujícím finančním mechanismem, disponuje prostředky z příspěvků členských států ve výši 8,6 mld. USD, které jsou používány na financování programů stabilizace v podobě půjček státům, nebo na poskytování investičních půjček, zejména pro mezinárodní či velkoobjemové národní integrační programy. (Vinokurov, 2018)

Hlavní pravomoci EAEU – přímé:

- Zahraniční obchodní politika
- Celní předpisy
- Technické předpisy a normy
- Vnitro-unijní přeshraniční hospodářské soutěže a antimonopolní právo

Hlavní pravomoci EAEU – nepřímé:

- Makroekonomická konvergence
- Digitální spolupráce
- Společné trhy v oblasti kapitálu, dopravy a energetiky
- Průmyslová a zemědělská politika.

---

¹⁴ V současnosti má největší podíl na projektech Kazachstán (45 %), Rusko (33 %) a Bělorusko (18 %). Více než polovina projektů se týká infrastruktury.

Základ EAEU je postaven na Celní unii. Integračním jádrem je Společný celní prostor, ve kterém jsou odbourána vzájemná cla a ekonomická omezení, vyjma ochranných opatření, což bylo uvedeno ve smlouvě o EAEU. Problémové však bylo přeshraniční obchodování a odstranění domácích regulačních a jiných necelních překážek obchodu. Zatímco zavedení společné regulace hranic bylo dosaženo přijetím společného celního kodexu, ve výsledku došlo k vytvoření složitých celních předpisů kvůli odkazům na vnitrostátní právní předpisy. (Dragneva, 2017)

1. ledna 2018 vstoupil v platnost inovovaný *Dokument o celním kodexu*, který výrazným způsobem zjednodušil množství regulačních aktů a zefektivnil celní postupy. Cla, která jsou vybírána od členských států jsou zpětně rozdělena zpět do států podle velikosti rozpočtů jednotlivých států. V roce 2019 došlo ke posunu v prohlubující se integraci a rozšiřování globálních obchodních a hospodářských vztahů. Do provozu byla uvedena elektronická celní prohlášení v souladu s jednotnými informačními platformami, došlo ke změně postupu pro vyrovnávání cel pomocí systému zálohových plateb pro snížení finančních a časových nákladů, došlo ke zjednodušení pravidel pro výpočet a výběr vyrovnávacích a antidumpingových cel. V oblasti pravomocí orgánů EAEU došlo k rozšíření v záležitostech týkajících se antimonopolních pravidel v celé Unii. Změnila se procentuální výše přerozdělení cel mezi členské státy v poměru: Rusko 85,06 %, Kazachstán 6,95 %, Bělorusko 4,86 %, Kyrgyzstán 1,9 % a Arménie 1,22 %. (EAEU, 2019)

Změny, které probíhají ve vzájemném obchodu, jsou způsobovány řadou vnějších a vnitřních faktorů. Pokles světové ceny ropy a dalších důležitých surovin do značné míry určoval vývoj cen zboží obíhajícího na trhu Unie a spolu s tím i celkové snížení hodnoty vzájemného obchodu mezi členskými zeměmi. Také interakce mezi Ruskem a Ukrajinou měly velké dopady na hospodářské výsledky celé unie.

EAEU od svého založení dosáhla některých důležitých výsledků:

- zjednodušení přeshraničního dovozu zboží v rámci CU
- zlepšování kvality zboží pomocí hospodářské soutěže
- zvyšování obratu členských zemí
- možnost práce občanů členských zemí v prostoru EAEU.

Byl zahájen proces harmonizace odvětví energetiky, dopravy a volného obchodu. Současně bylo dosaženo pokroku v oblasti ochrany hospodářské soutěže, ochrany práv spotřebitelů, spolupráce v oblasti vesmírných projektů a ve strategických oblastech bezpečnosti a obrany. Pozornost EAEU byla postupně zaměřena na posílení jejího postavení na mezinárodní scéně prostřednictvím hledání dohod o volném obchodu (několik již ratifikovaných) a dohod o hospodářské spolupráci s mnoha zeměmi Asie i jinde. V nejbližší budoucnosti se úsilí EAEU zaměří na rozsáhlý projekt označovaný jako Velké euroasijské partnerství mezi členy EAEU, ASEAN a Šanghajské organizace pro spolupráci (SCO) a na normalizaci vztahů mezi EU a Ruskem.

Spolupráce s EAEU je v současnosti možná na různých úrovních. V rámci spolupráce s nečlenskými zeměmi, mezinárodními organizacemi či jinými integračními uskupeními.

- *Memorandum o spolupráci a pochopení*, jež je jakýmsi základem pro rozvoj vzájemného obchodu a budoucí hospodářské spolupráce spolu se společným odstraňováním obchodních bariér.
- *Nepreferenční obchodní dohoda*, která je vyšším stupněm oproti memorandu, bývá základem pro vytvoření dalšího integračního stupně, jako je celní unie či společný trh.
- *Dohoda o zóně volného obchodu*, která je platformou pro vytváření společného místa pro volný obchod zbožím za společného snižování či úplného zrušení cel pro vybrané komodity.

Pro státy, které se chtějí stát součástí Unie, je možnost získat status pozorovatelské země, který na základě možností budoucí společné integrace a její výhodnosti schvaluje Nejvyšší rada. Pozorovatelské země mohou podat žádost o členství, po které následuje proces analýzy ekonomických předpokladů a přístupových jednání. (EAEU, 2014)

Tabulka 3 shrnuje hlavní integrační uskupení v daném regionu a členské země, které se na integraci podílely.

Tabulka 3: Přehled integračních uskupení v regionu

Integrační uskupení	Název	Členské státy
SNS	Společenství nezávislých států	Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Uzbekistán
EurAsEC (EAEC)	Eurasijské ekonomické společenství	Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko, Tádžikistán
Celní unie	Celní unie Ruska, Běloruska, Kazachstánu	Bělorusko, Kazachstán, Rusko
JHP	Společný hospodářský prostor	Bělorusko, Kazachstán, Rusko
EAEU	Eurasijská ekonomická unie	Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko

Zdroj: Vlastní zpracování

4.2 Zhodnocení hospodářské úrovně členských zemí a vybraných aspektů EAEU

Vývoj EAEU je vystaven značným rizikům, protože s ohledem na probíhající události ve světovém řádu je nelehké predikovat budoucí tendence světové ekonomiky.

Členské státy se od sebe výrazně liší z hlediska rozlohy území, počtu obyvatel a velikosti ekonomik. Rusko jako největší země EAEU je 570krát větší než nejmenší člen Arménie, celkové HDP Ruska je zhruba 6krát větší než HDP ostatních členů Unie. Shodná situace je i v otázce obyvatelstva, v Rusku žije 3,5krát více populace než ve zbytku Unie. Dosáhnout rovnováhy sil je tedy nemožné a Rusko má dominantní postavení ve všech oblastech.

Obrázek 1: Mapa EAEU

Zdroj: EAEU (EAEU, 2020)

4.2.1 Členské státy EAEU

4.2.1.1 Ruská federace

Ruská federace je s rozlohou 17.098.246 km² největším státem světa. Počet obyvatel Ruské Federace v roce 2020 činil 145,9 milionů, hustota osídlení je 8,57 na km², je 9. nejlidnatější zemí světa. Během uplynulé dekády se ruská ekonomika potýkala s mnoha vnějšími otřesy. Po výrazném poklesu po globální finanční krizi v roce 2009 se ceny zboží vracely na původní úroveň, ale projevovala se stále vysoká nestabilita. Sankce západních zemí a neefektivní opatření Ruska představovaly překážku ve výkonnosti ekonomiky,

protože se omezil rozvoj obchodu a investic s ostatními zeměmi a snížily se přístupy k zahraničním investicím a moderním technologiím.

V roce 2018 měla ekonomika Ruska nejvyšší rychlost růstu od roku 2000, a to o 2,3 %. Hlavním důvodem tohoto nárůstu bylo zlepšení pozice zahraničního obchodu. Také aktivita investorů a spotřebitelů měla pozitivní účinek na ekonomický růst. V důsledku rostoucího geopolitického napětí se stal směnný kurz rublu nestabilním, sankce, které na Rusko uvalily USA a EU, měly za následek zvýšení kapitálu přímo z ruské ekonomiky, což s sebou přineslo devaluaci měny. Od začátku roku 2019 došlo ke zpomalení ekonomiky o 0,7 %, což bylo následkem snížení spotřebitelské aktivity v důsledku zvýšení sazby DPH, snížení reálných příjmů obyvatelstva kvůli dočasnému snížení inflace a snížení produkce ropy, kdy došlo k realizaci provádění dohod v rámci OPEC¹⁵ (viz Tabulka 4).

V ruské ekonomice mají velký vliv průmyslově-finanční skupiny, jež jsou propojeny se státem a získávají nejvíce zakázek, zatímco malé a střední podniky zaostávají a produkují výrazně menší část HDP. V roce 2020 se do výše státního rozpočtu promítne výrazné snížení ceny ropy a celkové zpomalení ekonomiky kvůli pandemii COVID-19.

Tabulka 4: Přehled makroekonomických ukazatelů Ruska v období 2015–2019

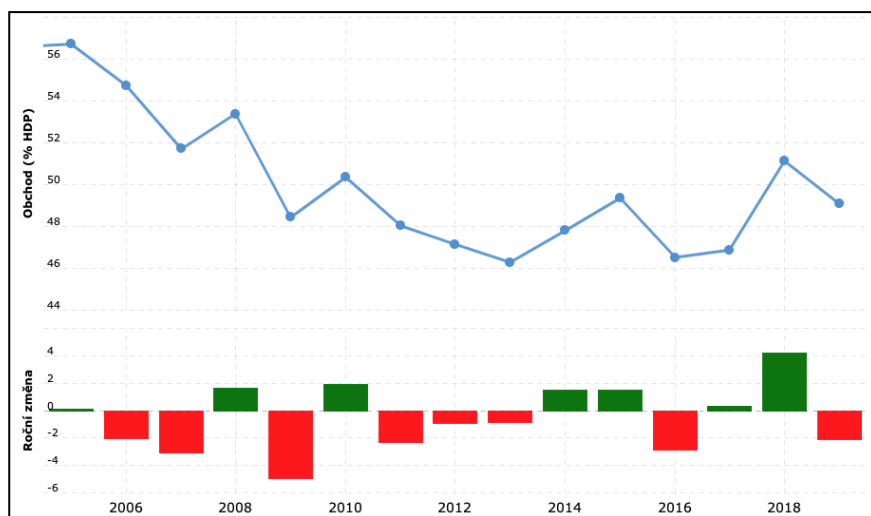
Ukazatel	2015	2016	2017	2018	2019
Počet obyvatel (v mil.)	144,9	145,2	145,5	145,8	145,9
HDP v běž.cenách (mld.USD)	1383,48	1276,79	1574,20	1669,58	1699,88
HDP/osoba (v USD)	9313	8705	10720	11371	11585
HDP (rozdíl v %)	-3,7	-0,5	1,5	2,2	1,3
PZI (mld.USD)	12	32,5	25,3	8,8	26,7
Obchodní bilance (mld.USD)	148,8	90,2	114,9	211,1	163,1
Reálné příjmy (%)	-3,2	-5,8	-1,7	-1,3	0,8
Inflace na konci roku (%)	12,9	5,4	2,5	4,2	3,0
Export zboží (mld.USD)	341,4	281,8	352,9	452,1	422,8
Import zboží (mld.USD)	193,0	191,6	237,9	240,5	243,8
Nezaměstnanost (%)	5,6	5,6	5,2	4,8	4,7

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Ruského statistického úřadu (Rosstat, 2020)

V grafu 2 je uveden poměr obchodu k HDP Ruska, kde jsou viditelné propady následkem světové krize v roce 2009 a v důsledku uvalení sankcí na Rusko.

¹⁵ Organizace zemí vyvážejících ropu, jíž ze Rusko členem. OPEC působí jako koordinátor ekonomické politiky svých členských zemí, vyjednává s ropnými společnostmi v otázkách objemu produkce a cen ropy.

Graf 2: Poměr obchodu k HDP v Rusku v období 2005–2019 v %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (The World Bank, 2020)

Příliv PZI se v Rusku v roce 2019 zvýšil o 139,9 % na 31,9 mld. USD. Největšími investory jsou Kypr, Nizozemsko a Lucembursko. Hlavními odvětvími, do kterých proudí nejvíce investic, jsou těžební průmysl, metalurgie, finanční a pojišťovací činnosti, servisní činnosti, výroba vozidel a dopravních zařízení, energetika a nemovitosti. (Centrální banka RF, 2020)

Podíl přímých investic na HDP zůstává vzhledem k růstu a hospodářskému potenciálu země na relativně nízké úrovni, významný podíl na celkovém přílivu mají investice do provozního kapitálu. Rusko v posledních letech provedlo významné hospodářské reformy, přesto je jeho pozice pro investory nejistá s ohledem na politickou situaci a nejistotu ohledně stability regionu. V Rusku platí zákon, který umožňuje zabavení zahraničního majetku na svém území, což mělo být určitou odvetou za zabavení ruského majetku státy Evropy v kauze Jukos. (Äslund, 2014)

V žebříčku Doing Business, jež vyhodnocuje podmínky v zemích pro podnikání, se Rusko umístilo na 28. místě ze 190 zemí. Mezi pozitiva pro investory patří silná hospodářská základna, jež stojí na velkém objemu přírodních zdrojů (ropa, plyn, kovy), stabilní politické prostředí, nízký veřejný dluh a přebytek veřejného účtu.

Negativními prvky, které brání přílivu zahraničního kapitálu, jsou velký objem překážek bránících snadnému podnikání, hospodářství země je vysoce závislé na cenách uhlovodíků a surovin, importu zahraničních technologií a investic, složitost a nepřehlednost

právních předpisů a účetních zákonů, strategická odvětví země nejsou otevřena pro zahraniční investice.

4.2.1.2 Bělorusko

Rozloha Běloruska činí 207.595 km² a počet obyvatel v roce 2020 je 9,4 mil. obyvatel. Hospodářská provázanost Běloruska a Ruska je ze všech postsovětských zemí největší, na druhém místě je Ukrajina. Bělorusko má ekonomiku z velké části vlastněnou státem (více než 70 % HDP tvoří veřejné či polostátní podniky), která je poměrně významně otevřená mezinárodnímu obchodu, který představuje významnou složku HDP.

Mezi lety 2015 až 2016 došlo k propadu ekonomiky, poté došlo k oživení ekonomiky díky zvýšení domácí spotřeby a růstu exportu. Hlavními obchodními partnery jsou Rusko, kde se již od doby Sovětského svazu výrobní struktury obou zemí velmi doplňovaly. V důsledku toho je Bělorusko hlavním dodavatelem na ruský trh. Bělorusko je tranzitní zemí pro ruskou ropu, díky čemuž má již mnoho let dodávky ropy a plynu za ceny nižší, než jsou tržní. Po uvalení mezinárodních sankcí, Rusko obnovilo celní kontroly mezi Běloruskem, čímž došlo ke zhoršení vzájemného obchodu. V roce 2017 se země dohodly na ukončení konfliktu, čímž se zvýšil objem vývozu ropy do Běloruska. (Samakhavets, 2020)

Přetrvávající nejistota kolem dodávek ropy, snižující se poptávka světových trhů po zboží z Běloruska spolu s kroky prezidenta Lukašenka v podobě zvyšování mezd, výrazné regulace ekonomiky a výrazné podpory stimulací domácí poptávky měly za následek zhoršení výkonnosti ekonomiky v roce 2019 (viz Tabulka 5).

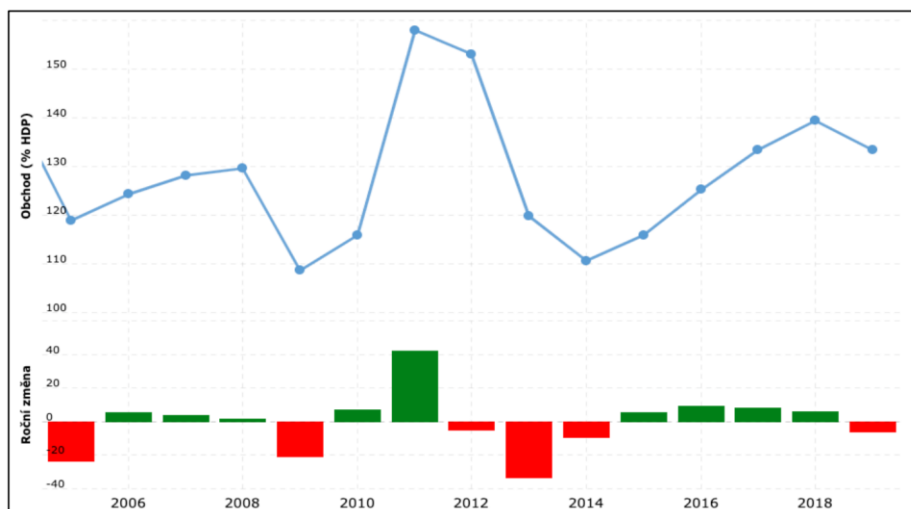
Tabulka 5: Přehled makroekonomických ukazatelů Běloruska v letech 2015-2019

Ukazatel	2015	2016	2017	2018	2019
Počet obyvatel (v mil.)	9,43	9,44	9,45	9,45	9,44
HDP v běž.cenách (mld.USD)	56,45	47,72	54,73	60,03	63,08
HDP/osoba (v USD)	5949	5023	5762	6330	6663
HDP (rozdíl v %)	-3,83	-2,53	2,53	3,15	1,22
PZI (mld.USD)	1,65	1,25	1,28	1,43	1,27
Obchodní bilance (mld.USD)	109,73	66,28	83,52	165,3	128,37
Inflace na konci roku (%)	13,53	11,84	6,03	4,87	5,6
Export zboží a služeb(mld.USD)	32,75	29,83	36,55	42,3	41,91
Import zboží a služeb (mld.USD)	32,7	29,92	36,44	41,38	42,21
Nezaměstnanost (%)	5,91	5,84	5,65	4,76	4,6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Běloruska (Belstat, 2020)

Bělorusko má vysoký podíl importu a exportu vůči HDP, maxima (157,7 %) dosáhl v roce 2015, nejvyšší meziroční změna byla -33,27 % v roce 2013 (viz Graf 3).

Graf 3: Poměr obchodu k HDP v Bělorusku v období 2005–2019 v %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (The World Bank, 2020)

Příliv PZI Běloruska se v roce 2019 mírně snížil, celkový objem investic byl v roce 2019 14,5 mld. USD. Hlavními investičními partnery jsou Rusko, Velká Británie, Kypr a Polsko. Bělorusko má velký zájem na získávání zahraničního kapitálu na globální úrovni. Z tohoto důvodu zavedlo řadu opatření k zajištění ochrany investorů. V současné době je v zemi šest bezcelních zón. Byly vytvořeny investiční poradenské úřady a Národní agentura pro investice ministerstva hospodářství. V Minsku také existuje high-tech park.

Podle Doing Business se Bělorusko umístilo na 49. místě v roce 2019, což je propad o 12 míst oproti předchozímu roku.

Mezi silné stránky Běloruska patří jeho geologické umístění, kdy tvoří vstup jak do Evropy, tak do zemí SNS, velké množství opatření pro přilákání zahraničních investic, rozvinutá dopravní infrastruktura, uspokojivá fiskální bilance.

Nevýhodami jsou přetrvávající silná závislost na ruské ekonomice, nepřehledné podnikatelské prostředí, jež je ovlivněno silnými intervencemi státu, vysoká míra korupce, velká složitost administrativních postupů, vysoká inflace a současná nestabilní politická situace, díky které se země dostává do určité izolace na mezinárodní úrovni.

4.2.1.3 Kazachstán

Kazachstán je 9. největším státem na světě s plochou 2.717.300 km², má 18,55 mil. obyvatel. Zároveň je to největší vnitrozemský stát. Výhodou země jsou velké zásoby ropy a zemního plynu, jejichž těžba tvoří zhruba 20 % HDP a více než 2/3 exportu. Země má velmi otevřenou ekonomiku pro mezinárodní obchod. V roce 2018 činil podíl mezinárodního obchodu 62,8 % HDP. V posledních letech má kladnou obchodní bilanci a dynamika vývozu roste rychleji než u dovozu. Hlavními vývozními produkty, i přes snahu vlády o diverzifikaci, jsou suroviny (ropa, ropné produkty, uhlí, železná ruda), stroje, obiloviny. Země dováží hlavně automobily, zařízení či léky. Největším partnerem v rámci mezinárodního obchodu je Evropská Unie. Mezi hlavní odběratele patří Čína, Itálie, Rusko, zatímco mezi hlavní dodavatele patří Rusko, Čína, Německo. Obchodní bilance země je ovlivňována globálními cenami ropy a plynu. V roce 2018 došlo k maximu v objemu exportu 67,48 mld. USD, což byl oproti předchozímu roku nárůst o 65 % (viz Tabulka 6).

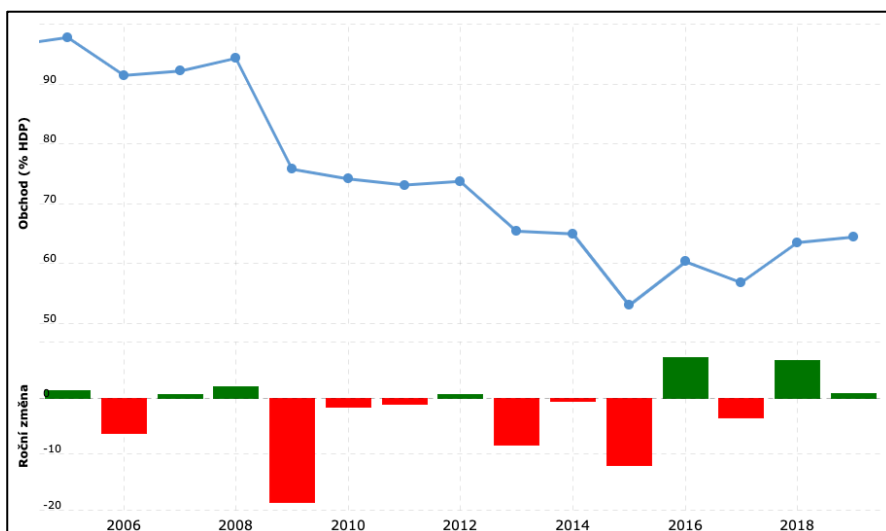
Tabulka 6: Přehled makroekonomických ukazatelů Kazachstánu v letech 2015-2019

Ukazatel	2015	2016	2017	2018	2019
Počet obyvatel (v mil.)	17,57	17,83	18,08	18,31	18,55
HDP v běž.cenách (mld.USD)	184,39	137,28	162,89	170,54	179,32
HDP/osoba (v USD)	10511	7715	9248	9813	9731
HDP (rozdíl v %)	1,2	1,1	4,1	4,1	4,5
PZI (mld.USD)	6,58	17,22	4,71	0,21	3,59
Obchodní bilance (mld.USD)	7,35	4,63	13,29	21,02	15,58
Inflace na konci roku (%)	1,2	1,1	4,1	4,1	4,5
Export zboží a služeb(mld.USD)	52,58	43,71	54,04	67,48	65,83
Import zboží a služeb(mld.USD)	45,2	39,08	40,75	46,45	50,25
Nezaměstnanost (%)	5,1	5	4,9	4,9	4,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Kazachstánu (Stat.gov.kz, 2020)

Kazachstán má snižující se podíl obchodu na HDP, od roku 2008 se snížila hodnota ze 77 % na 67 % v roce 2019. Jsou patrné propady v roce 2009 a 2015, jež souvisely se situací v Rusku (viz Graf 4).

Graf 4: Poměr obchodu k HDP v Kazachstánu v období 2005–2019 v %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (The World Bank, 2020)

Od vyhlášení nezávislosti prošel Kazachstán řadou reforem liberalizujících hospodářství a směřujících k přilákání zahraničních investic. Regionální konflikty, ruské sankce a negativní vyhlídky na růst však mají velký vliv na ochotu zahraničních investorů investovat v regionu.

Dle databáze UNCTAD byl příliv zahraničních investic za rok 2019 o 0,7 mld. USD nižší než v předchozím roce. Země je po Rusku druhým největším příjemcem PZI v regionu. Zejména ropný průmysl a metalurgie jsou hlavními zdroji PZI do země. Hlavní výzvou je příliv PZI i do jiných sektorů a činností a udržet stávající investory.

Vláda Kazachstánu se snaží postupně zlepšovat podnikatelské klima. Z tohoto důvodu by měla být vytvořena národní společnost Kazak Invest. Podle Světové banky se v žebříčku Doing Business pro rok 2020 Kazachstán umístil na 25. místě.

Mezi silné stránky Kazachstánu patří jeho umístění mezi Evropou a Asií, země dostává velký objem PZI z Číny, ekonomika země patří mezi největší ve střední Asii.

Nevýhodami jsou vysoká závislost země na cenách komodit a ekonomice Ruska. Ekonomika země je velmi málo liberalizovaná, jsou zde velmi silné intervence vlády spojené s protekcionismem, nerozvinutá infrastruktura, jež nespĺňuje mezinárodní standardy.

4.2.1.4 Kyrgyzstán

Kyrgyzstán je se svou rozlohou jednou z menších zemí unie, má 199.951 km² a 6,38 mil. obyvatel, a také z hlediska HDP je jednou z nejmenších v postsovětském prostoru (viz Tabulka 7).

V posledních letech má HDP meziroční růst v průměru o 4 %. Od rozpadu Sovětského svazu přetrvává vysoká závislost na zemědělské produkci, byť se podíl snížil. V 90. letech 20. století tvořilo zemědělství přes 43 % DPH. Země nemá významná naleziště ropy či plynu, proto mají tyto suroviny velký podíl v importu. Země má na velmi nízké úrovni diverzifikaci produktů, což spolu se závislostí na přírodních zdrojích činí hospodářství země závislé na změně cen komodit. Země dováží více než vyváží, díky čemuž přetrvává obchodní deficit. V posledních letech se snižuje díky poklesu cen u dovozu ropy. Hlavními exportními partnery jsou Velká Británie a Rusko (19,4 %), nejvíce země dováží z Číny (36,7 %), Ruska (28,5 %) a Kazachstánu (11 %).

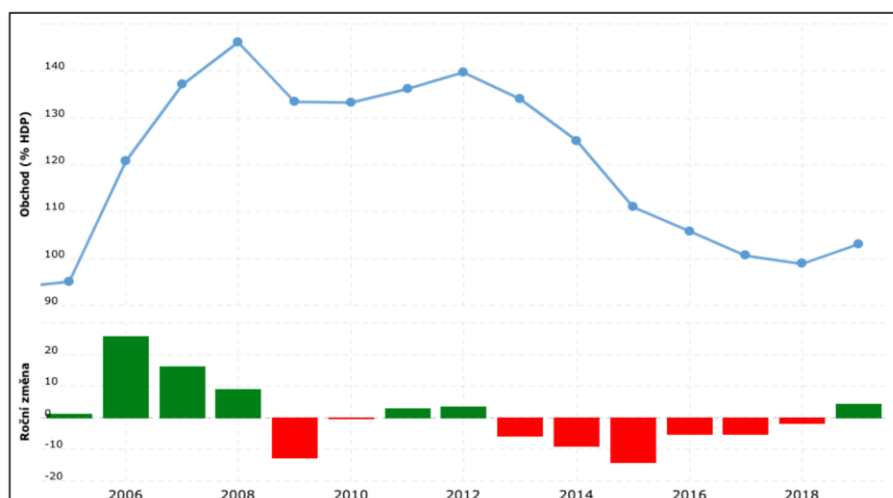
Tabulka 7: Přehled makroekonomických ukazatelů Kyrgyzstánu v letech 2015-2019

Ukazatel	2015	2016	2017	2018	2019
Počet obyvatel (v mil.)	5,89	6,02	6,14	6,25	6,38
HDP v běž.cenách (mld.USD)	6,68	6,81	7,70	8,27	8,45
HDP/osoba (v USD)	1121	1121	1243	1308	1309
HDP (rozdíl v %)	3,88	4,34	4,74	3,76	4,51
PZI (mld.USD)	1,14	0,62	-0,11	0,14	
Obchodní bilance (mld.USD)	-2,67	-2,42	-2,73	-3,45	-3,02
Inflace na konci roku (%)	6,5	0,39	3,18	1,54	1,1
Export zboží a služeb(mld.USD)	2,35	2,44	2,64	2,61	3,16
Import zboží a služeb(mld.USD)	5,1	4,77	5,11	5,56	5,55
Nezaměstnanost (%)	7,56	7,21	6,89	5,96	6,33

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Kyrgyzstánu (Stat.kg, 2020)

Graf 5 zobrazuje snižující se poměr obchodu vůči HDP během posledních 12 let.

Graf 5: Poměr obchodu k HDP v Kyrgyzstánu v období 2005–2019 v %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (The World Bank, 2020)

V roce 2019 se zvýšily toky PZI oproti předchozímu roku o polovinu na 209 mil. USD. Většina toků PZI směřovala do činností spojených s těžbou a přidružených odvětví, financí a výroby ropných produktů. Ostatní sektory mají minimální příliv PZI. Nejvýznamnějším investorem je Kanada, která v Kyrgyzstánu vlastní povrchový zlatý důl Kumtor, který se podílí 40 % na exportu a více než 30 % na průmyslové produkci.

Země se snaží v posledních letech regulovat výši korupce spolu se zlepšením podnikatelského prostředí. Přesto podle je na žebříčku Doing Business na 80. místě, což je oproti předchozímu roku propad o 10 míst.

4.2.1.5 Arménie

Arménie je malým státem v dolním Kavkazu, který leží mezi Tureckem, Iránem, Gruzii a Ázerbájdžánem, má 2,96 mil. obyvatel a rozloha země činí 29.743 km². Arménský obchod je specifický velkým obchodním deficitem způsobeným závislostí na energetice a dovozu vyspělé výroby, zejména z Ruska. V roce 2019 rostla ekonomika země nejrychleji za posledních 10 let – 7,6 % (viz Tabulka 8). Země má dlouhodobě zápornou obchodní bilanci. Většina exportu země se skládá ze surovin určených pro Rusko a evropské země. Hlavními komoditami země je těžba surovin, energetika a zemědělství, mezi vývozní komodity patří zejména kovy, drahé kameny, energie a potraviny. V posledních letech se také rozvíjí textilní a potravinářský průmysl. Arménie dováží zejména ropu a zemní plyn, elektrické stroje a energie.

Arménie v průběhu let učinila velký pokrok v liberalizaci hospodářství. Podle Světové banky patří Arménie na první místo mezi zeměmi SNS v přílivu PZI na osobu. Vlášada nedávno zavedla podmínky a zákony, jež mají pozitivní dopad na zahraniční investice. Tato opatření se týkají zejména svobodných ekonomických zón pro technologická průmyslová odvětví, která společně poskytují preferenční zacházení v oblasti daně a příjmu právnických osob, DPH, daní z nemovitostí a cel. (UNCTAD, 2019)

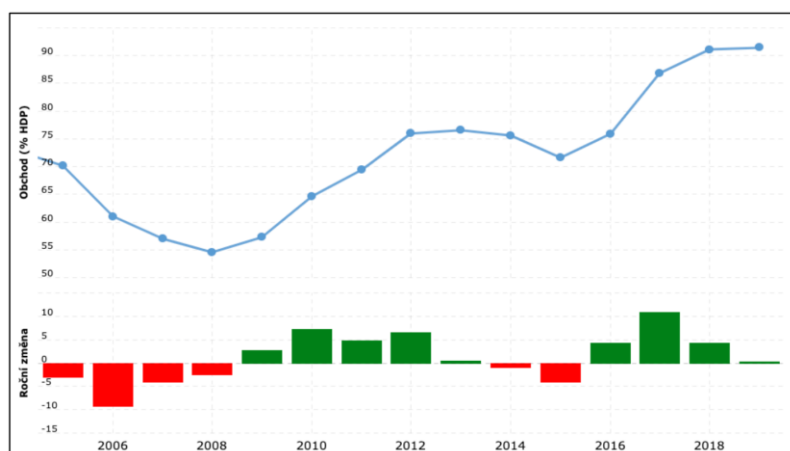
Tabulka 8: Přehled makroekonomických ukazatelů Arménie v letech 2015-2019

Ukazatel	2015	2016	2017	2018	2019
Počet obyvatel (v mil.)	2,92	2,93	2,94	2,95	2,95
HDP v běž.cenách (mld.USD)	10,55	1,55	11,53	12,46	13,67
HDP/osoba (v USD)	3151	3525	3872	4196	4615
HDP (rozdíl v %)	3,7	0,2	7,5	5,2	7,6
PZI (mld.USD)	0,18	0,33	0,25	0,25	0,25
Obchodní bilance (mld.USD)	-1,28	-1,01	-1,4	-1,95	-1,97
Inflace na konci roku (%)	3,73	-1,4	2,6	2,52	1,4
Export zboží (mld.USD)	1,48	1,79	2,23	2,41	2,65
Import zboží (mld.USD)	4,7	5,06	6,33	7,38	8,16
Nezaměstnanost (%)	17,7	17,9	17,8	18,1	18,9

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Arménie (Armstat, 2020)

V Arménii roste objem zahraničního obchodu, což je viditelné v Grafu 6. K výraznějším propadům došlo v roce 2006 a 2015, od roku 2013 objem obchodu vzrůstá.

Graf 6: Poměr obchodu k HDP v Arménii v období 2005–2019 v %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (The World Bank, 2020)

Země je však silně závislá na ekonomice Ruska a evropském hospodářství kvůli PZI, má malý domácí trh a poměrně vysoké procento korupce. Na žebříčku Doing Business se umístila na 47. místě, oproti předchozímu roku jde o propad o 6 míst.

Mezi silné stránky země patří trvalý hospodářský růst za poslední dekádu spolu s řadou ekonomických reforem, poměrně velká politická stabilita, výhodná zeměpisná poloha, díky které má země přístup do postsovětských republik, významné zásoby nerostných surovin.

Mezi překážky hospodářského rozvoje patří již zmiňovaný malý domácí trh, vysoké náklady na dopravu, která kvůli konfliktům s Ázerbájdžánem v otázce Náhorního Karabachu a sankcemi z Turecka probíhá přes Gruzii, vysoký veřejný dluh a v porovnání s ostatními zeměmi vysoká chudoba obyvatelstva.

4.2.2 Vývoj vzájemného obchodu

Pro měření úrovně a stupně integrace se většinou analyzují ukazatele charakterizující obecný stav země a vývoj hlavních trhů, tj. 4 svobody:

- Obchodní toky zboží
- Obchodní toky služeb
- Finanční toky včetně přímých zahraničních investic
- Migrační toky

Jejich význam se porovnává mezi zeměmi, které jsou účastníky integračního sdružení pomocí standardizace s využitím HDP (populace při hodnocení migračních toků) a procentem celkové výše toku. Základní myšlenkou je, že existují dva aspekty, ve kterých mohou mít bilaterální toky pro danou zemi smysl. Buď pokrývají významnou část celkových toků, nebo představují významnou část HDP.

Ukazatele stavu a dynamiky obchodu jsou klíčovými ukazateli úrovně a účinnosti integračních procesů. Podíl intra-regionálního obchodu na celkovém obchodu země ukazuje, jaký je relativní význam obchodu v rámci společenství v porovnání s obchodem s ostatními státy. Dalším ukazatelem je intenzita vzájemného obchodu v porovnání s jejich obchodními vztahy s ostatními zeměmi.

Rusko patří historicky k nejvýznamnějšímu obchodnímu partnerovi všech států Unie, např. v Bělorusku a má podíl více než 50% podíl na exportu a importu, v Kazachstánu 40 % exportu, v Kyrgyzstánu 26 % exportu, v Arménii skoro 30% podíl exportu a importu.

Tabulka 9: Vzájemný obchod zemí v rámci CU a SHP v letech 2010–2014 v mld. USD

Země	2010	2011	2012	2013	2014 ¹⁶
Ruská Federace	15 678,30	21 507,50	22 446,30	22 988,60	21 570,20
Kazachstán	12 899,50	15 925,80	17 659,60	18 670,10	14 581,50
Bělorusko	18 658,50	25 615,70	27 670,80	22 988,60	22 279,80
Celkem CU a SHP	47 236,30	63 049,00	67 776,70	64 647,30	58 431,50

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Eurasijské hospodářské komise (EEC, 2020)

Objem vzájemného obchodu zemí EAEU měl zejména v letech 2013 až 2016¹⁶ znatelný propad (viz Tabulka 9). V roce 2014 byly proti Rusku uvaleny sankce a postupně se rozšiřoval seznam zemí, které se k nim připojily. Dále, vzhledem ke globální ekonomické nestabilitě, došlo ke snížení světových cen ropy, což se projevilo v druhé polovině roku 2014, kdy v Rusku došlo k devalvaci ruského rublu přibližně dvojnásobně, což s sebou přineslo změny ve všech makroekonomických ukazatelích. Tyto nepříznivé faktory také přímo zasáhly i Kazachstán. Recese v Rusku se projevila i v ostatních státech. V této situaci Ruská centrální banka postupně zvyšovala úrokovou míru s cílem pokusit se omezit množství peněz v oběhu, došlo ke zvýšení ceny úvěrových zdrojů, což vedlo ke snížení investiční aktivity a odlivu kapitálu. Nejhorší situace byla v roce 2016 – pokles průměrných cen zboží na jednotném trhu dosáhl 3 % a fyzického objemu zboží na trhu o 2,9 %. V následujícím roce 2017 došlo k růstu objemu vzájemného obchodu a zvýšení průměrných cen o 11,9 %, fyzický objem zboží se zvýšil o 13,4 %. Od roku 2018 začala hodnota obchodních toků růst, s ročním průměrem +21,1 % a ke zvýšení došlo i u regionálního podílu na celkovém světovém objemu, 2,2 % v roce 2018 oproti 1,6 % v roce 2016.

Ve vzájemném obchodu mezi zeměmi EAEU jsou nejvíce zastoupeny tyto komodity:

- nerostné produkty 20,4 % (z nichž 75,6 % je dodáváno Ruskem)
- stroje, zařízení a vozidla 19,9 % (48,2 % pro Bělorusko a 41 % pro Rusko)
- potravinářské výrobky a zemědělské suroviny 18,4 % (48,2 % pro Bělorusko a 41 % pro Rusko)
- chemické výroby 13,7 % (64 % dodává Rusko)

V roce 2016 činil vývoz nerostných surovin z více než 60 % do třetích zemí, zatímco vzájemný vývoz dosahoval jen 27,1 % objemu vzájemného obchodu. Naopak stroje spolu

¹⁶ Roční průměr -17,1 % nominálního vyjádření mezi lety 2013–2016.

s potravinářskými výrobky činily 9,7 % z celkového exportu mimo EAEU, zatímco ve vzájemném obchodu 33,6 %.

Tabulka 10: Vzájemný obchod zemí v rámci EAEU v letech 2015-2019 v mld. USD

Země	2015	2016	2017	2018	2019
Ruská Federace	14 181,10	14 493,90	18 400,70	19 272,50	20 550,00
Kazachstán	11 211,60	9 863,50	12 518,10	14 097,40	15 297,40
Bělorusko	17 207,60	15 371,20	19 715,80	22 760,50	22 205,90
Kyrgyzstán	2 065,10	1 626,00	1 863,70	2 161,30	2 100,80
Arménie	988,80	1 062,60	1 314,20	1 440,70	1 707,00
Celkem EAEU	45 654,20	42 417,20	53 812,50	59 732,40	61 861,10

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Eurasijské hospodářské komise (EEC, 2020)

Vzájemný obchod mezi zeměmi EAEU se od roku 2015 do roku 2019 zvýšil o 35 %, nejvyšší nárůst 72 % zaznamenala Arménie, nejnižší růst byl v Kyrgyzstánu (viz Tabulka 10).

Objem investic kapitálu se v roce 2017 zvýšil oproti předchozímu roku o 4,5 %, růst HDP byl nižší, necelá 2 %, naopak průmyslová produkce se zvýšila o 2,6 % a zemědělská výroba o 2,5 %. V období 2015-2018 se vnitřní obchod se zbožím zvýšil o 20 %. Zavedení celního kodexu přineslo řadu inovací. Zavedl se také důležitý technický základ pro potenciální vnitřní trh s EU. Již více než 80 % zboží, jež je obchodováno na trhu EU podléhá společným požadavkům na shodu výrobků, které většinou splňují evropské a mezinárodní normy. Taktéž bylo dosaženo pokroku při tvorbě společných trhů s léčivy, alkoholem a tabákem.

Vzájemné propojení ekonomik EAEU

Základním prvkem pro regionální spolupráci je obchod v oblasti uvedeného regionu. Pro zjištění důležitosti jednotlivých zemí mezi sebou, použijeme ukazatel podílu obchodu. Jeho hodnota v rámci daného regionálního uskupení ukazuje významnost této regionální spolupráce a úspěšnosti celého integračního procesu. Jedná se o procentuální podíl, který ukazuje významnost uvedeného obchodního partnera v rámci celkového obchodního charakteru ekonomiky. Změny obchodního podílu v čase mohou naznačovat, že se dané ekonomiky více integrují.

V tabulce 11 je uveden procentuální podíl, je v rozmezí od 0 do 100 %. Čím je podíl obchodu vyšší, tím má vybraná země větší význam pro celkový obchod.

Tabulka 11: Podíl obchodu v EAEU v letech 2000, 2005, 2010 a 2019 v %

Rok 2000	Rusko	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Arménie	
Rusko		6,78	32,54	18,09	6,03	
Bělorusko	57,99		0,29	0,08	0,01	
Kazachstán	29,63	0,41		0,64	0,0038	
Kyrgyzstán	18,68	0,65	8,58		0,09	
Arménie	14,73	0,12	0,18	0,00		

Rok 2005	Rusko	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Arménie	
Rusko		4,65	21,60	29,35	11,13	
Bělorusko	48,38		0,66	0,03	0,05	
Kazachstán	21,05	0,52		0,76	0,10	
Kyrgyzstán	28,84	0,48	16,66		0,0023	
Arménie	13,94	0,53	0,13	0,04		

Rok 2010	Rusko	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Arménie	
Rusko		4,48	18,63	29,05	11,57	
Bělorusko	46,59		1,45	0,16	0,08	
Kazachstán	10,44	0,36		0,73	0,01	
Kyrgyzstán	31,69	1,41	13,40		0,11	
Arménie	20,62	0,76	0,32	0,01		

Rok 2015	Rusko	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Arménie	
Rusko		3,88	19,05	24,53	14,49	
Bělorusko	47,75		1,00	0,10	0,06	
Kazachstán	19,70	0,71		0,91	0,0065	
Kyrgyzstán	25,94	1,21	16,43		0,01	
Arménie	25,68	0,83	0,11	0,0091		

Rok 2019	Rusko	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Arménie	
Rusko		5,25	20,60	26,97	11,13	
Bělorusko	48,66		1,23	0,10	0,10	
Kazachstán	20,26	0,78		0,88	0,0160	
Kyrgyzstán	25,94	1,21	16,43		0,01	
Arménie	24,17	0,85	0,18	0,0120		

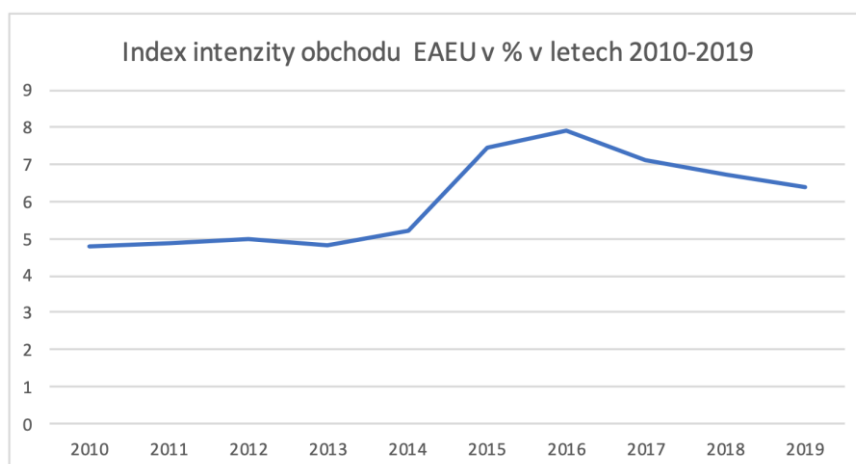
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Eurasijské ekonomické komise a statistických úřadů EAEU (EEC, 2020)

Dle níže uvedených hodnot je vidět, že v době před vytvořením CU a SHP bylo například u Běloruska možné pozorovat snížení významnosti obchodu s Ruskem mezi lety

2000 a 2015. V roce 2016 byl meziroční růst o 1,03 %, mírný propad byl v roce 2018 z 5,26 % na 5,04 %, ale v roce 2019 je opět zvýšil na 5,25 %. Stejně tak export Běloruska z Ruska se snížil, oproti roku 2000 z hodnoty 57,99 % se postupně snižoval ke 47 %, mírný nárůst byl v letech 2016 a 2017, vzhledem k dopadům sankcí se zvýšila obchodní výměna mezi státy EAEU, od roku 2018 export opět klesá pod 49 %. Nejvyšší růst exportu je patrný z Ruska do Arménie, během předchozích 19 let se zvýšil o 21,53 %. Od vzniku CU v období 2010–2014 vzrostl objem vzájemného obchodu o 60 %, struktura vzájemného obchodu se postupem let stala diverzifikovanější ve srovnání s komoditami ze zahraničního obchodu s třetími zeměmi.

Dalším ukazatelem, který nám přibližuje meziregionální obchod je index intenzity obchodu. Je to podobný ukazatel jako ukazatel podílu obchodu, vychází z však jen z exportu. Je jednotným podílem vývozu. Z jeho výpočtů vychází, jestli je do konkrétní země je vyváženo více, než do dané země průměrně vyváží ostatní státy světa.

Graf 7: Index intenzity obchodu EAEU v letech 2010-2019 v %

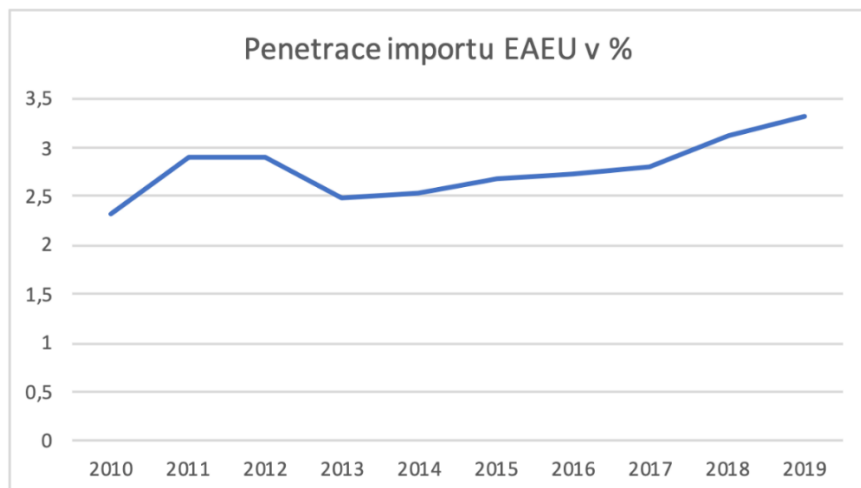
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Eurasijské ekonomické komise – Statistické ročenky (2013, 2015, 2017, 2019)

Z grafu 7 je patrné, že od roku 2016 dochází ke snižování intenzity vzájemného obchodu, státy tedy více obchodují s třetími stranami.

Penetrace importu ukazuje roli členských států při uspokojování domácí poptávky. Hodnoty jsou od 0 do 100 %, kdy 0 % znamená, že není žádný import, 100 % znamená úplnou absenci výroby a vývozu při uspokojování domácí poptávky pouze skrz import.

Poměry pro pronikání jsou vypočteny jako poměr mezi hodnotou dovozu jako procentní podíl celkové domácí poptávky. Míra rozšíření dovozu ukazuje, do jaké míry je domácí poptávka D uspokojována dovozem M. Domácí poptávka je počítána jako HDP s importem a odečtem exportu. Z grafu 8 je patrné, že i přes zvyšující se hodnotu jsou hodnoty na velmi nízké úrovni.

Graf 8: Ukazatel penetrace importu obchod mezi státy EAEU 2010–2019 v %

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Eurasijské ekonomické komise – Statistické ročenky (2013, 2015, 2017, 2019)

4.2.3 Kapitálové toky

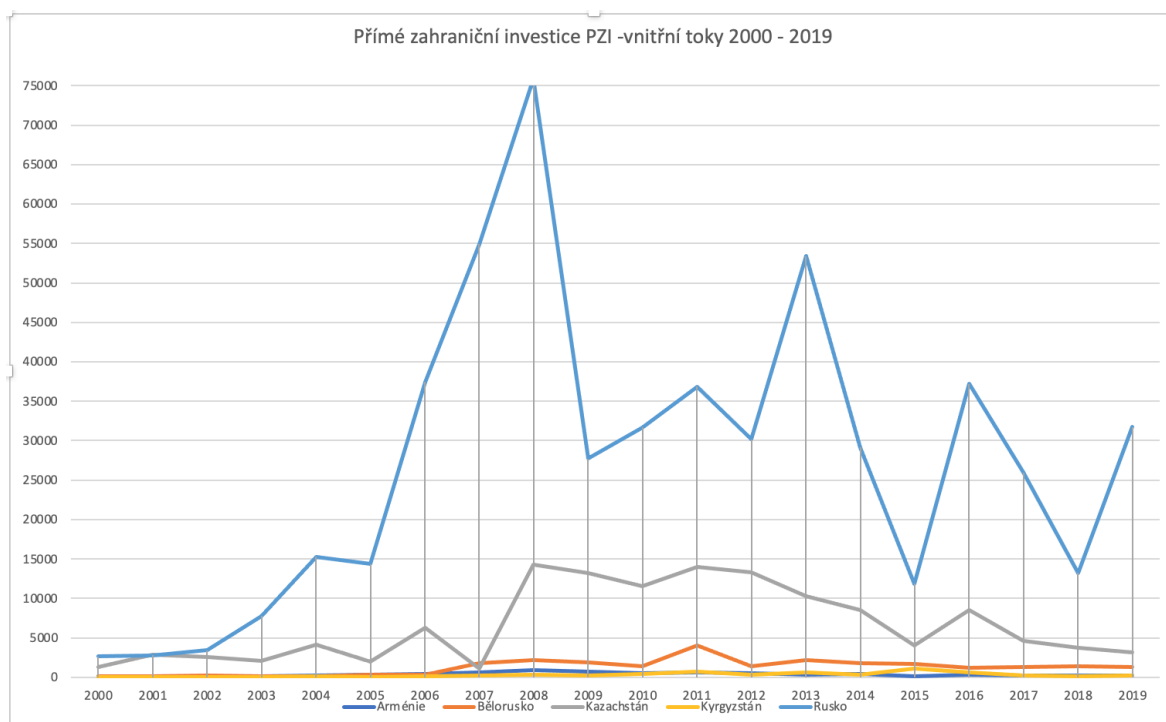
Důležitým ukazatelem vývoje integrace jsou přímé zahraniční investice. Byly hlavním hnacím motorem restrukturalizace a modernizace střední i východní Evropy. V zemích EAEU se podílely jak na privatizaci státních podniků, tak na zavádění nových investičních projektů. Toky PZI do výrobního sektoru tvořily moderní konkurenceschopná exportně orientovaná odvětví a přinesly s sebou příjmy z exportu, PZI do sektoru služeb spíše zvyšovaly poptávku po importu, než aby vytvářely nové exportní kapacity. Globální toky PZI jsou velmi nestálé, související s probíhajícími konfliktů v regionu. PZI ze západní Evropy tvoří 80 % z celkového objemu. Velká část PZI směřuje do zpracovatelského průmyslu, obchodních služeb (logistika, vývoj HW a SW, ITC sektor). (Havlik, 2018)

Důležitým faktorem v objemu registrovaných PZI a původu je také složení jednotlivých odvětví, motivace investorské strany a další strukturální a kvalitativní vlastnosti PZI.

Celému regionu EAEU v absolutním vyjádření dominují PZI Ruska, jak směrem dovnitř, tak směrem ven. Nejvyšší hodnoty dosáhly v roce 2013, následně došlo k poklesu ruské ekonomiky, banky omezily mezinárodní transakce, poté došlo v poklesu v následujících letech. V roce 2014 Rusko přešlo ke kampani „*de-offshoring*“ s cílem vrátit ruský kapitál zpět do země, což se také negativně promítlo do přílivu financí. Mezi lety 2012 až 2015 byly zásoby PZI sníženy o více než 135 mld. USD. V roce 2016 byl jednorázově zvýšen tok PZI, zejména však kvůli obrovské transakci se společností Rosněft. Stejně tak se zvedly příliv PZI do Kazachstánu.

Z analýzy vyplývá, že země EAEU nejsou pro zahraniční investory zvláště atraktivní, v případě uzavření přílivu PZI z *off-shore* destinací, akumulované PZI by se ještě snížily. Z tohoto vyplývá zpomalování restrukturalizací v regionu. Pro zlepšení stavu je nutné zefektivnit domácí regulační a investiční prostředí. Příliv PZI by měl mít větší podporu jak v proaktivní politice vlád členských zemí, tak na regionální úrovni, zaměřenou na přilákání zahraničních investorů a PZI do výrobních a obchodních služeb.

Graf 9: Příliv PZI do zemí EAEU v letech 2000–2019 v mil. USD

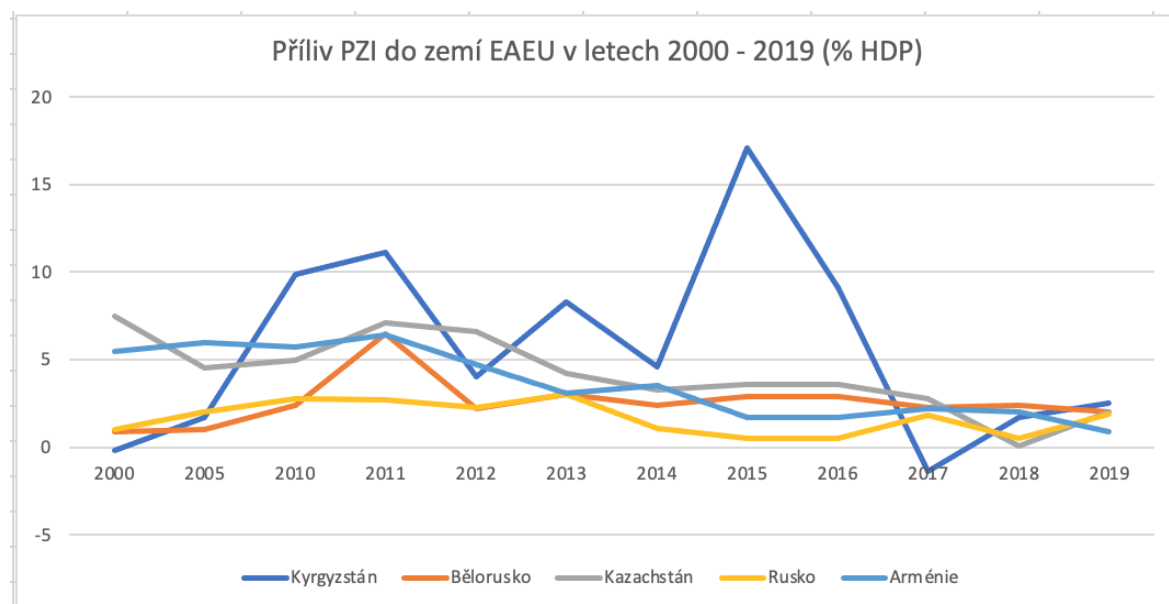

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Světové banky (The World Bank, 2020)

Graf 9 ukazuje markantní snížení po roce 2008, kdy došlo celosvětově k propadu o 20 %, jakožto důsledku globální světové krize, a po roce 2014 s příchodem sankčních opatření vůči Rusku po konfliktu s Ukrajinou, kdy došlo ke stahování krátkodobého kapitálu

od investorů. Největší propad zaznamenalo Rusko a Kazachstán, jenž je na něj navázán. Snížení PZI po roce 2015 bylo způsobeno poklesem PZI ruských společností v Kazachstánu a Bělorusku, a to z důvodu přecenění aktiv po masivní devalvaci národních měn v Kazachstánu a Rusku. Mezi ostatními zeměmi není výrazný rozdíl v průběhu přílivu PZI. Největší snížení hodnoty měl na začátku roku 2016 Kazachstán o 19 %. V roce 2018 se projevil klesající trend v PZI EAEU, který byl stejný jako v roce 2017 po prudkém růstu v roce 2016. Celkový propad činil 34 % pod úroveň roku 2015. Oproti tomu úroveň PZI v SNS oproti EAEU klesá již od roku 2013, v roce 2014 došlo k propadu o 14 %. Největším vývozcem kapitálu v rámci zemí EAEU jsou společnosti z Ruska s objemem více než 80 % PZI.

Graf 10: Příliv PZI ze zemí EAEU v letech 2000–2019 v % HDP

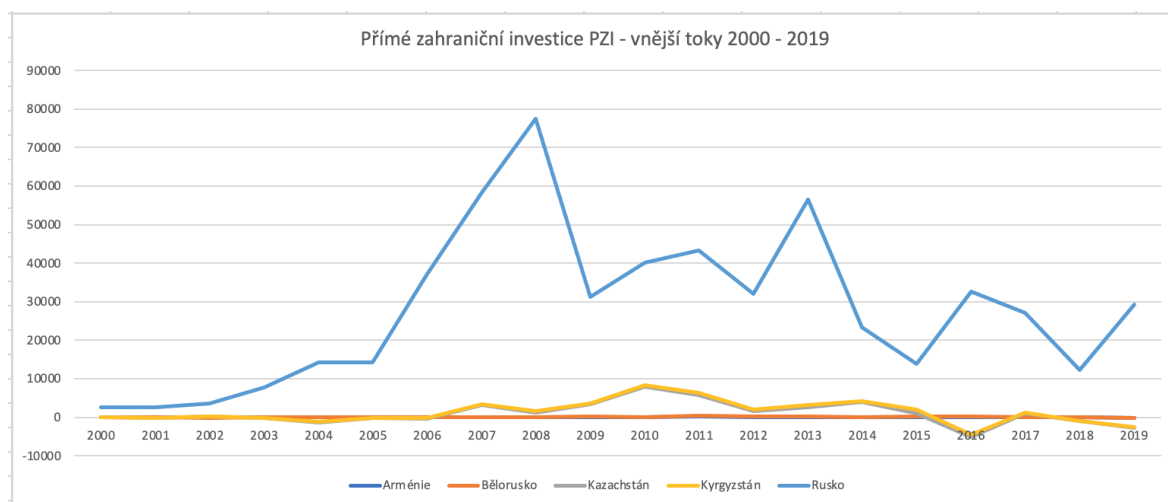
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Světové banky (The World Bank, 2020)

V grafu 10 je uveden příliv PZI, jenž je vyjádřen procentuálně z výše HDP, kde je patrné, že došlo zejména u Ruska k velkému propadu v porovnání s rokem 2015 (17,1 %), v letech 2015–2016 byla hodnota vyšší jak 10 %, v roce 2017 byla nejnižší hodnota -1,4 %, oproti roku 2016 tak bylo celkové snížení o 10,5 %.

Graf 11 zobrazuje vnější toky přímých zahraničních investic.

Graf 11: Příliv PZI ze zemí EAEU v letech 2000–2019 mil.USD

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Světové banky (The World Bank, 2020)

Podíly na vzájemných investicích uvnitř unie a PZI ze třetích zemí na celkových PZI nejsou podobné. V roce 2018 byl poměr 13 % ku 87 %, což je zlepšení oproti letům 2016-2017, kdy tento poměr činil 3 % ku 97 %. Efekt nárůstu spočívá však ve snížení PZI ze třetích zemí, nikoliv nárůstu PZI z EAEU (viz Tabulka 12).

Tabulka 12: Vzájemné přímé investice zemí EAEU v letech 2010, 2015, 2018

Vzájemné přímé investice členů EAEU v roce 2010 v mil.USD					
	Investor				
Přijemce	Arménie	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Rusko
Arménie		0,00	10,00	0,00	1753,00
Bělorusko	0,00		39,00	0,00	5702,00
Kazachstán	0,10	1,00		0,00	2036,00
Kyrgyzstán	0,00	0,00	-26,10		106,00
Rusko	6,00	156,00	891,00	0,00	

Vzájemné přímé investice členů EAEU v roce 2015 v mil.USD					
	Investor				
Přijemce	Arménie	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Rusko
Arménie		0,00	8,00	0,00	3056,00
Bělorusko	10,00		53,00	4,00	8297,00
Kazachstán	0,00	34,00		0,00	7095,00
Kyrgyzstán	0,00	0,00	695,00		811,00
Rusko	3,00	204,00	3367,00	0,00	

Vzájemné přímé investice členů EAEU v roce 2018 v mil.USD					
	Investor				
Přijemce	Arménie	Bělorusko	Kazachstán	Kyrgyzstán	Rusko
Arménie		0,00	0,00	0,00	57,70
Bělorusko	1,60		2,00	-0,40	468,00
Kazachstán	0,10	-0,70		1,30	466,70
Kyrgyzstán	0,00	0,10	-26,10		14,40
Rusko	15,00	8,10	73,70	-14,20	

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze statistických úřadů členských zemí (2020)

Z uvedených tabulek je patrné, že největším investorem do zemí EAEU je Rusko (přes 75 %), které je také jediným čistým vývozcem ve vzájemných PZI. Je to dáno jednak velkým objemem domácího trhu a také kapacitou ruských společností. I přes prohlubující se integraci jsou stále patrné nevyvážené dvoustranné investiční vztahy. Pro Rusko jsou stále největšími partnery pro PZI Bělorusko a Kazachstán, pro Kazachstán Rusko spolu s Kyrgyzstánem a pro Bělorusko je hlavním investičním subjektem Rusko, a to i přes fakt, že při srovnání PZI v ekonomikách jednotlivých zemí mají Arménie a Kyrgyzstán významný podíl.

Celková odvětvová struktura PZI v EAEU je poměrně diverzifikovaná a převahou tradičních odvětví specializace. V kapitálových investicích Ruska je převažující těžební průmysl (přes 40 % celkových PZI) jako investiční objekt, metalurgie (kolem 20 %) a nemovitosti (12,1 %), telekomunikace (přes 12 %), velký podíl má také dopravní sektor a finanční sektor, kam proudí velké množství financí. Stejně tak u ostatních států je sektorová struktura PZI obdobná, např. těžební průmysl je kromě Arménie z 8 % u všech států přes 20 %.

Velký rozdíl je také v objemu vzájemných investic jednotlivých zemí, zatímco Arménie má PZI z Unie vyšší než 20 %, v Bělorusku dosahuje výše přes 38 %, v Kazachstánu jen 10 %. V ostatních zemích jsou největší investice z třetích zemí, např. Kazachstán má největší podíl 63 % z USA, Kyrgyzstán 41 % z Holandska. Obecně mají investice z třetích zemí důležitou roli ve všech členských státech.

V Rusku mezi lety 2001 až 2019 příliv přímých zahraničních investic vzrostl ze 68 na 188 mil. USD, tj. více než 2,7krát, přesto je na velice nízké úrovni. Nejvyšších hodnot dosahovaly roky 2013 a 2015, kdy se hodnota dostala přes 7 %, v roce 2019 však došlo ke snížení na méně polovinu procenta z celkového dovozu PZI (viz Tabulka 13).

Tabulka 13: Přímé zahraniční investice Ruska v období 2010–2019 v mil. USD

Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Arménie	-24	-7	48	52	38	56	21	-142	0	53
Bělorusko	34	121	110	219	59	42	4	48	53	15
Kazachstán	46	56	277	208	357	433	130	205	159	80
Kyrgyzstán	12	23	21	28	6	-18	-1	-20	-24	-18
EAEU celkem	68	194	456	507	460	513	154	91	188	130
Celkem	43168	55084	50588	69219	22031	6853	32539	28577	8785	31975
EAEU %	0,16%	0,35%	0,90%	0,73%	2,09%	7,49%	0,47%	0,32%	2,14%	0,41%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Ruského statistického úřadu (Rosstat, 2020)

Zemí, která investuje největší objem finančních prostředků, je Kazachstán, jehož PZI se zvýšily ze 46 na 80 mil. USD. Druhým výrazným investorem je Bělorusko, které do roku 2018 1,5krát zvýšilo objem investic. Arménie kromě roku 2019, v kterém došlo k výraznému zvýšení v druhém a třetím kvartálu roku, spolu s Kyrgyzstánem mají minimální výši PZI do Ruska, což je způsobeno jednak důležitostí jejich PZI ze třetích zemí, kapacitou ruského trhu a nízkým investičním potenciálem zemí EAEU.

Nejatraktivnějšími oblastmi pro PZI jsou těžba (29 %), finanční a pojišťovací činnost (25 %), zpracovatelský průmysl (10 %) vědecký výzkum a vývoj (9 %) a stavebnictví (7 %).

Dalším významným příjemcem PZI je Kazachstán. Ve sledovaném období vzrostl objem PZI z 993,3 na 1498,9 mil. USD, tj. 1,46krát (viz Tabulka 14) což mělo vliv na zvýšení podílu členů EAEU z 4,47 % na 6,16 %. Největším investorem je Rusko, objem investic vzrostl z 951,6 na 1408,6 mil. USD, tedy přes 90 % celkových PZI z EAEU. Z odvětvového hlediska jsou nejdůležitější těžební odvětví ropy a plynu (56 %), zpracovatelský (hutní a chemický) průmysl 16 %.

Tabulka 14: Přímé zahraniční investice Kazachstánu v období 2010–2019 v mil. USD

Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Arménie			-0,2	0	0,4	0,6	0,2	0	0,1	0
Bělorusko	41,7	85,8	122,5	165	202	79,5	63,5	81,4	59,3	87,1
Kyrgyzstán	-20,3	4,7	-4,1	-59,5	-26,2	-17,6	-3,1	-0,3	4,2	3,2
Rusko	951,6	1000,1	1069,5	1299,2	1583,8	533,6	872,6	1226,6	1500,9	1408,6
EAEU celkem	993,3	1085,9	1192	1464,2	1786,2	613,7	936,3	1308	1564,5	1498,9
Celkem	22246	26467	28885	24098	230809	15368	21367	20960	24271	24341
EAEU %	4,47%	4,10%	4,13%	6,08%	0,77%	3,99%	4,38%	6,24%	6,45%	6,16%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Kazachstánu (Stat.gov.kz, 2020)

Problematickými místy pro přilákání zahraničních investic jsou zejména zahraniční obchod, získání půjček, plnění smluv, ochrana práv menšinových investorů spolu se zdlouhavým získáváním stavebního povolení. Investiční příležitosti jsou v současnosti zejména v palivovém a energetickém komplexu.

Třetím důležitým příjemcem ze zemí EAEU je Bělorusko. V roce 2017 činil objem kumulovaných PZI 19,8 mld. USD. Za posledních 9 let se zvýšil objem PZI z 5.569,4 na 7.233,2 mil. USD, tj. 1,3krát. Zatímco v roce 2010 byl podíl ze zemí EAEU 90 %, v roce 2019 se snížil na necelých 40 %, což je způsobeno poklesem investic z Ruska o 44 %. Přesto je však Rusko hlavním investorem investic v Bělorusku. Druhým největším investorem ze zemí unie je Arménie, která mnohonásobně zvýšila objem investic (viz Tabulka 15). Mezi hlavní odvětví patří velkoobchod a maloobchod, opravy vozů a přístrojů (40,4 %), doprava a spoje (30,3 %), zpracovatelský průmysl (10,8 %).

Tabulka 15: Přímé zahraniční investice Běloruska v období 2010–2019 v mil. USD

Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Arménie	0,29	7,48	9,75	9,91	9,09	5,95	6,93	8,04	8,87	10,12
Rusko	5055,14	7206,41	5035,08	5815,71	5114,82	3264,72	3526,07	2848,93	2962	2864,7
Kazachstán	0,088	6,16	2,48	1,67	4,87	0,99	0,755	3,46	18	12,2
Kyrgyzstán	0,07	0,57	0,011	0,0001	0,0004	0,0004	0,0017	0,003	0,004	0,109
EAEU celkem	5055,588	7220,62	5047,321	5827,2901	5128,7804	3271,6604	3533,7567	2860,433	2988,874	2887,129
Celkem	5569,386	13248	10358,4	11083,44	10168,86	7241,36	6928,63	7634,15	8537,1	7233,2
EAEU %	90,77%	54,50%	48,73%	52,58%	50,44%	45,18%	51,00%	37,47%	35,01%	39,91%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Běloruska (Belstat, 2020)

V Bělorusku je poměrně rozdílné investiční klima. Pozitivním prvkem je geografická poloha země, rozvinutá dopravní i logistická infrastruktura, negativně se projevuje jednak vysoká role státu v ekonomice, velmi přísná regulace investic, země má malé množství přírodních zdrojů, tj. nedostatek absolutních výhod. Mezi oblastmi, ve kterých je nutno zlepšit

přístup, patří snadnější získávání půjček, placení daní či ochrana práv menšinových investorů.

Kyrgyzstán od roku 2010 do roku 2018 zvýšil objem investic z EAEU, v roce 2019 došlo ke snížení na méně než polovinu předchozího roku, maximální objem byl v roce 2015. (viz Tabulka 16) Také podíl se snížil z 3,89 % a 0,77 %, což bylo zapříčiněno zejména výrazným snížením investic z Ruska. Velice nerovnoměrný je příliv z Běloruska, kdy v roce 2015 dosáhl 40,7 mil. USD, zatímco v předchozích i následujících letech byl v podstatě nulový.

Tabulka 16: Přímé zahraniční investice Kyrgyzstánu v období 2010–2019 v mil. USD

Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Arménie										
Bělorusko	0,1	0,0	0,2	1,8	0,1	40,7	0,1	0,0	0,0	0,4
Kazachstán	41,3	24,1	34,1	52,3	30,6	20,8	23,1	47,0	29,5	38,1
Rusko	97,4	18,7	25,4	69,8	60,4	515,5	291,5	98,6	124,4	38,2
EAEU celkem	138,8	42,8	59,7	123,9	91,1	577,0	314,7	145,6	153,9	76,7
Celkem	3572,4	4948	4335,8	5487,1	5415,7	5615,4	5335,1	5219,9	6939,1	9992,1
EAEU %	3,89%	0,86%	1,38%	2,26%	1,68%	10,28%	5,90%	2,79%	2,22%	0,77%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Kyrgyzstánu (Stat.kg, 2020)

Příliv akumulovaných PZI do Arménie v roce 2019 činil 5.664 mil. USD, což znamená zlepšení oproti předchozímu roku. Dynamika investičního přítoku do Arménie je vysoce ovlivněna zejména malou kapacitou domácího trhu, minimálním počtem velkých společností a vysokou mírou rizika investování.

Tabulka 17: Přímé zahraniční investice Arménie v období 2010–2018 v mil. USD

Země	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rusko	2127	2598	2483	2561	1615	1921	1595	1374	1735
Bělorusko									
Kazachstán	10	13	9	9		8			
Kyrgyzstán									
EAEU celkem	2137	2611	2492	2570	1615	1929	1595	1374	1735
Celkem	4328	5231	5046	5091	4087	4169	4230	4323	5072
EAEU %	49,38%	49,91%	49,39%	50,48%	39,52%	46,27%	37,71%	31,78%	34,21%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze Statistického úřadu Arménie (Armstat, 2020)

Ze zemí EAEU je v podstatě jediným investorem Rusko, které má více než 34 % přímých investic (viz Tabulka 17). Hlavním důvodem dominantní role jsou investice od ruských podnikatelů arménského původu. Čistý příliv do země je však stále na nízké úrovni.

V EAEU jsou vzájemně nahromaděné PZI v absolutním i relativním vyjádření méně významné. Hlavními důvody jsou slabé ekonomické vazby mezi zeměmi i malý počet atraktivních oblastí, kam by mohly směřovat vzájemné investice (viz Tabulka 18).

Tabulka 18: Index intenzity vzájemně akumulovaných investic

Rok	2014	2016	2017	2019
Index Intenzity PZI	62	20	41	35

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat ze statistických úřadů členských zemí a Světové banky (2020)

Z vypočtených hodnot je viditelné postupné snižování indexu mezi lety 2014-2019 o 46 %, země EAEU investují přímé investice do ekonomik států mimo unii, vzájemný tok investic tak zůstává na nízké úrovni.

4.2.4 Migrace pracovních sil

Migrační politika patří mezi nástroje, mapující pohyb osob přes hranice, ale také podává informace o tom, jaké jsou možnosti samotného pohybu obyvatel napříč členskými státy. Zároveň však intenzivně reaguje na socioekonomické transformace a do značné míry promítá takové trendy, jako je sociální nerovnost a diferenciací.

Mezistátní migrační procesy se v uplynulých dekádách výrazně změnily kvůli rozpadu Sovětského svazu. Vnitrostátní toky se se vznikem nových nezávislých států změnil v mezistátní toky. Staly se nejdůležitějším faktorem při přizpůsobování jejich ekonomického, sociálně demografického a etnopolitického vývoje v těchto státech. (Vinokurov, 2018)

Na počátku 90. let členské země EAEU, které zdědily vysoký stupeň účasti pracovních sil po SSSR, nemohly překonat bariéru zmenšování agregované poptávky, včetně poptávky po pracovních silách. Státy se musely smířit s nevyhnutelností možné nezaměstnanosti. Po rozpadu Sovětského svazu do roku 2001 byla pracovní migrace v podstatě nezjistitelná, počet migrantů ročně činil více než 300 tisíc, což bylo zapříčiněno strukturálními změnami v ekonomikách zemí, v důsledku čehož lidé přicházeli hromadně o práci. Nepokoje a občanské války způsobily, že se zvýšil počet migrantů a uprchlíků. Zvýšil se počet nelegálně zaměstnaných osob ze zemí SNS, což přinutilo Rusko zavést bezvízový režim pro sousední země. Tento stav trval až do roku 2014. (Mityushina, 2017)

Migrační systém byl hluboce ovlivněn hospodářským poklesem v Rusku v důsledku krize na Ukrajině. S klesající pozicí rublu vůči dolaru se snížil také počet migrujících osob. Pro srovnání v roce byl celkový počet 3,2 mil. pracovních migrantů, v roce 2015 klesl počet na 1,9 mil. osob. Nové zásady, které přišly se vznikem EAEU, přinesly soubor těžce splnitelných postupů ve velmi omezeném čase, čímž došlo ke zvýšení přesunu migrantů na neformální trh práce. (Schenck, 2017)

Tyto ruské reformy pracovních povolení, tzv. patenty, jsou i v současnosti problematickým bodem, protože jsou v rozporu s myšlenkou společného trhu EAEU. V Rusku a v Kazachstánu se projevuje forma protiimigrační rétoriky, jež vidí v migrantech hrozbu a posiluje protiimigrační postoje ve společnosti.

V současnosti je stále velice obtížné zjistit reálnou míru pracovní migrace, zejména u méně kvalifikované práce jsou přesuny pracovníků realizovány neoficiální cestou, dále státy statistiky zveřejňují s velmi značnou časovou prodlevou, či je nezveřejňují vůbec, případně rozdílně započítávají pracovní migranty do různých kategorií migrace.

V Rusku se v roce 2018 snížil počet příchozích na nejnižší hodnotu od rozpadu Sovětského svazu, činil 124,9 tisíc pracovníků (viz Tabulka 19) a poprvé nekompenzoval přirozený úbytek populace. Negativní dynamika se projevuje u všech zemí SNS, největší snížení lze pozorovat u Ukrajiny a Uzbekistánu, kde došlo ke snížení o polovinu pracovníků, přičemž tyto země byly největšími dodavateli pracovních sil. Rusko je však i v současnosti největším příjemcem soukromých převodů, tzv. remitencí, které pracovníci posílají do své země, jejich výše dosáhla částky 8,6 mld. USD. V Rusku je nejvyšší podíl migrantů v oblasti bydlení a výstavby.

Tabulka 19: Ukazatele mezinárodní migrace v členských zemích EAEU v letech 2013-2019

	Arménie						
Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Migrační bilance	-24 400	-21 798	-25 906	-24 792	-23 962	-18 286	-15 400
	Kyrgyzstán						
Příchozí celkem	4 349	3 928	3 559	3 160	1 974	1 687	1 400
z členských zemí EAEU		3 134	2 586	2 350	1 609	815	775
Odchozí celkem	11 552	11 685	7 788	7 125	5 899	7 077	4 560
do členských zemí EAEU		11 364	7 488	6 802	5 676	6 209	6 721
Migrační bilance	-7 203	-7 757	-4 229	-3 965	-3 925	-5 390	6 160
se zeměmi EAEU		-8 230	-4 902	-4 452	-4 067	-5 394	-5 946
	Kazachstán						
Příchozí celkem	24 077	16 784	16 581	13 755	15 595	12 747	12 255
z členských zemí EAEU		3 912	4 975	4 569	5 201	4 583	3 681
Odchozí celkem	24 405	28 946	30 047	34 900	37 725	41 868	45 225
do členských zemí EAEU		25 464	26 454	30 822	33 359	37 329	40 312
Migrační bilance	-328	-12 162	-13 466	-21 145	-22 130	-29 121	-32 970
se zeměmi EAEU		-21 552	-21 479	-26 253	-28 158	-32 746	-36 451
	Bělorusko						
Příchozí celkem	19 435	24 941	28 349	21 038	18 961	24 601	34 846
z členských zemí EAEU		10 539	9 704	7 706	6 942	8 257	12 321
Odchozí celkem	7 792	9 219	9 855	13 098	15 087	15 239	20 976
do členských zemí EAEU		4 836	5 292	6 147	6 368	7 010	8 631
Migrační bilance	11 643	15 722	18 494	7 940	3 874	9 362	13 870
se zeměmi EAEU		5 703	4 412	1 559	574	1 247	3 690
	Rusko						
Příchozí celkem	482 240	578 511	598 617	575 158	589 033	565 685	701 234
z členských zemí EAEU		76 974	155 206	156 077	181 025	182 036	230 533
Odchozí celkem	186 382	308 475	353 233	313 210	377 155	440 831	416 131
do členských zemí EAEU		29 484	85 062	93 784	103 165	124 993	134 869
Migrační bilance	295 858	270 036	245 384	261 948	211 878	124 854	285 103
se zeměmi EAEU		47 490	70 144	62 293	77 860	57 043	95 664

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Eurasijské ekonomické komise (EEC, 2020)

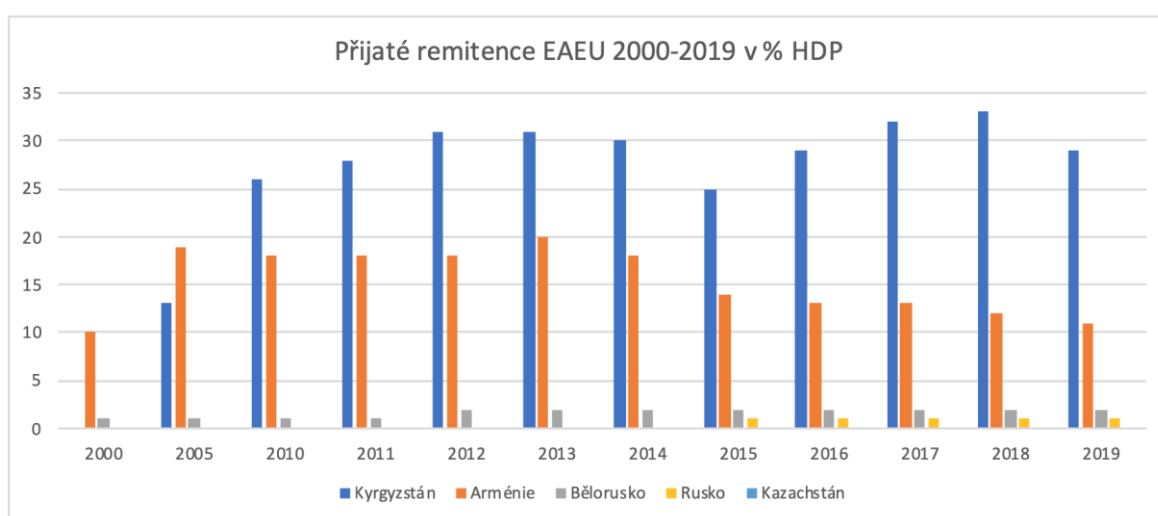
Podobný proces migrace je možné pozorovat i v Kazachstánu, druhé největší ekonomice EAEU. V roce 2017 byla třetina migrantů vysokoškolsky vzdělaná a činila 30 % z celkového počtu pracovníků. Velké zastoupení zde mají mladí lidé mezi 20-30 lety, kteří cestují za lepší mzdou a větší možností seberealizace. Čistý odliv obyvatelstva tvořil 22 tisíc osob. V otázce remitencí v obou směrech finančních toků se přibližně 40 % odeslalo do Ruska. (Kutcherov, 2019)

V Bělorusku se v posledních letech objevuje úbytek obyvatelstva, více lidí zemře, než se narodí, a to i přes zvyšující se počet pracovních migrantů. V roce 2018 činil objem remitencí do země 1,2 mld. USD, což činilo 2,1 % HDP. Největší celkový počet běloruských pracovníků byl registrován v Rusku, necelých 400 tisíc pracovníků, druhou zemí je Polsko, kde bylo vydáno 40 tisíc pracovních víz. Přestože je Rusko stále největším hostitelem dočasných pracovních migrantů, Bělorusko se v posledních letech výrazněji orientuje na země EU.

Arménie má pozitivní přirozený růst obyvatel a migranti odjíždí zejména za prací do jiných zemí, nejvíce do Ruska, USA a EU. Arménie se snaží přilákat zpět pracovníky a snížit zápornou migrační bilanci, zároveň jsou však remittance migrantů poměrně velkým přínosem do arménského hospodářství. V roce 2018 činily 1,51 mld. USD, což představuje zhruba 12 % HDP (viz Graf 12). Od rozpadu SSSR se více než milion Arménů odstěhoval do zahraničí, z toho 70 % do Ruska. Pouze mezi lety 2013-2014 se zvýšila imigrace do země, ale od roku 2015 se opět zvýšil objem migrace ze země kvůli zhoršující se ekonomické situaci. Země se dlouhodobě potýká s nejvyšší mírou nezaměstnanosti (18,9 %) a chudoby.

Graf 12: Přijaté remittance v členských zemích EAEU v letech 2000-2019 v % HDP

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z World Data Atlas (Knoema, 2020)

Nejhorší situace v otázce pracovní migrace je v Kyrgyzstánu, kde v roce 2018 pracovalo přes 13 % populace v jiných zemích, z celkového počtu 750 tisíc osob pracovalo 640 tisíc v Rusku, 35 tisíc v Kazachstánu a 15 tisíc osob v USA. V zemi je každoročně pozitivní přírůstek obyvatel, který kompenzuje odliv pracovních migrantů. Negativními dopady jsou odliv kvalifikovaných pracovníků a snižování podnikatelské činnosti v zemi. Země má druhou nejvyšší míru nezaměstnanosti (6,33 %) a nedostatek pracovních míst. Výše remitencí ze zahraničí tvoří 33,6 % HDP a Kyrgyzstán je tam na druhém místě ve světě v jejich objemu. (Vinokurov, 2018)

Země jako Kyrgyzstán a Arménie jsou více zaměřeny na migraci své pracovní síly na jiné trhy. Po odstranění překážek v EAEU se občané Běloruska, Arménie a Kyrgyzstánu stali konkurenceschopnějšími v oblasti zaměstnanosti v Rusku i Kazachstánu, protože na rozdíl od migrantů z jiných zemí nemusejí mít pracovní povolení. (Vartanova, 2019)

5 Výsledky a diskuse

5.1 Aktuální problémy při integračních procesech unie

Proces integrační spolupráce států je mnohostranný a často rozporuplný, zahrnuje spolupráci států na mnoha úrovních, v průběhu těchto procesů často vzniká řada problematických jevů ekonomické, politické i institucionální povahy, které mohou bránit plnému rozvoji integrace a které vyžadují provedení úprav a změn v procesu budování integračních vazeb.

Jedním z nejobtížnějších problémů z ekonomického hlediska byl pokles vzájemného obchodu mezi členskými zeměmi v letech 2015-2016 o více než 25 %. To vyvolávalo diskuse o selhání unie z hlediska funkčnosti. V roce 2017 se dynamika vzájemného obchodu změnila z negativní na pozitivní, došlo ke zvýšení obchodního obrátu mezi státy EAEU. Otázkou však zůstává, zda s ohledem na velmi krátký časový úsek je tento trend udržitelný. Mezi další významné ekonomické překážky rozvoje unie patří výrazné rozdíly v HDP jednotlivých členských států. V roce 2019 činil objem HDP v Rusku 1.699,88 mld. USD, v Bělorusku 63,08 mld. USD, v Kazachstánu 179,32 mld. USD, v Kyrgyzstánu 8,45 mld. USD a v Arménii 13,67 mld. USD, tj. HDP Ruska převyšuje ostatní členské země dohromady 6,5krát, HDP Kyrgyzstánu více než 200krát.

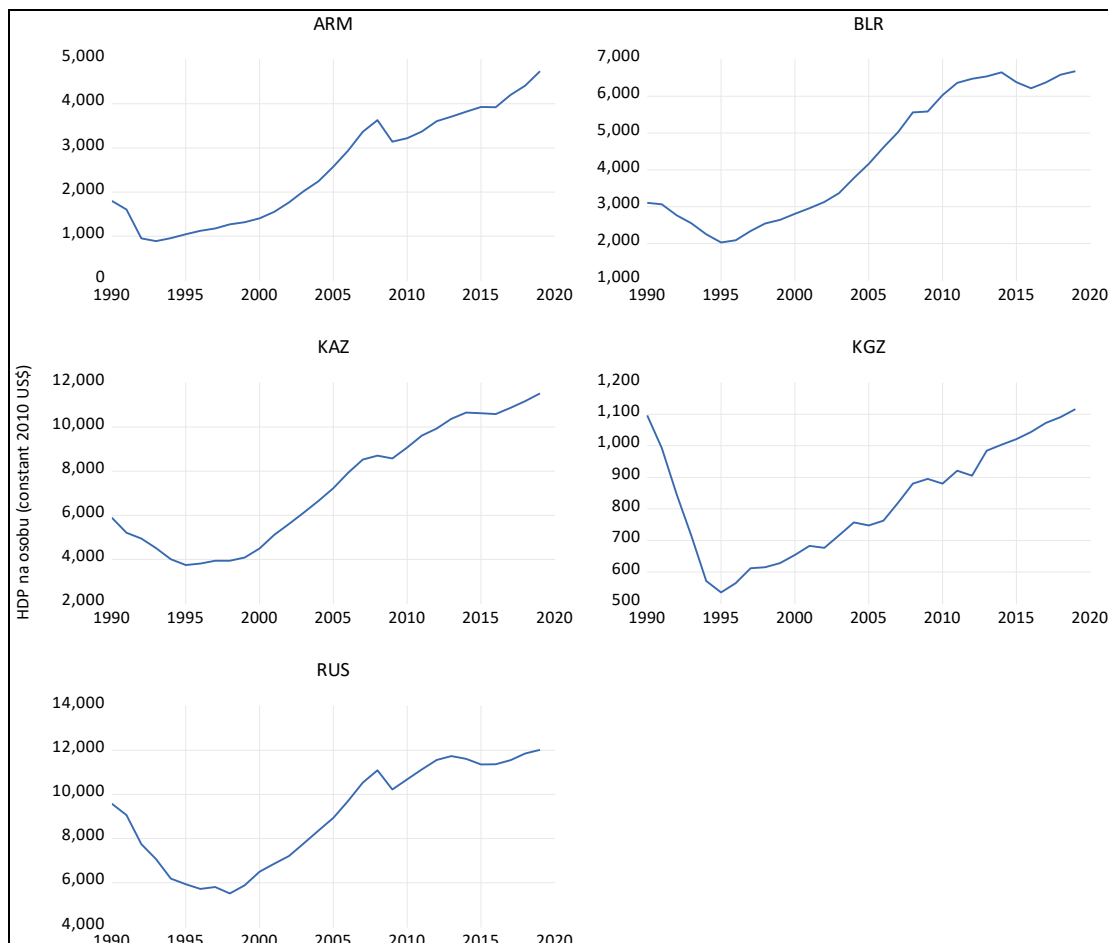
Kromě toho je mezi státy rozdílná životní úroveň, HDP na osobu je v členských státech 11.585 USD v Rusku, 6.663 USD v Bělorusku, 9.731 USD v Kazachstánu, 4.615 USD v Arménii a 1.309 USD v Kyrgyzstánu, tj. rozdíl mezi Ruskem a Kyrgyzstánem je téměř 9x větší (viz Graf 13).

Různí se také přístupy jednotlivých zemí na regulaci ekonomických sektorů a na povaze dalšího ekonomického vývoje. Tyto okolnosti jsou komplikacemi pro proces harmonizace stávajících ekonomických režimů a pro dosažení jednotného tempa rozvoje členských zemí.

Současná ekonomická situace je také komplikovaná díky proměnlivým a u některých zemí také vysokým hodnotám inflace států, které výrazně zhoršují vytváření investičních podmínek v unii. Negativem je také fakt, že většina finančních vypořádání mezi členskými státy probíhá v cizí měně, nejčastěji v USD, což v případě, že se objeví nepříznivé či krizové situace, ohrožuje ekonomiky států jakož i světovou ekonomiku. V současnosti je velice obtížné pro malé a střední podniky použít dolarové půjčky pro zahraniční

ekonomickou aktivitu, což snižuje možnost vstupu na trhy zúčastněných zemí. V nynější fázi by bylo řešením při provádění dohod mezi členskými státy v národních měnách.

Graf 13: Vývoj HDP na osobu ve stálých cenách v členských zemích EAEU v letech 1990-2019

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (The World Bank, 2020)

V průběhu existence unie bylo také několikrát otevřeno téma otázky internacionalizace měny, zde se však prozatím jedná jen o teoretické diskuse, protože prakticky členské státy nejsou vůbec připraveny na přechod ke společné měně, makroekonomické parametry, které byly určeny pro udržitelnost makroekonomického vývoje EAEU, nejsou státy schopny dodržet, nesplňují konvergenční kritéria. Přesto je tento cíl uveden ve smlouvě o EAEU s tím, že by ho mohlo být dosaženo v roce 2025. (News.tut.by, 2019)

Ekonomické problémy s ohledem na vytyčené cíle integrace mají zásadní význam. Integrační procesy jsou založeny nejen na bázi ekonomické, ale také na politické, protože jsou prováděny politickými subjekty – státy, které jednají ve svém národním zájmu. Je

zřejmé, že jakékoliv rozhodnutí či akce státu je většinou odrazem jak vnitřních politických, tak zahraničně politických zájmů, tudíž při neexistenci politické integrace jakožto instituce v rámci EAEU budou vnitřní procesy interakce mezi členy mít ze své podstaty politický charakter. Užší integrace členů v rámci přechodu k politické integraci je však spojená s nutností předání části své suverenity na nadnárodní úroveň regulace, což s sebou nese výrazné omezení státní suverenity jednotlivých zemí. Tato okolnost je však zábranou pro členské státy, s přihlédnutím k historickým zkušenostem se k této myšlence přistupuje velice kriticky.

Rovněž je přetrvávající častá situace, kdy dochází ke kolizi národních zájmů, např. pokud jeden z členských států uplatňuje jednostranná omezení vůči obchodu se třetími stranami, dochází u ostatních států k obcházení těchto omezení za účelem realizace svých národních zájmů, a to i přes zájmy jiného členského státu EAEU. Pro tyto situace je nutné zavést mechanismus operativní koordinace při zavádění jednostranných opatření vůči třetím stranám.

Přestože je Unie vytvořena za účelem získávání společných ekonomických výhod, každá členská země má tendenci k získávání nejlepších podmínek pro sebe. To s sebou přináší nesoulad mezi spolupracujícími státy.

Mezi hlavní problémy v současnosti patří:

- Nerovnoměrné rozdělení cel (ruský podíl je v roce 2019 ve výši 85,26 %)
- Nesoulad s otázkou společného trhu s energiemi
- Uplatňování necelních omezení členských států EAEU, která jsou vydávána jako hygienické normy, z tohoto důvodu probíhají tzv. „potravinové války“
- Systémové výjimky z vnitrostátního režimu zadávání veřejných zakázek

Dalším problémem unie je přetrvávající existence bariér, přestože jejich odstranění je zakotveno ve smlouvě o EAEU, a to zejména v otázce volného pohybu čtyř svobod. Ve skutečnosti je stále patrný značný počet viditelných i skrytých překážek, které zabraňují reálnému zajištění takové svobody a vytvoření skutečně bezbariérového prostoru, a to zejména v oblastech celní regulace, daní, průmyslu a energetiky.

5.2 Možnosti rozvoje spolupráce EAEU

Vedle důležitosti funkčního prohlubování integrace stávajících členských zemí a rozšiřování jejich integrační spolupráce je pro plný rozvoj integračního uskupení důležitá také otázka prostorového rozšiřování, tj. zahrnování nových účastnických států do procesu integrace.

Jedním ze států, který je v současnosti pravděpodobným kandidátem, je Tádžikistán, který je úzce propojen s ekonomikou Ruska a Kazachstánu a současně je členem eurasijských organizací, jako je Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti a Eurasijské rozvojové banky¹⁷. V současnosti probíhá analýza politické a ekonomické situace s ohledem na budoucí možný vstup do EAEU. Důležitou otázkou jsou pozitiva vstupu země do unie. Země je počtem obyvatel srovnatelná s Běloruskem, v roce 2019 měla HDP 8,12 mld. USD, což je srovnatelné s Kyrgyzstánem a velice nízké HDP na osobu 871 USD. Země je vysoce závislá na agrárním sektoru a těžbě, což spolu s remitencemi pracovních migrantů, jež kompenzují významný deficit zahraničního obchodu, tvoří hlavní části ekonomiky. Přínosem při vstupu by mělo být zvýšení vzájemného obchodu, země má rozvinutá hospodářská odvětví, čímž by se dostaly výrobky domácí produkce na výrazně rozšířený trh. Snížily by se problémy s pracovní migrací, kdy by odstranění překážek pro pracovníky z Tádžikistánu snížilo administrativní, finanční a logistické náklady a s počtem migrujících pracovníků by se zvýšil objem remitencí do země¹⁸. (Vinokurov, 2018)

Dalším pozitivem by bylo vytvoření výhodnějšího prostředí pro příliv zahraničních investic ze zemí EAEU, díky čemuž by se zvýšily státní příjmy, vytvořily by se nová pracovní místa, zvýšila by se kupní síla obyvatel, životní úroveň a investice do ekonomiky země. Na druhé straně by se vstupem země přišlo o významnou část celních plateb a poplatků, které činí velkou část z rozpočtu země, druhým negativem spojeným se vstupem je možné snížení finanční a ekonomické spolupráce s USA a Čínou. V současnosti se jako nejvýhodnější jeví uzavření dohody o volném obchodu. (ASIA-Plus, 2019)

Nyní je v souvislosti s potenciálním vstupem řešena otázka přístupu Uzbekistánu, na kterém je Tádžikistán závislý jak z hlediska ekonomiky, tak z hlediska území, kdy dopravní síť a železnice na zahraniční trhy vedou právě přes Uzbekistán. Vstup Tádžikistánu, pokud

---

¹⁷ Eurasijská rozvojová banka byla založena Ruskem a Kazachstánem v roce 2006 za účelem rozvoje a rozšíření vzájemného obchodu a hospodářských vazeb mezi členskými státy. Současnými členy jsou Arménie, Rusko, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán.

¹⁸ V roce 2019 remitence tvořily 5 % HDP Tádžikistánu.

by se rozhodl, je tedy důležitým krokem integrace. Pokud by nepřistoupil sám, vstupem Uzbekistánu by země neměla jinou možnost než také přistoupit.

U dalších zemí postsovětského regionu v současné době neprobíhají aktivní činnosti spojené s budoucím vstupem do EAEU, pouze neformální analýzy možných účinků dopadu přístupu, byť z dlouhodobého hlediska tento krok nevylučují. U některých zemí, např. Ukrajiny, by byl přístup velice přínosným krokem z ekonomického hlediska, ale vzhledem ke stávajícím rusko-ukrajinským vztahům je tato integrace vyloučena.

EAEU svým nominálním HDP ve výši 2 bil. USD (4,5 bil. USD v paritě kupní síly) a 183 mil. obyvatel není i přes svou významnou velikost soběstačným trhem, zejména pokud jde o většinu zboží s vyšší přidanou hodnotou, kde představuje pouze 3,2 % celosvětového HDP. Je zhruba desetkrát menší, než klíčové světové ekonomiky jako jsou USA, EU nebo ČLR. V případě nespolupráce se světovými trhy by se trhy členských zemí nemohly rozvíjet, velmi špatně by dosahovaly na úspory z rozsahu u high-tech zboží, snížil by se vývoz primárního zboží. Dopady by se projevily i na nižším růstu domácích výrobků, kteří by neměly konkurenční prostředí a tím by se zamezilo jejich růstu. V současné situaci je jedinou vhodnou cestou integrace do světových trhů. Aktuálně je nejčastější strategií volba spolupráce formou dohod o volném obchodu (FTA+), které snižují či zcela odstraňují celní překážky, upravují vzájemné dohody o investičních podmínkách, kapitálových tocích, technických předpisech, postupech při řešení sporů, pravidlech pro určení země původu zboží a dalších neméně důležitých otázkách, které se týkají přístupu na trh. Z tohoto hlediska je efektivní cestou EAEU při prosazování svých hospodářských zájmů v zahraničí vytvoření dvoustranných dohod o volném obchodu mezi Unií a partnerskými státy, čímž by se zpřístupnil a zjednodušil přístup domácích výrobců a exportérů zboží a služeb na trhy nečlenských zemí, státy Unie by se mohly začlenit do regionálních i globálních výrobních systémů a tím i zvýšit příliv PZI.

Mezi skupinu subjektů důležitých pro budoucí integrační rozvoj EAEU patří státy, jež mají zájem o spolupráci s Unií, a to buď státy geograficky blízké, z bývalého SSSR či státy SNS, s nimiž aktivně probíhají jednání o sjednocení obchodního režimu. Dále jsou to evropské či asijské státy, s kterými probíhá spolupráce v rámci podepsaného společného prohlášení o spolupráci. Jako první byla podepsána Dohoda o volném obchodu s Vietnamem

v roce 2015, dále s Íránem, Singapurem a Srbskem, u ostatních států jsou jednání v různých fázích. Mimo jiné byla uzavřena memoranda s dalšími zeměmi¹⁹ (viz Tabulka 20).

Tabulka 20: Dohody o volném obchodu třetích zemí s EAEU

Země	Datum podpisu	Datum platnosti
Moldavsko	18.října 2011	1.ledna 2013
Tádžikistán	18.října 2011	19.března 2016
Ukrajina	18.října 2011	12.září 2012
Uzbekistán	18.října 2011	9.ledna 2014
Vietnam	29.května 2015	5.října 2019
Čína	17.května 2018	
Írán	17.května 2018	
Singapur	1.října 2019	
Srbsko	25.října 2019	
Egypt	probíhající jednání	
Izrael	probíhající jednání	
Indie	probíhající jednání	

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurasijské ekonomické unie (2020)

Další skupinu důležitých subjektů tvoří různá mezinárodní a regionální nevládní sdružení, obchodní komory, rady pro obchodní spolupráci, regionální rozvojové banky, průmyslové výstavy, fóra, konference, včetně mnoha průmyslových oblastí či dopravy, letectví, kovoobrábění, zemědělství, metalurgie. Účelem je zjišťování světových zkušeností s rozvojem jednotlivých sektorů ekonomiky. (EES, 2018)

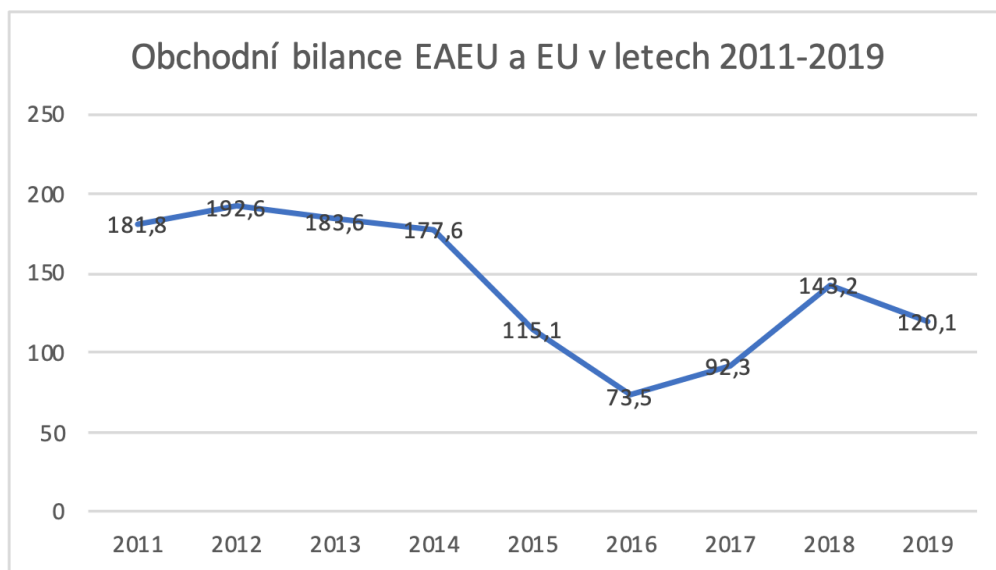
Eurasijská Unie leží mezi dvěma velkými trhy. Na jedné straně EU, na druhé ČLR. Evropská Unie je nejsilnějším obchodním partnerem EAEU, zejména Ruska a Kazachstánu, kde je výše celkového exportu přes 50 % a výše celkového importu přes 41 %. V poslední dekádě jsou snahy Ruska o eurasijskou integraci důsledně sledovány, krize na Ukrajině náhled ještě zhoršila. Integrační kroky byly vnímány jako snahy o vytvoření moderního ekvivalentu svazu sovětského typu s opětovnou maximální kontrolou regionu. V praxi byly navázány pouze neformální kontakty mezi Komisemi obou Unií. EAEU nemůže plnohodnotně fungovat bez rozsáhlé souhrnné dohody s EU, stejně tak je trh se 183 miliony obyvatel důležitým obchodním partnerem na východě. Pokud se změní politické vnímání a vzájemné vztahy, které jsou posledních 6 let narušeny, bylo by vhodné zahájit jednání o společné obchodní a hospodářské dohodě mezi těmito uskupeními a vytvořit komplex

¹⁹ Do roku 2020 probíhaly pracovní skupiny a memoranda s Kambodžou, Mongolskem, Jižní Koreou, Chile a organizacemi ASEAN a MERCOSUR jakožto potenciálními kandidáty.

bilaterálních a multilaterálních dohod, postavených na vzájemných kompromisních řešeních.

V grafu 14 je viditelné snížení vzájemného obchodu v následku uvalených sankcí a negativního postoje vůči Rusku, které i přes mírný růst je na nejnižší hodnotě za poslední dekádu.

Graf 14: Obchodní bilance EAEU a EU v letech 2011-2019 v mld. USD

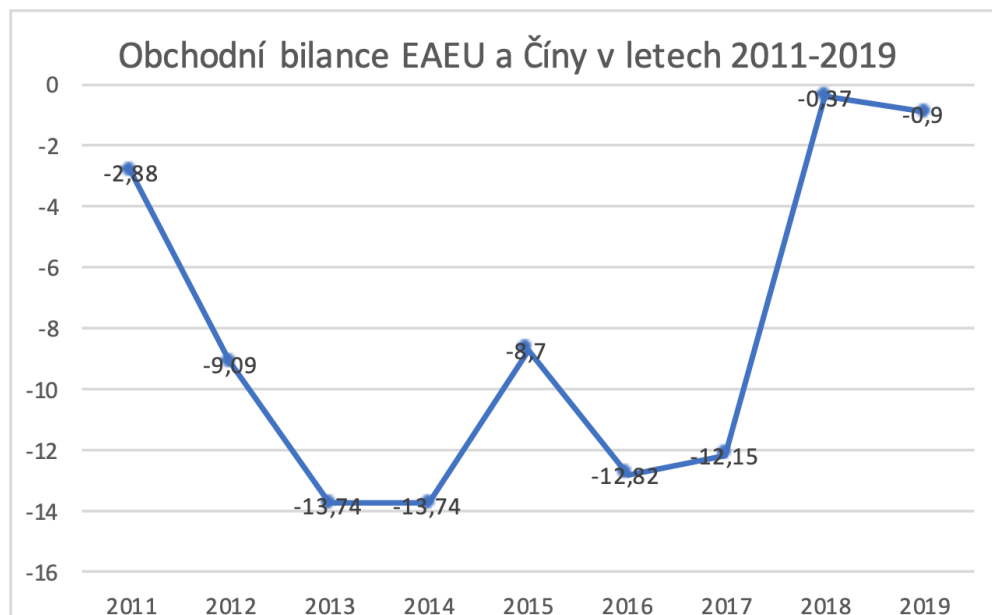
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (2020)

V období rostoucího napětí na geopolitické úrovni a intenzivních transformací směrem k mezinárodnímu obchodu zaznamenaly země EAEU v posledních pěti letech významné změny v geografickém rozložení obchodu, přičemž došlo k částečnému přesunu toku zboží ze západu na východ. Tok vývozu EAEU do Číny se zvýšil z hlediska procentního podílu na celkovém obchodu z necelých 8 % na 11,5 %, v absolutní hodnotě z 50,6 mld. USD na 63,0 mld. USD). Významné změny byly pozorovány v odvětvové dynamice. V relativním vyjádření se podíl Ruska na strojích dovážených z Číny v poměru k tomu, který je dovážen z EU, zvýšil z 57 % na 92 % v období 2013–2018. Růst obchodních vztahů mezi Ruskem a Čínou byl doprovázen podpisem četných investičních dohod, které byly částečně zahrnuty i mezi projekty související s novou iniciativou Pekingu BRI „Belt and Road Initiative“, jež má být moderní verzí Hedvábné stezky, obchodní trasy z Asie do Evropy. V zájmu posílení vlastní vyjednávací pozice tak EAEU uzavřela dvě dohody v letech 2015 a 2018 za účelem snížení obchodních překážek, zjednodušení celních postupů a vytvoření základů pro hlubší integraci. (Togt, 2010)

Graf 15 ukazuje vývoj obchodní bilance, kdy zejména v roce 2018 došlo k výraznému snížení obchodního deficitu na 370 mil. USD, což je výrazný rozdíl např. oproti roku 2013, kdy byl schodek 13,74 mld. USD.

Graf 15: Obchodní bilance EAEU a Číny v letech 2011-2019 v mld. USD

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Světové banky (2020)

V roce 2018 podepsaly EAEU a Čína, Dohodu o volném obchodu. Zástupci podepisujících stran – šesti zemí, společně potvrdili důležitost ekonomické kooperace, fungování e-commerce, investic a dopravních součástí v rámci mnohostranné kooperace s Čínou. V současnosti je však Dohoda uzavřena jako nepreferenční a nestanovuje nižší cla, tj. týká se pouze jasně specifikovaného okruhu sektorů, konkrétně technických, sanitárních a fyto-sanitárních předpisů, otázek celní správy, opatření na ochranu obchodu, a to z důvodu obav zejména Ruska z nekontrolovatelného toku čínského zboží, jež by nebylo regulováno celními pravidly, což by mohlo zničit konkurenceschopnost jeho průmyslového odvětví. Členské státy EAEU, např. Bělorusko, Kazachstán a Arménie, dávají přednost dvoustranným obchodním dohodám, místo aby jednaly prostřednictvím Unie. (Togt, 2010)

6 Závěr

Cílem většiny procesů provázejících zahraniční interakci států je navázání a rozvoj mezistátní spolupráce. V tomto ohledu je tato spolupráce v hospodářské a politické oblasti výchozím bodem velmi dlouhého a složitého procesu vytváření a následného rozvoje integračního uskupení. Zahrnuje mimo jiné harmonizaci vztahů mezi státy, jejich legislativu, byrokratickou činnost, společnou definici politických přístupů a další aspekty spolupráce za účelem realizace národních zájmů.

Záměrem Eurasijské ekonomické unie je vytvoření integrovaného a chráněného regionálního ekonomického prostoru. Způsobnost k zajištění vyhrazených trhů pro export členských států a ochrany producentů EAEU před zahraniční konkurencí je pro mnohé země východního bloku velmi atraktivní. Jak se ukázalo, země, jakými jsou Bělorusko, Kazachstán či Arménie, jež mají velmi málo konkurenceschopná průmyslová odvětví, mají malý přínos z členství v Unii, např. v podobě preferenčních přístupů jednotlivých zemí. Za největší úspěch je možné považovat volný pohyb osob, který má kladné dopady zejména na nejchudší země Unie Arménii a Kyrgyzstán, kdy zaměstnanci mohou v rámci celé unie cestovat za prací, zaměstnavatelé z členských zemí mohou najímat migrující pracovníky bez pracovních povolení a jejich rodinní příslušníci získávají povinné zdravotní pojištění.

Většina uskupení, která v posledních letech v post-sovětském prostoru vznikla, byla preferována Ruskem a postavena na spíše na formálním začlenění než skutečných potřebách zúčastněných zemí. Důvodem vzniku nebyla reakce na probíhající obchodní vztahy a snaha o jejich případnou formalizaci. Zároveň je možné říci, že většina integračních uskupení přinesla největší přínos Rusku, zatímco pro ostatní země byl přínos nižší.

V roce 2015 se Euroasijská hospodářská unie (EAEU) stala nejnovější verzí integrace v postsovětském prostoru, která v Unii sdružuje Rusko, Kazachstán, Bělorusko, Arménii a Kyrgyzstán a bere Evropskou unii za svůj vzor. O pět let později však EAEU stále trpí řadou strukturálních nedostatků. Tyto problémy zabraňují organizaci stát se něčím víc než celní unií s malými vyhlídkami na plné zavedení volného pohybu zboží, kapitálu, služeb a práce a rozvíjet hlubší hospodářskou integraci mezi svými členy. Od svého vzniku EAEU nezvýšilo obchodní výměnu mezi členskými státy navzájem. Naopak je patrné, že klíčovým hráčem je opět Rusko, kdy ostatní obchodní vztahy (s výjimkou vztahu Kazachstán – Kyrgyzstán) jsou velmi nízké.

Pokud jde o čtyři základní svobody vnitřního trhu, existuje stále velice mnoho necelních překážek, výjimek a omezení, jež mají významný dopad na vnitřní obchod unie. Zároveň absentuje společná obchodní politika, což je zapříčiněno zejména ruskými opatřeními proti sankcím západních zemí a proti státům, jež se rozhodly pro integraci do EU.

Pro zefektivnění fungování Unie bude potřeba, aby spolu členské státy formulovaly jednotnou strategii při plánování společných cílů a integračních postupů EAEU, společně pracovaly na vzniku významných integračních projektů a zintenzivnily spolupráci s podnikatelskou sférou. Velký rozdíl je ve vnitrostátních právních předpisech a systému veřejné správy, nutné je fungování na parlamentní úrovni zemí.

Vzhledem k tomu, že Ukrajina se odmítla spojit s EAEU a podpisem dohody o přidružení s EU přímo přispěla k agresivnímu chování Ruska vůči sousednímu státu, zdržela se EU navázání jakéhokoli formálního vztahu s EAEU. Organizace byla vnímána především jako geopolitický nástroj, jemuž dominuje Rusko snažící se o obnovení své hegemonie v postsovětském prostoru. V této souvislosti EU omezila své vztahy s Ruskem a důrazně dala přednost dvoustranným vztahům s ostatními členskými státy EAEU.

Potenciál rozšíření unie o další post-sovětské státy je poměrně malý, a to i přes možnosti přístupu potenciálních členů k ruským zdrojům a k pracovnímu trhu EAEU. Země v současnosti preferují spíše formát obchodních dohod než začlenění se do integrační struktury s ohledem na minimální hospodářský dopad u stávajících členských zemí vyjma Ruska, případně jsou jejich snahy orientovány směrem ke spolupráci s Evropskou unií, kterou by případný vstup do EAEU mohl omezit.

7 Seznam použitých zdrojů

- ARMSTAT, 2020. *Armstat: Statistical Committee of the Republic of Armenia* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.armstat.am/en/?nid=82>
- ASIA-PLUS, 2019. Uzbekistan wants to join EAEU. What will happen to Tajikistan?. *ASIA-Plus* [online]. 2019 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://asiaplustj.info/en/news/tajikistan/economic/20191015/uzbekistan-wants-to-join-eaeu-what-will-happen-to-tajikistan>
- ÄSLUND, A., 2014. *The Hague penalised Russia for Yukos Confiscation in Peterson Institute for International Economics* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.piie.com/blogs/realtimeeconomic-issues-watch/hague-penalizes-russia-yukos-confiscation>
- BAJDURIN, M. S., 2014. *Специфика интеграционных процессов на пространстве СНГ // ПИПЭ. 2014. №11 (49)*. [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/spetsifikaintegratsionnyh-protsessov-na-prostranstve-sng>
- BALLASA, B., 1975. *Economic Integration among Developing Countries in Journal of Common Market Studies. Volume 14, Issue 1*.
- BELSTAT, 2020. *Belstat: Национальный статистический комитет Республики Беларусь* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.belstat.gov.by/metodologiya/metodologicheskie-polozheniya-po-statistike/>
- BENEŠOVÁ, Irena, 2019. *Analýza socio-ekonomického vývoje post-sovětských republik a možnosti jejich spolupráce*. Praha. Nepublikovaná habilitační práce. Česká zemědělská univerzita.
- CENTRÁLNÍ BANKA RF, 2020. *Statistiky | Bank of Russia: Statistika. Centrální banka RF* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://www.cbr.ru/statistics/>
- CIHELKOVÁ, Eva, 2003. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, s. 556. ISBN 80-717-9804-5.
- CIHELKOVÁ, Eva, 2012. *Aktuální otázky světové ekonomiky: proměny a governance*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-104-8.
- CORA, N. A., 2017. *Globalization and Regional Economic Integration*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- DIYACHENKO, Ekaterina a Kirill ENTIN, 2017. The Court of the Eurasian Economic Union: Challenges and Perspectives. *Russian Law Journal*. Vol. 5. s. 53-74. ISSN 2312-3605. Dostupné z: doi:10.17589/2309-8678-2017-5-2-53-74
- DRAGNEVA, R. a K WOLCHUK, 2017. *The Eurasian Economic Union: Deals, Rules and the Exercise of Power* [online]. 1. Russia: The Royal Institute of International Affairs [cit. 2020-11-30]. ISBN 978-1-78413-220-0. Dostupné z:

[https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-05-02-
eurasian-economic-union-dragneva-wolczuk.pdf](https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-05-02-eurasian-economic-union-dragneva-wolczuk.pdf)

DRAGNEVA, R. a K. WOLCZUK, 2003. *Eurasian economic integration: Law, policy and politics: Law, policy and politics* [online]. Cheltenham, UK, and Northampton: University of Birmingham [cit. 2020-11-30].

EAEU, 2019. *5 years: The EAEU Anniversary*. Dostupné také z: http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/3057_%D0%95%D0%AD%D0%9A_%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0%202019_%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB.pdf

EAEU, 2020. *EAEU Governance: Eurasian Economic Union* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-administration>

EAEU: Mapa EAEU [online], 2020. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://www.eaeunion.org/?lang=en#about-countries>

EAEU: Договор о Евразийском экономическом союзе, 2014. In: . Dostupné také z: <https://docs.eaeunion.org/ru-ru/Pages/DisplayDocument.aspx?s=bef9c798-3978-42f3-9ef2-d0fb3d53b75f&w=632c7868-4ee2-4b21-bc64-1995328e6ef3&l=540294ae-c3c9-4511-9bf8-aaf5d6e0d169&EntityID=3610>

EEC, 2016. *EEC. Free Trade Agreement between the EAEU and Vietnam: Eurasian Economic Commission* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/trade/dotp/sogl_torg/Documents/EAEUVN_FTA.pdf

EEC, 2020. *Labour migration and migration policy* [online]. [cit. 2020-11-30].

EEC, 2020. *Взаимная торговля* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/tradestat/tables/intra/Pages/default.aspx

EEC, 2020. *EEC. Цифры и факты: Eurasian Economic Commission* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: [http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/%D0%95%D0%AD%D0%9A%20-%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0%20\(%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D1%8B%20%D0%B8%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%8B\)_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82.pdf](http://www.eurasiancommission.org/ru/Documents/%D0%95%D0%AD%D0%9A%20-%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0%20(%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D1%8B%20%D0%B8%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%8B)_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82.pdf)

EES, 2018. *Об Основных направлениях международной деятельности Евразийского экономического союза на 2018 год: РЕШЕНИЕ*. Москва: ВЫСШИЙ ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОВЕТ. Dostupné také z: https://docs.eaeunion.org/docs/ru-ru/01418323/scd_23072018_15

ELKAN, P., 1975. MEASURING THE IMPACT OF ECONOMIC INTEGRATION AMONG DEVELOPING COUNTRIES. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. **14**(1), 56-68. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-5965.1975.tb00737.x

EURASEC, 2012. *Единое экономическое пространство ЕвразЭС* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: www.evrazes.com/customunion/eepr

EurAsEC: ДОГОВОР об учреждении Евразийского экономического сообщества, 2000. In: . Dostupné také z: <http://www.evrazes.com/docs/view/3>

EurAsEC: Конвенция о привилегиях и иммунитетах Евразийского экономического сообщества, 2002. In: . Dostupné také z: <http://docs.cntd.ru/document/901958654>

FATEMI, K., 1996. *International Trade in 21st Century*. London: Emerald P.L, s. 38. ISBN 978-008-0427-652.

FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ, 2018. *Evropská unie*. 3., aktualizované, rozšířené a doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). ISBN 978-80-7325-450-6.

GALIAKHBEROV, A., 2014. *Theory and practice of regional integration based on the EurAsEC model (Russian point of view): Journal of eurasian studies* 5 [online]. Elsevier, s. 116 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1016/j.euras.2014.05.004>

GUBOVA, Irina P., 2009. Измерение глобальной и региональной торговой интеграции. *Социальная и экономическая география* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/izmerenie-globalnoy-i-regionalnoy-torgovoy-integratsii>

HAVLIK, P., 2018. *FDI in the Eastern Europe and EAEU: Too little and from the wrong place: Too little and from the wrong place* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://greater-europe.org/archives/4165>

HORÁK, S. a E. SOULEIMANOV, 2007. *Integrace a desintegrace v postsovětské střední Asii*. Eurolex Bohemia, s. 273-275. ISBN 978-80-86861-95-1.

JEHLIČKA, P., J. TOMEŠ a P. DANĚK, 2000. *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*. Praha: Univerzita Karlova, s. 273. ISBN 80-238-5566-2.

KEMBAYEV, Z. M., 2008. *Евразийское экономическое сообщество: Правовые ослровы деятельности, проблемы и пернепктивы: Правовие ослровы деятельности, проблемы и пернепктивы* [online]. 53-59 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.academia.edu/380590046/Евразийское_экономическое_сообщество_право_вые_основы_деятельности_проблемы_и_перспективы_развития

KNOEMA, 2020. *Personal remittances recieved: World data atlas* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://knoema.com/atlas/EAEU/topics/Economy/Balance-of-Payments-Current-accounts/Personal-remittances-received>

KOBINSKAYA, I. a K. MALFIET, 2007. *The Post-Soviet Space: From the USSR to the Commonwaelth of Independent States and Beyond: The CIS, the EU and Russia: The Challenges of Integration* [online]. In: . UK: Palgrave Macmillan [cit. 2020-11-30]. ISBN 978-0-230-21099-8.

KOSOV, Jurij, 2012. *Мировая политика и международные отношения*. 1. Питер: Учебное пособие. ISBN 978-5-459-00904-0.

KREMLIN.RU, 2009. The customs union between the three Eurasian Economic Community (EurAsEC) members Russia, Belarus and Kazakhstan will come into effect on January 1, 2010. *President of Russia*. Dostupné také z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/48787>

KROTOV, I., 2011. *Customs Union between the Republic of Belarus, the Republic of Kazakhstan and the Russian Federation within the framework of the Eurasian Economic Community in World Custom Journal* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: [https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%205,%20Number%202%20\(Sep%202011\)/11%20Krotov.pdf](https://worldcustomsjournal.org/Archives/Volume%205,%20Number%202%20(Sep%202011)/11%20Krotov.pdf)

KUTCHEROV, N., 2019. *Миграционный профиль ЕАЭС in Ritmeurasia* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://www.ritmeurasia.org/news--2019-04-29--migracionnyj-profil-eaes-42430>

LACINA, Lubor a Jan OSTRŮŽEK, 2011. *Učebnice evropské integrace*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno, s. 94. ISBN 978-80-87474-31-0.

MIKIĆ, M., 1997. *The Theory of Economic Integration in International trade: Text in Economics*. London: Palgrave. ISBN 978-1-349-26372-1. Dostupné také z: https://doi.org/10.1007/978-1-349-26372-1_14

MITRANY, D. *The Prospect of Integration: Federal or Functional in Journal of Common Market Studies: SN: 0021-9886, sv. 4* [online]. 121 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1965.tb01124.x>

MITYUSHINA, E. a A. MALOLETKO, 2017. *Current employment patterns in the labor market of the Eurasian Economic Union in Revista Espacios* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://www.revistaespacios.com/a17v38n49/a17v38n49p05.pdf>

MOSER, P., 1997. *Reasons for regional integration agreements: Intereconomics* [online]. In: . Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft [cit. 2020-11-30]. ISSN 0020-5346.

NATHAN, P. a E. HOFFMANN, 1991. *Modern federalism in International Affairs No.4*. 1975. s. 36-37. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1468-5965.1975.tb00737.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.1975.tb00737.x)

NEWS.TUT.BY, 2019. Российский министр: РФ и Беларусь обсуждают возможность создания единой валюты. *TUT.BY - Белорусский портал* [online]. 2019 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://news.tut.by/economics/640866.html>

RAVENHILL, John, 2017. *Global Political Economy*. Oxford: Oxford University Press, s. 117. ISBN 978-0-19-873746-9.

ROSSTAT, 2020. *Rosstat: Федеральная служба государственной статистики* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://rosstat.gov.ru/folder/10705>

SAMAKHAVETS, M., 2020. *Main characteristics of the foreign investment development of Belarus: Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 48 [online]. In: . s. 129-139 [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.2478/bog-2020-0017>

SHADURSKIJ, V. G., 2009. *Интеграционные и дезинтеграционные тенденции на постсоветском пространстве: Весник БДУ. Сер.3 No. 1* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/290214854.pdf>

SCHENCK, C., 2017. *Labour Migration in the Eurasian Economic Union in PIKULICKA, A.: Migration and the Ukraine Crisis: A Two-Country Perspective: Migration and the Ukraine Crisis*. Bristol: E-International Relations.

SIROTSKIJ, A. N., 2000. *Таможенный союз: плюсы и минусы: Белорусский журнал международного права и международных отношений: плюсы и минусы* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/29898>

SNS ES: *Договор о создании Экономического союза*, 1994. In: . Dostupné také z: <http://docs.cntd.ru/document/1900462>

SNS ZVO: *Соглашение стран СНГ от 15.04.1994 "О создании зоны свободной торговли"*, 1994. In: . Dostupné také z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_IAW_3635/

SNS: *СОГЛАШЕНИЕ о создании Содружества Независимых Государств*, 1991. In: . Dostupné také z: <http://cis.minsk.by/reestr/ru/index.html#reestr/view/text?doc=1>

SÖDERNBAUM, 2015. *Södernbaum, F.: Rethinking Regionalism in Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development of the Field. KFG Working paper, No. 64. ISSN 1868-6834.*

STAT.GOV.KZ, 2020. *Stat.gov.kz: Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://stat.gov.kz/edition/publication/booklet>

STAT.KG, 2020. *Stat.kg: National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <http://stat.kg/en/publications/kratkij-statisticheskij-spravochnik-kyrgyzstan/>

THE WORLD BANK, 2020. *Indicators: World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files* [online]. [cit. 2020-11-30].

THE WORLD BANK, 2020. *Foreign direct investment. The World Bank* [online]. [cit. 2020-11-30].

TOGT, V. T., 2010. *UE a Eurasijská hospodářská unie: řešení společné čínské výzvy: řešení společné čínské výzvy* [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.institutfuersicherheit.at/the-eu-and-the-urasian-economic-uniondealing-with-a-common-chinese-challenge/#_edn14

UNCTAD, 2019. *Investment Policy Review of Armenia* [online]. [cit. 2020-11-30]. ISBN 978-92-1-004635-0. Dostupné z: https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcb2019d3_en.pdf

USHKALOVA, D. I., 2017. *Интеграционные модели Евразийского экономического союза и зоны свободной торговли СНГ в контексте мирового опыта in Вестник Института экономики Российской академии наук 6/2017*. [online]. [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/integratsionnye-modeli-evraziyskogo-ekonomicheskogosoyuza-i-zony-svobodnoy-torgovli-sng-v-kontekste-mirovogo-opyta>

VARTANOVA, M., 2019. *Мониторинг экономических показателей интеграционных процессов стран Евразийского экономического союза in Journal of International Economic Affairs, sv.9, č.2.*. Dostupné také z: https://www.researchgate.net/publication/334718999_Monitoring_ekonomiceskih_pokazatelej_integracionnyh_processov_stran_Evrazijskogo_ekonomiceskogo_souza

VINOKUROV, E., 2018. *Introduction to The Eurasian Union*. Switzerland: Palgrave Mcmilan, s. 61-62. ISBN 978-3-319-92825-8.

VINOKUROV, E., A. LIBMAN, Ph. DE LOMBAERDE a N. MOLDABEKOV, 2009. *The System of Indicators of Eurasian Integration* [online]. Almaty: Eurasian Development Bank, s. 153 [cit. 2020-11-30]. ISBN 978-601-7151-03-4. Dostupné z: <https://eabr.org/upload/iblock/ac1/The-System-of-Indicators-of-Eurasian-Integration.pdf>

VOUSINAS, G., 2014. *Eurasian Economic Community: Towards Integration. Economic Challenges & Geostrategic Aspects. SSRN Electronic Journal: 10.2139/ssrn.2376513* [online]. In: . [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/259843525_Eurasian_Economic_Community_Towards_Integration_Economic_Challenges_Geostrategic_Aspects/citation/download

VYKOUKAL, Jiří, 2000. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku : 1944-1989*. Praha: Libri, s. 315. ISBN 80-859-8382-6.

WAISOVÁ, Šárka, 2009. *Regionální integrační procesy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-232-5.

WTO, 2020. WTO, aktuálně platné RTA: Aktuálně platné RTA (podle roku vstupu v platnost), 1948–2020. *WTO | Regional trade agreements* [online]. [cit. 2020-11-29]. Dostupné z: <https://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>

WTO: The General Agreement on Tariffs and Trade [online], 1986. Geneva [cit. 2020-11-30]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47.pdf

ZLÝ, Bohumír, 2009. *Úvod do teorie mezinárodní ekonomické integrace*. Brno: Tribun EU, 284 s. ISBN 978-80-7399-719-9.